

Rapport
2012:6

Evaluering av samiske språksentre

Vigdis Nygaard
Áila Márge Varsi Balto
Marit Solstad
Karl Jan Solstad

Tittel : **Evaluering av samiske språksentre**

Forfatter : Vigdis Nygaard, Áila Márge Varsi Balto, Marit Solstad, Karl Jan Solstad

Norut Alta - Áltá rapport : 2012:16

ISBN : 978-82-7571-218-7

Oppdragsgiver : Sametinget

Prosjektleder : Vigdis Nygaard

Oppsummering : Samiske språksentre er viktige samiske institusjoner i en rekke samiske lokalsamfunn. De bidrar til å styrke kompetansen i samisk språk og kultur, skaper språkarenaer, og kan virke identitetsskapende for den samiske befolkningen i sine virkeområder. Denne evalueringen tar for seg ti samiske språksentre, etablert i perioden 1994-2009.

Sametingets mål for språksentrene er at samisk språk skal høres og synes i språksentrenes virkeområde. For å undersøke hvordan de samiske språksentre oppfyller dette målet, har denne evalueringen sett både på interne forhold innad i hvert språksenter, og på hvordan de samvirker med sine ulike omgivelser og med Sametinget.

Emneord : Språksenter, samisk, språkkurs, tiltak, Sametinget, finansiering

Dato : 1. juni 2012

Antall sider : 72

Utgiver : Norut Alta - Áltá as
Kunnskapsparken, Markedsgata 3
9510 ALTA

Foretaksnummer: 983 551 661 MVA

Telefon: 78 45 71 00
Telefaks: 78 45 71 01
E-post: post@finnmark.norut.no
www.norut.no/alta

Trykk : Norut Alta – Áltá as

Forord

Denne rapporten tar for seg de ti samiske språksentrene som i 2010 mottok grunntilskudd fra Sametinget. Språksentrene har oppstått i ulike samiske områder til ulike tider, og har vært viktige for å styrke bruken og kompetansen i samisk språk samt øke kunnskapen og bevisstheten om samisk kultur i sine virkeområder. Denne evalueringen ser på ulike forhold ved språksentrenes organisering, finansiering, virksomhet og samarbeid, og hvordan disse forholdene kan virke inn på språksentrenes mulighet til å oppfylle Sametingets mål med grunntilskuddsordningen. Sametingets mål for språksentrene er at samisk språk skal høres og synes i språksentrenes virkeområde.

Arbeidet er gjennomført som et samarbeid mellom Norut Alta as og Nordlandsforskning as. Seniorforsker Vigdis Nygaard fra Norut har vært prosjektleder for arbeidet, og har hatt hovedansvaret for datainnsamlingen ved språksentrene i Tana, Alta, Porsanger, Kåfjord og Tromsø, samt de innledende og avsluttende kapitlene i rapporten. Forsker Áila Márge Varsi Balto fra Norut har hatt ansvaret for datainnsamlingen i Nesseby. Seniorforsker ved Nordlandsforskning, Karl Jan Solstad, har hatt ansvaret for datainnsamlingen i Evenes, mens forsker Marit Solstad har gjennomført arbeidet i Lavangen, Tysfjord og Snåsa.

Evalueringen kunne ikke vært gjennomført uten et godt samarbeid med språksentrene, og da spesielt med daglig leder. Ansatte ved sentrene har oversendt skriftlig materiale, samt vært hovedinformanter ved våre besøk. Vi ønsker også å takke styreledere/medlemmer ved språksentrene som har bidratt med informasjon og alle andre som har stilt opp som informanter i kommunene, blant språksentrenes samarbeidsparter, sameforeninger og andre.

Oppdragsgiver for evalueringen har vært Sametinget. Vi vil takke Sametinget for et godt og faglig interessant samarbeid.

Alta, 1. juni 2012

Birgit Abelsen

Direktør Norut Alta as

Vigdis Nygaard

Prosjektleder Norut Alta as

Innhold

Forord	1
Sammendrag	1
1 Innledning.....	4
1.1 Bakgrunn	4
1.2 Kort historikk over språksentrene	4
1.3 Språksentrenes faste finansiering	7
1.4 Analytiske tilnærminger til evalueringsoppdraget.....	8
1.5 Metode for å gjennomføre evalueringen.....	11
1.5.1 Dokumentgjennomgang.....	11
1.5.2 Gjennomføring av intervju	11
1.6 Disposisjon av rapporten.....	12
2 Sámi giella-ja kulturguovddáš - Samisk språk- og kultursenteret i Porsanger	13
2.1 Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret	13
2.2 Valg av organisasjonsform.....	13
2.3 Språk- og kultursenterets virksomhet	14
2.4 Rekruttering.....	15
2.5 Finansiering av virksomheten.....	16
2.6 Mål og effekter av virksomheten.....	16
2.7 Vurdering.....	17
3 Sámi Giellaguovddáš - Samisk språksenter i Kåfjord.....	18
3.1 Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret	18
3.2 Valg av organisasjonsform.....	18
3.3 Språksenterets virksomhet.....	19
3.4 Rekruttering.....	20
3.5 Finansiering av virksomheten.....	20
3.6 Mål og effekter av virksomheten	21
3.7 Vurdering.....	22
4 Árran julvesáme guovdas- Arran lulesamisk senter i Tysfjord	23
4.1 Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret	23

4.2	Valg av organisasjonsform.....	23
4.3	Språksenterets virksomhet.....	24
4.4	Finansiering av virksomheten.....	25
4.5	Rekruttering.....	26
4.6	Samarbeid og kommunikasjon	26
4.7	Mål og effekter av virksomheten	26
4.8	Vurdering.....	27
5	Várdobáiki - Samisk språksenter i Evenes	28
5.1	Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret	28
5.2	Valg av organisasjonsform.....	28
5.3	Språksenterets virksomhet.....	29
5.4	Rekruttering.....	30
5.5	Finansiering av virksomheten.....	31
5.6	Mål og effekter av virksomheten.	31
5.7	Vurdering.....	32
6	Isak Saba Guovddáš – Språksenteret i Unjárga/Nesseby.....	33
6.1	Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret	33
6.2	Valg av organisasjonsform.....	34
6.3	Språksenterets virksomhet.....	34
6.4	Finansiering av virksomheten.....	36
6.5	Mål og effekter av virksomheten	36
6.6	Vurdering.....	37
7	Deatnu giellagáddi– Tana samiske språksenter	38
7.1	Bakgrunnen for opprettelsen av språksentret	38
7.2	Valg av organisasjonsform.....	38
7.3	Språksenterets virksomhet.....	39
7.4	Finansiering av virksomheten.....	40
7.5	Mål og effekter av virksomheten	40
7.6	Vurdering.....	41
8	Gáisi Giellaguovddáš – Samisk språksenteret i Tromsø	42

8.1	Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret	42
8.2	Valg av organisasjonsform.....	42
8.3	Språksenterets virksomhet.....	42
8.4	Rekruttering.....	44
8.5	Finansiering av virksomheten.....	44
8.6	Mål og effekter av virksomheten	44
8.7	Vurdering	45
9	Aajege – Samisk språk- og kompetansesenter.....	47
9.1	Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret	47
9.2	Valg av organisasjonsform.....	47
9.3	Språksenterets virksomhet.....	48
9.4	Finansiering av virksomheten.....	50
9.5	Samarbeid og kommunikasjon	50
9.6	Mål og effekter av virksomheten	51
9.7	Vurdering	52
10	Álttá Sámi Giellaguovddás – Alta samiske språksenter	53
10.1	Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret	53
10.2	Organisasjonsform	53
10.3	Språksenterets virksomhet.....	54
10.4	Rekruttering.....	55
10.5	Finansiering av virksomheten.....	55
10.6	Mål og effekter av virksomheten	56
10.7	Vurdering	57
11	Ástávuona giellagoahtie – Språksenteret i Lavangen.....	58
11.1	Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret	58
11.2	Valg av organisasjonsform.....	58
11.3	Språksenterets virksomhet.....	59
11.4	Finansiering av virksomheten.....	60
11.5	Rekruttering.....	61
11.6	Samarbeid og kommunikasjon	61

11.7	Mål og effekter av virksomheten	61
11.8	Vurdering	62
12	Oppsummerende analyser og forslag til tiltak	63
12.1	Hva har lokal kontekst betydd for språksentrenes etablering og virke?	63
12.2	Hva avgjør valg av organisasjonsform?	63
12.3	Hvordan påvirker fast finansiering og prosjektfinansiering virksomheten?	64
12.4	Hvilke forhold påvirker rekrutteringen til språksentrene?	65
12.5	Hvordan påvirker lokale og regionale forhold hva språksentrene satser på?	66
12.6	Hvilken betydning har kompetansegivende språkkurs hatt?	67
12.7	Hvordan fungerer kontakten med Sametinget?	68
12.8	Hvordan følger språksentrene opp Sametingets krav om likestilling, spredning i ulike målgrupper, samt måling av brukertilfredshet?	69
12.9	Bidrar språksentrene til at samisk språk høres og synes i språksentrenes virkeområde?	69
12.10	Forslag til tiltak:	70

Sammendrag

Samiske språksentre er viktige samiske institusjoner i en rekke samiske lokalsamfunn. De bidrar til å styrke kompetansen i samisk språk og kultur, skaper språkarenaer, og kan virke identitetsskapende for den samiske befolkningen i sine virkeområder.

Denne evalueringen tar for seg ti samiske språksentre, etablert i perioden 1994-2009. Fire av disse befinner seg i Finnmark (Nesseby, Tana, Porsanger og Alta), tre i Troms (Kåfjord, Tromsø og Lavangen), to i Nordland (Evenes, Tysfjord) og ett i Sør-Trøndelag (Røros). Disse har det til felles at de mottar et årlig grunntilskudd fra Sametinget som skal sikre driften og bidra til at samisk språk skal høres og synes i språksentrenes virkeområde. Det er ikke tidligere gjort noen ekstern vurdering av senterne og bruken av tilskuddet, og ønsket om denne evalueringen kom i forbindelse med Sametingets budsjettbehandlingen for 2010.

De ti samiske språksentrene som er undersøkt har oppstått i ulike tidsperioder, og utviklet seg på forskjellige måter i ulike samiske miljøer. Noen steder er språksentrene en integrert del av samiske lokalsamfunn, andre plasser er de å regne som "samiske øyer" i norske majoritetssamfunn. Det betyr også at utfordringene knyttet til å styrke samisk språk er forskjellig fra område til område. Blant de ti sentrene som er evaluert er det derfor både variasjoner i organisering, selskapsform, eierstruktur, finansiering, og samarbeidsparter, i tillegg til stor ulikhet mellom de lokalsamfunnene de betjener. I en evaluering av sentrene har det derfor vært hensiktsmessig å ta utgangspunkt i at det er ulike forståelser av språksentrene; som et apparat eller et verktøy for å iverksette målsettinger og gjennomføre vedtatte oppgaver; som en interessant i et marked hvor det konkurreres om kompetanse og personer; som en handlingsaktør i kulturelt heterogene omgivelser.

I denne evalueringa er hovedvekten lagt på virksomheten til språksentrene i årene 2006-2010. For forståelsen av denne perioden er det nødvendig å komme inn på selve etableringen, hvordan denne foregikk, hvem som var drivkrefter, samarbeidsparter og hvilken organisatorisk løsning som ble valgt for senteret. I beskrivelsen og vurderingen av språksentrenes virksomhet, vil imidlertid hovedvekten ligge på årene etter 2006.

Metode og datainnsamling

Metode for gjennomføring av denne evalueringen har vært innsamling av skriftlig materiale fra språksentrene og gjennomføring av en rekke intervjuer med ansatte ved sentrene og i miljøet rundt. De viktigste skriftlige kildene har vært sentrenes årsmeldinger som forteller om ulike tiltak og satsinger som er gjennomført. Forskerne som står bak denne evalueringsrapporten har personlig besøkt alle de ti språksentrene. I tillegg til daglig leder og ansatte, er det gjennomført intervjuer med senterenes styrer (der slike finnes), eiere, kommunekontakter på politisk og administrativt nivå, viktige samarbeidsparter i kommunale etater og andre institusjoner og foreninger.

Gjennomgang av hvert språksenter

Vi har valgt å foreta en grundig gjennomgang av hvert språksenter, og har sett på hvordan disse oppstod i sine områder, hvem som tok initiativ, og hvilken organisasjonsform som ble valgt for det enkelte språksenteret. Videre har vi sett på språksentrenes virksomhet, kompetanse og rekruttering, samarbeidsparter, samt finansiering av virksomheten. Til slutt har vi foretatt en vurdering av hvordan språksentrenes virksomhet bidrar til å oppfylle konkrete mål og hvorvidt tiltakene kan vise til effekter.

De aller fleste språksentrene har språkkurs som en av sine viktigste bærebjelker, og disse har de siste årene blitt styrket ved å bli kompetansegivende med studiepoeng. Språksentrene har også en rekke kulturelle og identitetsskapende aktiviteter der språket i mer eller mindre grad er bærende. Andre satsinger kan variere fra senter til senter, slik som arbeid mot barn og unge i og utenfor skole og barnehage, fjernundervisning, dokumentasjon og innsamling av tradisjonell kunnskap.

Vi har valgt å gjøre en vurdering av hvert språksenter, hvordan de jobber, hvordan arbeidet påvirkes av interne og eksterne forhold, samt hvilke muligheter og utfordringer de står over for.

Analyser på tvers

I sluttkapittelet har vi samlet trådene fra gjennomgangen av de ti språksentrene, og trukket ut forskjeller og likheter, felles utfordringer og mer særegne trekk. Vi har dokumentert lokal og regional kontekst og dennes betydning for etablering og virke, sett hvordan organisasjonsformen påvirker virksomheten, hvilke utfordringer begrensede faste inntekter fører til for drifta, blant annet med hensyn til rekruttering og stabilitet i arbeidsstokken. Videre ser vi at lokale og regionale forhold, utvikling av nettverk og samarbeid, er svært viktig for hvilke typer tiltak språksentrene velger å satse på. De aller fleste språksentrene har en god kontakt mot Sametinget, og særlig de som er avhengig av prosjektfinansiering må ha en god kunnskap om Sametingets prosjektvirkmidler. De sentrene som har en mer solid og fast finansiering, primært gjennom kommunale driftsmidler, er ikke like avhengige av ekstern prosjektfinansiering.

Bidrar så språksentrene til at samisk språk høres og synes i deres virkeområde? Svaret på dette må bli, ja, men i noe ulik grad. Her er det mange forhold som virker inn, slik som hvor lenge språksenteret har eksistert, språksituasjonen i den enkelte kommune ved språksenterets opprettelsestidspunkt, og hvordan språksenteret har jobbet underveis. Denne typen spørsmål bør også stilles kontrafaktisk. Hvordan hadde det samiske språkets stilling i disse områdene vært hvis IKKE språksentrene hadde eksistert? Om ikke andre alternative løsninger hadde vokst fram, tror vi at språksituasjonen hadde vært adskillig verre i disse lokalsamfunnene, og det hadde vært færre samiske språkarenaer.

Likevel tror vi at språksentrene har et potensial for i ennå høyere grad å bidra til at de samiske språkene høres og synes. Dette er en kontinuerlig prosess der nye grupper trenger kunnskap og kompetanse, nye metoder og tekniske løsninger kan forenkle kompetanseoverføringen og redusere avstandsutfordringer, og samer kan få styrket sine rettigheter til samiskopplæring. Språksentrene vil neppe bli overflødige.

Anbefalinger

Til slutt i rapporten er det på bakgrunn av analysene utarbeidet noen anbefalinger. Disse er formulert som råd primært rettet mot Sametinget, men også til språksentrene, deres samarbeidsparter og finansiører.

Den viktigste anbefalingen handler om å sikre språksentrene en mer forutsigbar og stabil finansiering ved å øke grunntilskuddet fra Sametinget. Flere språksentre, og primært de som ligger utenfor forvaltningsområdet for samisk språk, er avhengige av ekstern prosjektfinansiering som krever stadige og gjentakende søknadsprosedyrer rettet mot Sametinget og andre finansiører. Usikkerheten rundt oppnådd økonomiske støtte gjør det vanskelig å rekruttere tilstrekkelig fast ansatte som språksentrene trenger for å gjennomføre sine tiltak. Særlig gjelder behovet for forutsigbarhet finansiering av språkkurs.

Videre er det gitt anbefalinger som går på kontakten mellom Sametinget og språksentrene. Disse dreier seg om bedre informasjonsflyt og faste kontaktpersoner, men også bedre rutiner for dokumentasjon av kvalitative og kvantitative kriterier Sametinget etterspør i språksentrenes årlige rapportering.

Til slutt anbefales det at språksentrene jobber for å bli mer synlige i sitt virkeområde slik at den verdifulle kompetansen de ansatte besitter og tiltakene språksentrene tilbyr kan bli bedre kjent og nå nye målgrupper.

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Denne evalueringen tar for seg de ti samiske språksentre som i 2010 mottok grunntilskudd fra Sametinget. Det er ikke tidligere gjort noen ekstern vurdering av senterne og bruken av tilskuddet, og ønsket om denne evalueringen kom i forbindelse med Sametingets budsjettbehandlingen for 2010. Under den årlige gjennomgangen av rapporteringen om språksentrenes virksomhet gjorde Sametinget vedtak om å bestille en evaluering.

De ti samiske språksentrene¹ som er undersøkt har oppstått i ulike tidsperioder, og utviklet seg på forskjellige måter i ulike samiske miljøer. Noen steder er språksentrene en integrert del av samiske lokalsamfunn, andre plasser er de å regne som "samiske øyer" i norske majoritetssamfunn. Det betyr også at utfordringene knyttet til å styrke samisk språk er forskjellig fra område til område. Blant de ti sentrene som er evaluert er det derfor både variasjoner i organisering, selskapsform, eierstruktur, finansiering, og samarbeidsparter, i tillegg til stor ulikhet mellom de lokalsamfunnene som de betjener. I en evaluering av sentrene har det derfor vært hensiktsmessig å ta utgangspunkt i at det er ulike forståelser av språksentrene; som et apparat eller et verktøy for å iverksette målsettinger og gjennomføre vedtatte oppgaver; som en interessent i et marked hvor det konkurreres om kompetanse og personer; som en handlingsaktør i kulturelt heterogene omgivelser.

I denne evalueringa er hovedvekten lagt på virksomheten til språksentrene i årene 2006-2010. For forståelsen av denne perioden er det likevel nødvendig å komme inn på selve etableringen, hvordan denne foregikk, hvem som var drivkrefter, samarbeidsparter og hvilken organisatorisk løsning som ble valgt for senteret. I beskrivelsen og vurderingen av språksentrenes virksomhet, vil imidlertid hovedvekten ligge på årene etter 2006. Vi har satt oss inn i virksomheten frem til i dag (våren 2012), men siden en del av pågående tiltak ikke er avsluttet og rapportert, vil vi i begrenset grad si noe om effekten av denne virksomheten.

1.2 Kort historikk over språksentrene

De første samiske språksentrene ble opprettet like etter at forvaltningsområdet for samisk språk ble etablert i 1992. Av de seks opprinnelige forvaltningskommunene var det særlig to der forforskningen hadde svekket bruken av samisk språk. Kommunen hadde derfor store utfordringer i forhold til å bygge opp en samisk kompetanse i egen organisasjon og styrke språkbruken generelt i befolkningen. I denne perioden hadde Samisk høgskole et samarbeid mot Wales der studenter og lærere fikk kunnskap om hvordan det ble jobbet med andrespråksopplæring i walisisk for engelsktalende. I dette arbeidet var språksentre viktige forutsetninger, og ideen om å overføre denne modellen til de samiske forvaltningskommunene ble skapt. Ressurspersoner i kommunen og sameforeningen var den drivende kraft for å få dette til i Porsanger kommune, utformet en prosjektbeskrivelse, og hadde dialog med Samisk språkråd som var villig til å støtte ideen økonomisk. Den samme ideen ble straks tatt opp av Kåfjord kommune, som også fikk etablert sitt språksenter i 1994. Etter hvert ble stadig

¹ Disse er lokalisert følgende steder: Alta, Tysfjord, Lavangen, Ullsfjord/Tromsø, Nesseby, Porsanger, Kåfjord, Tana, Evenes og Røros.

flere sentre etablert med bakgrunn i ulike lokale og regionale initiativ og behov. I dag finnes det språksentre både i forvaltningskommuner for samisk språk og i kommuner utafør dette området. Under er en oversikt over når de ulike senterne ble opprettet. De årstallene som brukes i tabellen viser til den formelle opprettelse. Noen av disse hadde fungert som prosjekt forut for dette, og forskjellige kilder angir ulike årstall ut i fra om en legger prosjektperioden til grunn eller ikke.

Tabell 1.1 Opprettelse av språksentre

Porsanger - Sámi giella- ja kulturguovddáš	1994
Kåfjord – Sámi giellaguovddáš	1994
Evenes – Várdoáiki sámi guovddáš	1999
Tysfjord – Árran julevsáme guovdásj	1999
Nesseby – Isak Saba guovddáš	2002
Tana – Deatnu giellagáddi	2002
Tromsø – Gáisi Giellaguovddáš	2004
Røros – Aajege - Saemien gieles- jih maahtoejarnge	2005
Alta – Álttá Sámi Giellaguovddás	2006
Lavangen - Ástávuona giellagoahtie	2009

I de første årene bidro Samisk språkråd med prosjektmidler som senterne søkte på årlig. Fra 2001 fikk de da fire språksentre (Porsanger, Kåfjord, Tysfjord, Evenes), fast tilskudd og sentre som kom til senere kom inn på samme ordning med et fast grunntilskudd fra Sametinget. Dette bidro til at eksisterende og nye språksentre ble gitt en større forutsigbarhet i finansieringen av virksomheten.

Vi skal kort skissere et par viktige satsinger eller strategier Sametinget har hatt i forhold til språksentrene etter 2006. I 2007 tok Sametinget initiativ til etablering av et nettverk mellom språksentrene. Dette hadde som mål å skape en møteplass hvor erfaringer rundt ulike tiltak og satsinger kunne utveksles mellom språksentre. Nettverket skulle også bidra til større samarbeid mellom senterne på prosjektnivå. Nettverkene har hatt møter en gang for året, og arrangementet har gått på rundgang slik et nytt språksenter har stått som vertskap hver gang.

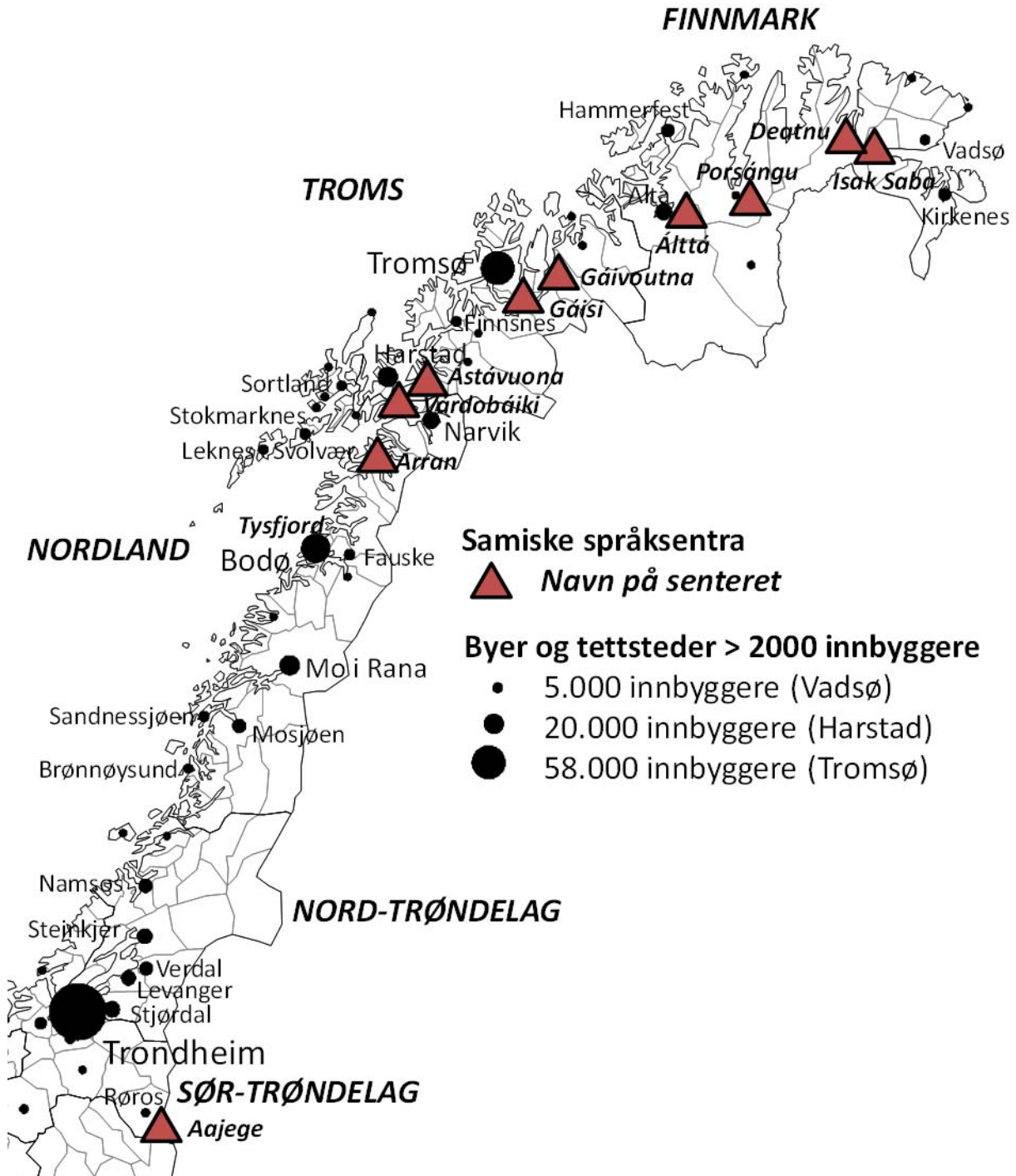
I Handlingsplan for samiske språk (2009) ble Sametingets store satsing med et 5-årig voksenopplæringsprogram lansert. Her skulle språksentrene få en viktig funksjon som tilbydere av språkkurs for voksne i samarbeid med Samisk høgskole. Gjennom denne satsingen ble språkkursene gitt et betydelig løft og lagt om slik at de ble kompetansegivende og ga studiepoeng. Denne begynneropplæringen er tilbudt i de såkalte SAAL-kursene nivå 1 og 2 med 15 studiepoeng, og hvor avlagt eksamen gir mulighet til å gå videre på semesteremne i samisk på høgskolenivå.

Sametinget har som mål å styrke og utvikle de samiske institusjonene. Gjennom Institusjonsmeldinga² som kom i 2008 går Sametingsrådet gjennom utfordringene knyttet til mange små samiske institusjoner og kommer med forslag til hvordan disse kan styrkes. I forhold til språksentrene var det to forhold som ble vektlagt i meldinga. Språksentrene er ofte små og sårbare institusjoner, og enkelte av dem har et potensial for robustgjøring gjennom sammenslåing med

² Sametinget (2010) Samiske institusjoner og det sivile samiske samfunn. Sametingsrådets melding om samisk institusjonsutvikling.

andre eksisterende samiske institusjoner. Videre mente Sametingsrådet at de etablerte språksentrene bør kunne utvide sitt virkeområde slik at de fungerer som regionale språksentre og som koordinatorene for språkprosjekter innenfor sine områder.

Under er de samiske språksentrenes som evalueres i denne rapporten tegnet inn på kartet. Der senterne har eksplisitte samiske egennavn er disse brukt. De senterne som ikke har slike egennavn er markert med det samiske navnet på kommunen hvor de er lokalisert.

1.3 Språksentrenes faste finansiering

Alle språksentre har driftsfinansiering fra minst to finansiører; Sametinget og fylkeskommunen, samt at noen har tilgang på kommunale driftsmidler. Som tidligere nevnt fikk de første språksentrene prosjektfinansiering fra Samisk språkråd som var en av fire underliggende fagråd under Sametinget. Disse fungerte som fagpolitiske organ, og forvaltere av ulike tilskuddsordninger. I 2002 ble Samisk språkråd lagt inn under Sametinget, og oppgavene ble videreført under språkavdelingen. I denne perioden ble den faste tilskuddsordningen til språksentrene etablert, og fikk etter hvert betegnelsen grunntilskudd. Grunntilskuddet skulle gi språksentrene en minimumsfinansiering til daglig drift. Grunntilskuddet har helt fra starten av vært flatt, det vil si at alle senterne som ligger under ordningen får den samme årlige summen uavhengig av virksomhetens omfang og antall ansatte. I årenes løp har beløpets størrelse økt noe i takt med den generelle lønns- og prisutviklingen. I 2012 ligger grunntilskuddet på kr. 587.000, noe som rekker til å finansiere en stilling og utgifter til kontorhold. De fleste språksentre betaler husleie.

Tabell 1.2 Utviklingen i Sametingets grunntilskudd–beløpets størrelse (2006-2012)

2006	450.000
2007	464.000
2008	520.000
2009	520.000
2010	550.000
2011	567.000
2012	587.000

Kilde: Sametingets budsjett for årene 2006-2012

Den andre viktige bærebjelken i den faste finansieringen av språksentrene er den fylkeskommunale driftsstøtten. Troms fylkeskommune innførte i 2005 en fast ordning med grunntilskudd til samiske språk- og kultursentra i Troms. I motsetning til Sametingets grunntilskudd som er flatt, varierer beløpene som overføres fra fylkeskommunen til de ulike språksentrene i Troms³. Ordningen er en oppfølging av samarbeidsavtalen med Sametinget, og tilskuddene gis på grunnlag av denne, budsjettvedtak, innkomne rapporter og søknader fra senterne. Finnmark fylkeskommune har gitt samme type tilskudd med bakgrunn i sin samarbeidsavtale med Sametinget (2007) til de fire språksentrene i Finnmark. I strategiplan for samisk kompetanse i Finnmark fylkeskommune 2011-2014, blir også disse virkemidlene omtalt. Finnmark fylkeskommunes beløp har vært noe lavere enn i Troms, og er nå på kr. 50.000 årlig. Fylkeskommunens tilskudd er flatt slik at alle språksentre i Finnmark får samme sum. Nordland fylkeskommune har siden 2006 gitt tilskudd til Arran i Tysfjord og Várdobáiki i Evenes. Dette med bakgrunn i samarbeidsavtalen mellom Nordland fylkeskommune og Sametinget fra 2006. Språksenteret på Røros får fylkeskommunalt driftstilskudd fra Hedmark og Sør-Trøndelag fylkeskommune.

I Sametingets institusjonsmelding (2008) vektlegges denne samfinansieringen som svært viktig. Sametinget og fylkeskommunen har gjennom samarbeidsavtalene synliggjort fylkeskommunens

³ I 2011 og 2012 har språksenteret i Lavangen fått 210.000, Gáisi Tromsø 230.000, Kåfjord 253.000, og Várdobáiki Evenes 500.000. Summen til Várdobáiki er større fordi den innbefatter driftstilskudd til virksomhet ut over språksenterdelen. Kilde: Troms fylkeskommune, skriftlig henvendelse.

ansvar for utviklingen av den samiske kulturen i regionene. Gjennom aktiv og samordnet virkemiddelbruk er Sametinget og fylkeskommunene i fellesskap med på å utvikle det samiske kulturtilbudet.

Kommuner innenfor språkforvaltningsområdet får tildelt tospråklighetsmidler fra Sametinget som skal kompensere for merkostnader ved å være en tospråklig kommune. De fleste av kommunene har valgt å bruke deler av disse midlene til språksentrets virksomhet da de påtar seg viktige oppgaver for kommunen. Disse summene varierer fra kommune til kommune, og fra år til år, og tildeles på grunnlag av årlige prioriteringer og behov, ofte med bakgrunn i den kommunale tospråklighetsplanen. To kommuner (Nesseby og Tysfjord) har imidlertid valgt å ikke overføre slike midler direkte til språksenteret. Noen kommuner utenfor forvaltningsområdet for samisk språk bidrar også til grunnfinansiering av språksenteret i sin kommune, men med andre kommunale midler. Dette gjelder Røros kommune og Tromsø kommune.

1.4 Analytiske tilnæringer til evalueringsoppdraget

I denne evalueringen har vi tatt utgangspunkt i Sametingets uttalte hovedmål for språksentrene og virkemiddelordningen med grunntilskudd.

Sametingets mål for språksentrene er at samisk språk skal høres og synes i språksentrenes virkeområde.

For å undersøke hvordan de samiske språksentre oppfyller dette målet, har denne evalueringen sett både på interne forhold innad i hvert språksenter, og på hvordan de samvirker med sine ulike omgivelser og med Sametinget. Evalueringen bygger på Sametingets kriterier for måloppnåelse for de samiske språksentre slik de framkommer i Sametingets budsjetter for de aktuelle årene. Fra 2010 har kriteriene vært:⁴

- Gjennomførte kurs i samisk og andre tilbud om opplæring i samisk språk
- Gjennomførte språkmotiverende og språkfremmende tiltak og arrangement i lokalsamfunnet
- Gjennomførte tiltak for motivasjon og utvikling av samiske språk
- Brukernes tilfredshet med tilbudet

Mens språksentrene er svært forskjellige, er Sametingets grunntilskudd til senterne det samme, det vil si at alle senterne får den samme årlige summen uavhengig av aktivitet eller andre rammebetingelser. Senterne får også fylkeskommunale driftstilskudd, og noen av språksentrene får kommunal finansiering. Volumet på språksentrenes virksomhet er i tillegg delvis avhengig av tidsavgrensede prosjektfinansierte tiltak. I vårt evalueringsopplegg vil vi ikke søke å avgrense evaluering til bruken av grunntilskuddet, men forutsetter at dette tilskuddet er grunnmuren for språksentrenes virksomhet og vårt evalueringsopplegg vil omfatte driften av språksentrene i sin helhet. Gjennom å analysere språksentrenes virksomhet fra ulike ståsted vil vi belyse Sametingets kriterier for måloppnåelse for tilskuddsordningen.

⁴ I budsjettet for 2009 var ikke det siste punktet for brukertilfredshet med. I 2008 var kriteriene formulert noe videre. I perioden 2006-2007 var det ikke formulert spesifikke kriterier.

Organisatoriske og finansielle variabler

Språksentrene har ulike måter å organisere sin virksomhet på. Noen er egne virksomheter, inngår som en mer integrert del i en større (samisk) organisasjon, eller som en samisk avdeling i en norsk organisasjon. Selskapsformen kan være AS, BA, stiftelse, interkommunalt selskap, og de fleste har et styre. I en slik evaluering er det relevant å belyse variasjonen i organiseringen, hvorfor den gitte organisasjonsformen ble valgt, og hvordan den har påvirket virksomheten? Har det skjedd endringer av den interne organiseringen i løpet av perioden (2006-2010), i så fall hvilke, og hvorfor har disse funnet sted?

I Sametingets Institusjonsmelding (2008) pekes det på språksentrenes sårbarhet med få ansatte og liten fleksibilitet. I meldingen går det frem at Sametinget ønsker sterkere og mer robuste enheter. Det foreslås blant annet at enkelte språksentre slås sammen med andre samiske institusjoner i lokalmiljøet, og at det opprettes stiftelser hvor Sametinget går inn som (med)eier. Evalueringen vil avdekke hvilke strategier språksentrene har for robustgjøring, herunder i hvilken grad en geografisk sterkere regional profil inngår.

En mulig innfallsvinkel for å analysere disse variasjonene er å se på sentrenes ulike rammebetingelser for sin virksomhet, og vi ønsker å ta utgangspunkt i en todeling av sentre som ligger innenfor det samiske språkforvaltningsområdet og sentre som ligger utenfor. Er det slik at sentre innenfor språkforvaltningsområdet har en sterkere tilknytting til kommunen gjennom eierskap og finansiering? Har språksentre gjennom sitt fylkeskommunale tilskudd en forpliktelse til å drive sin virksomhet i et større geografisk område? Her vil vi søke å avdekke variasjoner vi finner i geografisk nedslagsfelt (lokalt, regionalt, grenseoverskridende) i de forskjellige språksentrene.

Språksentrene som språkarenaer

Bredden i den utadrettede aktiviteten vil særlig framkomme under dette analysepunktet. Vi vil kartlegge omfanget av den samiskspråklige kursvirksomheten, fra nybegynnerkurs til kurs på høyere nivå. Herunder vil vi også kartlegge utviklingen av undervisningsmateriell og – metodikk. Vi vil også kartlegge målgrupper for disse kursene og om det er forskjell på målgrupper dersom språksentrene er kommunalt eid eller har andre eierformer. Også andre aktiviteter ved språksentrene skal kartlegges. Flere språksentre har for eksempel mer uformelle språklige møteplasser for både barn, ungdom og eldre, eller aktivitetkvelder hvor språket er et bærende element, for eksempel duodjikkvelder.

Det kan være relevant å se disse aktivitetene opp mot sentrale politiske dokumenter. Aktuelle dokumenter vil være Sametingets melding om samisk språk: "Samisk er tøft!" (2004), "Handlingsplan for samisk språk" (AID datert 2009) og "Nasjonal rekrutteringsstrategi for samisk høyere utdanning" (Kunnskapsdepartementet, 2010), samt Sametingsmelding om opplæring og utdanning (2011). I hvilken grad er det samsvar mellom språksentrenes faktiske aktiviteter og de oppgavene og rollene disse senterne er gitt i de omtalt i dokumentene?

Språksentrene som kommunale ressursentre

Språksentrene kan være samisk- språklige og kulturelle ressurskilder i sine virkeområder. Samiskspråklig kompetanse er svært etterspurt, og det er en ikke ubetydelig konkurranse mellom institusjoner og organisasjoner om å knytte til seg denne kompetansen. Vi forventer å finne en

forskjell i hvordan kommunene gjør seg nytte av språksentrene, avhengig av om de er kommunalt eid eller har annen eierform. I vår analyse vil vi søke å avdekke på hvilken måte kommunene bruker språksentrene som en ressurs. Brukes de for eksempel av skoleeiere/kommuner som ressurser i samisk språkopplæring i skolen/barnehager? Vi vil se på hvorvidt og eventuelt hvordan språksentrene inngår i kommunenes grunnskoleopplæring i samisk, både i form av å være tilstede i skolehverdagen, men også i form av kjøp av tjenester som fjernundervisning. Språksentrene vil også kunne benyttes til oversettingsarbeid og tolking som kommunen har behov for i sin kommunikasjon med innbyggerne.

Formidling av samisk språk og kultur i lokalsamfunnene

I de fleste områder, og kanskje særlig utenfor det samiske kjerneområdet, foreligger det relativt lite materiell eller dokumentasjon om den samiske lokalbefolkningens tilstedeværelse og aktiviteter. Å dokumentere samiske dialekter, herunder begreper knyttet til kvinners og menns tradisjonelle aktiviteter, til ressurs- og naturbruk, stedsnavn, samiske sagn og fortellinger osv., er en betydningsfull del av aktiviteten i mange av språksentrene. Dette er tiltak som kan være sentrale og bidrar til å gi språksentrene sin lokale eller regionale profil. Vi ønsker å besvare spørsmål som: hvordan formidles samisk lokalt og regionalt innsamlet kunnskap, og hvilke formidlingstiltak har språksentrene? Hvem er målgruppene? Under dette punktet vil også kontakt med ulike brukergrupper og interessenter lokalt inngå, og også samarbeid og elementer av erfaringsutveksling og læring mellom språksentrene.

Gjennomgående variabler for analysene

I alle kategoriene ovenfor vil kjønn og alder være gjennomgående variabler. Vi vil se om tilbudet, samt organiseringen og tilretteleggingen av disse retter seg mot spesifikke aldersgrupper eller kjønn. Vi vil også se på om kjønn og alder hos ansatte og eventuelle styrerepresentanter/styringsgruppe bidrar til å fremme likestilling og aldersbalanse i språksentrenes arbeid.

Metoder for måling av brukertilfredshet

Det vil innenfor rammen av denne evalueringen ikke være mulig å gjennomføre en egen undersøkelse av brukertilfredshet blant språksentrenes brukere. Vi vil derfor begrense analysen av brukertilfredshet til en kartlegging av metoder språksentrene har for å måle brukertilfredshet, og hvordan denne informasjonen brukes for å forbedre tilbudet.

Kommunikasjonen mellom språksentrene og Sametinget

Sametinget legger til grunn visse tildelingskriterier for å gi de samiske språksentrene grunntilskudd. Tildelingskriteriene kom tydeligere i fokus da Sametinget la om sin tilskuddsforvaltning i 2008, med målbare resultatkrav. Det stilles årlige rapporteringskrav og krav om oppfølging i forhold til flere kriterier. Vi ønsker å få kartlagt språksentrenes syn på disse kriteriene og kravene og hvordan disse påvirker kommunikasjonen med Sametinget.

Sametinget har opprettet et nettverk mellom språksentrene. Vi vil se på hvordan dette nettverket har fungert som forum for informasjonsutveksling og læringsarenaer mellom sentrene og mellom sentrene og Sametinget.

Veien videre

På bakgrunn av analysen av språksentrene vil vi komme med forslag til forbedringer som kan føre til bedre og mer målrettet bruk av grunntilskuddet samt andre forhold som kan medvirke til at språksentrenes virksomhet drives i tråd med uttrykte behov lokalt og regionalt.

1.5 Metode for å gjennomføre evalueringen

Denne evalueringen er gjort på grunnlag av to hovedkilder av data; en gjennomgang av relevante skriftlige dokumenter, samt en rekke personlige intervju.

1.5.1 Dokumentgjennomgang

Vi har fått tilsendt en rekke dokumenter fra språksentrene. Dette har vært:

- Årsrapporter fra språksentrene for hele perioden (2006-2010)
- Virksomhetsplaner og strategidokumenter
- Vedtekter
- Samarbeidsavtaler
- Viktig korrespondanse med Sametinget

I tillegg har vi hatt tilgang på dokumenter fra Sametinget, fylkeskommunene, eller ulike departementer

- Sametingets budsjett (2006-2012)
- Samarbeidsavtaler mellom Sametinget og fylkeskommuner
- Strategiske dokumenter, planer, satsinger

Dokumentene fra språksentrene har vært en viktig inngangskilde til forståelsen av virksomhetens omfang og satsinger, samt et godt hjelpemiddel til utarbeidelse av intervjuguider til de senere gjennomførte personlige intervjuene. I tillegg til dokumentene har vi lest språksentrenes nettsider og ellers fulgt med i media når det har kommet opp saker med relevans for språksentrene eller språksituasjonen i sitt område.

1.5.2 Gjennomføring av intervju

Det er gjennomført intervjuer med alle de ti språksentrene i perioden januar-april 2012. Vi har fysisk reist til alle stedene der språksentrene er lokalisert. På hvert sted/språksenter har vi foretatt både enkeltintervjuer og gruppeintervju der flere nøkkelpersoner har deltatt. Hvilke personer og deres funksjoner og roller, har variert fra senter til senter. Vi har ved alle senterne snakket med daglig leder, i de fleste også med andre ansatte. Ved de senterne som har styrer, har vi snakket med styreleder eller andre i styret/styringsgruppen, og der ulike eiergrupperinger er representert, har vi intervjuet representanter for eierne. Dette kan være kommunen, fylkeskommunen, samiske organisasjoner osv. Sameforeninger er også intervjuet, primært som en ekstern aktør og potensiell bruker av språksentrenes tjenester som kan se virksomheten utenfra. Siden evalueringen tar for seg årene 2006-2010, er det viktig å få med informanter som innehar nøkkelposisjoner i dag, men også de som kanskje ikke er der i dag, men som kjenner hele eller deler av perioden og som har hatt sentrale stillinger/verv i tidsrommet.

Innsamling av intervjudata er svært tidskrevende, men fordi vi parallelt med denne evalueringen har samlet inn data til den nasjonale samiske språkundertølsen (også på oppdrag av Sametinget), har vi hatt mulighet til å foreta en del felles datainnsamling og således fått tid til flere intervjuer og muligens fått mer ut av flere informanter og begrensede reisekostnader enn vi ellers ville fått. Å angi et eksakt antall informanter eller intervjuer er derfor vanskelig, da vi har hatt noen viktige nøkkelinformanter på hvert sted/språksenter, men også en rekke informanter som kanskje bare har fått ett eller to spørsmål om språksentrene, og derfor ikke har samme sentrale funksjon. Antallet intervjuer på hvert sted kan derfor variere fra 3-4 til opp mot 10. Intervjuene med nøkkelinformanter har vart fra 1-1 ½ time, mens mindre sentrale informanter har snakket med oss noe kortere tid. Et par av intervjuene er foretatt over telefon da informantene ikke var til stede under vårt besøk. De fleste intervjuene er tatt opp på bånd og senere skrevet ut for bruk av forskerne.

Vi har i svært begrenset grad valgt å sitere våre informanter, vi har heller ikke brukt navn, men ofte tittel eller posisjon som daglig leder, styreleder, ansatt, kommuneinformant osv. Mye av datamaterialet i denne rapporten er altså basert på informantens personlige syn og tolkninger av hendelser og aktiviteter. Vi har sett det som viktig å formidle dette, men også få frem der det er ulike syn på samme sak, samt å gjøre egne vurderinger av utsagn og tolkninger. Forskernes egne vurderinger er forsøkt holdt til drøftingsdelen til slutt i hvert språksenterkapittel, samt til det avsluttende kapittelet.

Vi har også foretatt intervju med administrativt nivå på Sametinget.

1.6 Disposisjon av rapporten

I de følgende kapitlene vil vi gå gjennom historikken og virksomheten til de ti samiske språksentrene. Vi har valgt å presentere hvert språksenter for seg, og vi gjør dette kronologisk slik at de senterne som først ble etablert, blir gjennomgått først, mens de nyeste kommer til slutt. Vi har tatt utgangspunkt i en felles mal for hvordan disse data presenteres, men vektleggingen av de ulike elementene kan være noe forskjellig fra senter til senter da ikke alle forhold er like relevante eller krever samme grundighet.

Etter denne gjennomgangen prøver vi å summere opp dataene i et kapittel hvor vi analyserer funnene på tvers av de ti språksentrene. Her prøver vi å trekke ut forskjeller og likheter, felles utfordringer og mer særegne trekk. Vi vil ta fram igjen problemstillingene som ble løftet i innledningskapittelet, og konkludere i forhold til disse.

Til slutt vil vi komme med noen anbefalinger om språksentrenes videre virksomhet og i særdeleshet hvordan Sametinget og andre interessenter og finansører kan bidra til at målene for sentrene blir nådd.

2 Sámi giella-ja kulturguovddáš - Samisk språk- og kultursenteret i Porsanger

2.1 Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret

Porsanger kommune i Finnmark fylke er Norges første offisielle tre-kulturelle kommune hvor både norsk, samisk og kvensk/finsk høres. Deler av den samiske befolkningen i kommunen har røtter i sjøsamisk kultur og næring, mens andre har røtter i reindriftsnæringen. Porsanger kommune var en av de opprinnelig 6 kommunene som kom med i forvaltningsområdet for samisk språk i 1992. Innmeldelsen var preget av en del gnisninger mellom ulike interesser i samfunnet, underskriftskampanjer osv., men i kommunestyret var det et solid flertall for at kommunen skulle bli med. Den samiske språksituasjonen var på dette tidspunktet preget av lang tids fornorskning, og mange av de med samiske røtter hadde mistet språket. Likevel skapte den samiske oppvåkningen etter blant annet Alta-aksjonen et skifte i holdninger til det samiske både blant samer selv og den norsktalende befolkningen. Kommunen stod derfor over en rekke utfordringer med å bygge opp egen språkkompetanse slik at kommunen kunne bli reelt tospråklig. Det ble tidlig klart at dette ikke ville komme av seg selv, og kommunens samiske språkkonsulent hadde vært i Wales og sett hvordan det ble jobbet for å styrke andrespråksopplæringen i walisisk. Denne modellen ble det jobbet videre med, tilpasset forholdene i Porsanger. Samisk språkråd ble kontaktet, likte ideen og var villig til å finansiere et prøveprosjekt med et samisk språksenter. Porsanger sameforening og språkkonsulenten var den drivende kraft i utviklingen av Porsanger språk- og kultursenter, og språkkonsulenten ble den første daglige lederen. Etableringen hadde god støtte blant ulike partigrupperinger og administrasjonen i kommunen. Dette ble begynnelsen på det første samiske språksenteret i Norge, og modellen ble raskt videreført til Kåfjord og etter hvert andre kommuner innafor og utafor språkforvaltningsområdet.

Språk- og kultursenteret ble lokalisert i Lakselv til et eldre bygg som tidligere var skoleinternat. I dag går huset under betegnelsen kurssenteret, og ligger rett ved siden av barneskolen. Lokalet har en del begrensninger i forhold til mulighet for å kjøre flere aktiviteter samtidig, bla må kurs innen duodji/sløyd og matlaging foregå i andre undervisningslokaler. Lokalene er kommunalt eid, og sentrale i forhold til skolen, men ikke så synlige i sentrumbildet. Senteret har ingen andre samiske institusjonen i sin nærhet. Imidlertid er også sjøsamisk kompetansesenter lokalisert i kommunen, nærmere bestemt i bygda Indre Billefjord.

2.2 Valg av organisasjonsform

Da Porsanger språk- og kultursenteret var under etablering, ble ulike organisatoriske løsninger diskutert, både stiftelse og aksjeselskap. Det endte likevel som en kommunal stiftelse, og dette hadde blant annet regnskapstekniske årsaker som gjorde det praktisk å legge senteret under kommunen. Det ble etablert et eget styre oppnevnt av kommunestyret som ble valgt for fire år av gangen. Styret er altså politisk oppnevnt, og gjenspeiler den politiske sammensetningen i kommunestyret. Styret har vært på 5 personer, og sekretær er kommunens språkkonsulent. Porsanger kommune har ansettelsesmyndighet og arbeidsgiveransvar overfor senterets ansatte, og det er underlagt administrasjonsavdelingen i kommunen. Organisasjonsformen har ligget fast helt siden opprettelsen, og informantene sier det har fungert greit. Det er et nært faglig og administrativt

samarbeid mellom senterets daglige leder og kommunens språkkonsulent. De ansatte og språkkonsulenten har faste månedlige møter med administrasjonssjefen.

2.3 Språk- og kultursenterets virksomhet

Da senteret startet opp i 1994 var det tre hovedpilarer virksomheten ble bygget rundt; skape språkarenaer for barn og unge, kurse kommunalt ansatte, samt skape kulturforståelse i hele befolkningen. Språksenterets målsetninger har vært sterkt knyttet opp mot kommunens visjon om Porsanger kommune som en flerspråklig og flerkulturell kommune hvor samisk er en naturlig del av dette. Språksenteret har hatt et stort fokus på å serve kommunens behov for språk- og kulturkompetanse, og hvor målet har vært at samiske brukere skal kunne henvende seg og bli betjent på sitt morsmål ved alle kommunens avdelinger. Kommunalt ansatte skal få permisjon med lønn for å delta på språkkurs, og årlig arrangeres tematiske dag på senteret hvor de ulike avdelingene får tilbud i kulturkunnskap. Kommunen har foretatt jevnlig kartlegginger av ansattes samisk-kompetanse, og behovene kanaliseres inn i den kommunale språkplanen som igjen er et viktig styringsinstrument for igangsetting av tiltak hos språksenterets.

Senteret har årlig kjørt samisk nybegynner- og videregående opplæring for norsktalende voksne. Disse har gjerne vært delt opp i ulike bolker; nybegynnerkurs I- 130 t, videregående kurs II - 80 t og videregående kurs III - 84 t. Kurset «Algo», og vært kjørt en dag i uka på dagtid. Deltakerne har fått kursbevis, men har ikke hatt mulighet til å ta eksamen med kompetansegivende poeng. I tillegg er det kjørt samisk tale- lese- og skrivekurs for voksne som kan en del fra før og vil bruke språket aktivt. På dette kurset er språkopplæringen ofte blitt kombinert med andre aktiviteter. Senteret har opplevd at etterspørselen etter disse kursene har vært synkende. Innenfor Sametingets 5-årige voksenopplæringsprogram har språksenteret fra 2010 gjennomført to typer kurs; skrivekurs i samisk for de som har samisk som morsmål, og SAAL-kurs som begynneropplæring for ikke-samisktalende. SAAL-kursene har erstattet de tidligere kursene, og skiller seg fra disse ved at de er kompetansegivende. Deltakerne må ha studiekompetanse og melde seg opp som studenter ved Samisk høgskole for å få de studiepoeng. Interessen for de kompetansegivende kursene har vært stor, og informantene ser det som et stort fremskritt at det gis mulighet for å ta eksamen. Formelt skal det være mulig å starte på semesteremne i samisk ved Samisk høgskole etter SAAL II, men deltakerne har ønsket et videre tilbud i Porsanger da spranget over til semesteremne kan bli for tøft. Kommuneinformanter trekker fram at flere kommunalt og statlig ansatte har bygget opp sin samiskkompetanse steg for steg gjennom kursene, og tar denne med seg tilbake i arbeidet. Kursene kjøres av språksentrets egne folk som bruker kompendier basert på tidligere kurs. Disse er blitt godkjent som læremidler av Samisk høgskole som også veileder lærerne. Det er valgt å kjøre kursene en uke intensivt på dagtid i måneden, da dette er det letteste å tilpasse i forhold til de som skal ha permisjon fra jobb.

De siste årene har senteret styrket satsingen mot barn og unge, og i 2010 ble det laget en egen plan for denne målgruppen. En av de ansatte har også barn og unge som sitt hovedområde. Språksenteret har utarbeidet en rekke tilbud som skoler og barnehager kan legge inn i sin virksomhetsplan. Dette har vært tiltak som musikk, sang- og eventyrstund, matlaging og duodji. En del av dette har vært lagt opp som overføring av tradisjonell kunnskap fra eldre til yngre. Senteret har også utarbeidet undervisningsmateriale i samarbeid med samisklærere på skolene. Språksenteret har også involvert barn i et filmprosjekt, samisk rap, og elever har vært med på å utforme den årlige samiske kalenderen. Det er bekymringsfullt at antallet barn med samisk i skolen går ned (i 2011 hadde 26 %

samisk, mens tallet var 37 % i 2006), og språksenteret ønsker å bidra til å skape arenaer for disse barna og oppmuntre foreldre til å velge samisk for sine barn. Blant annet blir det arrangert aktivitetsdag for barn og foreldre.

Av arrangementer som er rettet mot befolkningen generelt, kan nevnes gjennomføringen av Samefolkets dag og kulturmånedene hvor senteret har en rekke arrangementer for barn, unge, og voksne. Det gjennomføres også jevnlig språkkafe, juleavslutning for eldre, duodji- utstillinger og verksted. Gjennomføring av slike aktiviteter byr på en del utfordringer med lokalene som ikke er tilpasset behov for større plass til duodji, og i alle år har det vært spilt inn ønsker om nye lokaler som kan brukes som et samisk hus. Kommunen har bedt språksenteret se på ulike løsningsforslag, men ser for seg at en slik større samlingsplass må være et helhetlig hus hvor også det kvenske/finske er en del. Senteret har også jobbet med dokumentasjonsarbeid, og her kan nevnes et fellesprosjekt om samiske ord og termer med kommuner i Avjovare urfolksregion, bygget opp en utstilling med Mari Boines priser, det er samlet inn samiske stedsnavn, og utarbeidet en årlige Porsangerkalenderen.

Språk- og kultursentret har konsentrert sin virksomhet til Porsanger kommune. Selv om flere av nabokommunene ikke har eget språksenter, har det ikke vært aktuelt å kjøre kurs der. Det har likevel vært en del deltakere fra andre kommuner som har reist inn til Lakselv, både innafor fra Karasjok og utover fra Kvalsund, Hammerfest, Havøysund og Nordkapp. Språksenteret har også satset på at virksomheten skal foregå på dagtid (unntaket er et språkkurs som for et par år siden ble kjørt i Billefjord på kveldstid). Kursvirksomhet i nabokommuner som ikke er med i språkforvaltningsområdet, vil være vanskelig å kjøre på dagtid da deltakere ikke har rett på fri med lønn. En slik aktivitet utenfor kommunen, vil derfor kreve en større fleksibilitet i forhold til arbeidstid.

I den siste tiden har kommunen tatt noen grep i forhold til formalisering av kontakten mellom kommune og senter ved å få avklare ansvarsforhold, jobbe med stillingsinstruks og få klarere retningslinjer for de ansatte, samt etablere en fastere møttestruktur. Det er jobbet med å gå gjennom senterets virksomhet og bedre kunne utnytte dets kompetanse inn i den kommunale virksomheten. Informanter på eiersiden ser at språksenterets potensial ikke er tilstrekkelig utnyttet, og at ikke alle etater er like flinke til definere sine behov. Det er opprettet en arbeidsgruppe med representanter fra alle etater som skal gå gjennom utfordringene og mulighetene i forhold til å styrke etatene og avdelingenes kompetanse på samisk språk og kultur. En av grunnene til dette arbeidet er Sametingets omlegging av kriterier for tildeling av tospråklighetsmidler, hvor utviklingsbiten i sterkere grad må vektlegges og dokumenteres. En annen årsak finner vi i gjennomgangen av oppgavefordelingen mellom språkkonsulent og språksenteret hvor det kan være aktuelt å overføre noen oppgaver. Det jobbes også med å opprette en ny stilling som oversetter/tolk, og det diskuteres om denne skal legges under språksenteret eller på rådhuset sammen med språkkonsulent. Målet er at språksenteret skal bli mer synlig både for de ansatte i kommunen, men også utad i befolkningen. Kanskje er det også behov for å drive mer oppsøkende virksomhet, mener kommuneinformanten.

2.4 Rekruttering

Senteret har de siste årene hatt tre fast ansatte. To av disse har vært med siden 2006, så bemanningssituasjonen har vært ganske stabil. Den siste stillingen har vært spesielt knyttet til arbeid rettet mot barn og unge. Opp gjennom tidene har det vært vanskelig å rekruttere, særlig å få tak i kurslærere som er formelt kvalifisert til å undervise på språkkursene. Flere av de ansatte har derfor

vært innflyttere fra indre strøk med samisk som morsmål, men ikke nødvendigvis med samiskkompetanse på høgskolenivå. Senteret har knyttet til seg en rekke eksterne folk som engasjeres i kurs og aktiviteter på timebasis. Dette kan dreie seg om 15-20 personer årlig. Mange av disse er eldre folk som bidrar med overføring av tradisjonell kunnskap.

2.5 Finansiering av virksomheten

Fra opprettelsen og fram til 2001 ble senteret drevet med årlige prosjektmidler. Perioden blir omtalt som en stor utholdenhetsprøve med usikkerhet rundt finansieringen fra Samisk språkråd. Fra 2001 da grunntilskuddet ble formalisert gjennom Sametinget, har finansieringen vært mer forutsigbar, og det har vært enklere å både planlegge og gjennomføre tiltakene. Språk- og kultursenteret har kommunale driftsmidler som sin viktigste inntektskilde, samt et lite tilskudd fra Finnmark fylkeskommune. Språksenteret oppfatter ikke at det ligger noe ønske eller krav fra fylkeskommunens side at språksenteret skal satse regionalt. Det er imidlertid gitt sporadiske tilbud til elever på den fylkeskommunale videregående skolen i Lakselv. Senteret i Porsanger har valgt å legge virksomheten innenfor ordinært driftsbudsjett (ca. 3 millioner i 2012) med de tre over nevnte finansieringskilder. Tidligere har senteret fått noe prosjektstøtte fra Sametinget, bla til filmprosjekt for barn og samiske stedsnavn i Porsanger. De senere år har de ikke vært like heldige, og har fått avslag på prosjekt om utvikling av digitale læremidler. Informantene mener de kan få til det meste de ønsker innenfor ordinært budsjett, men vil nok prøve å søke Sametingets prosjektmidler også i fremtiden. Det kan i følge informantene være en utfordring å få satsingene til å harmonere med Sametingets årlige prioriteringer.

2.6 Mål og effekter av virksomheten

Som det første samiske språksenteret var Porsanger en pioner som kom til å prege utviklingen av språksentre i mange andre kommuner. Informanter mener at mye har forandret seg i kommunen etter at språksenteret ble opprettet. Den gang var skolen det eneste stedet en kunne høre samisk, nå høres språket i mange andre sammenhenger; på butikken, kafeen og rådhuset. Gjennom språkkurs har flere fått kunnskap i samisk eller revitalisert et mistet språk. Styrket tilhørigheten til det samiske blir også trukket fram som en effekt av senterets virksomhet.

Senteret bruker å ha en evaluering ved slutten av språkkursene. Denne kunnskapen er imidlertid ikke systematisert, og det kunne nok i følge de ansatte være behov for å utarbeide et mer tilpasset skjema. Det vil imidlertid være mer problematisk å måle brukertilfredshet i forhold til tiltak rettet mot barn. I årsrapportene fra 2008 er det en kort omtale av deltakernes tilbakemeldinger og vurderinger av aktiviteten. Senteret prøver å ta hensyn til de innspillene som kommer. Fra 2009 er omfanget av senterets aktiviteter kvantifisert med antall deltakere på de ulike tiltakene. Mange deltakere på aktiviteter rettet mot barnehage og skole er med på å trekke antallet opp. Fra 2008 kan vi lese om senterets egen vurdering av rapporteringsårets aktiviteter. Dette er en grundig gjennomgang av hva en har fått til, og der en ikke har gjennomført tiltak som planlagt, er det gitt forklaringer på hvorfor.

Likestillingsperspektivet er godt behandlet i språksenterets årsmeldinger fra 2008. Det legges ikke spesielt vekt på dette ved planleggingen av aktiviteter, men en kan i etterkant se at det en del tilbud hovedsakelig tiltrekker seg kvinner. De ansatte skulle gjerne tilby kurs i hard duodji, hvor det nok kunne rekrutteres flere menn, men det er i dag ikke mulig med de lokalene senteret har.

Likestillingsperspektivet omtales også i årsmeldingene i forhold til ansatte og styret. Blant de timebetalte ansatte er det en stor overvekt av kvinner, ellers er kjønnsbalansen god.

2.7 Vurdering

Som det første samiske språksenteret i landet, har Porsanger en spesiell plass og betydning for de som skulle komme etterpå. Vi vurderer at språksenterets etablering og virksomhet over 18 år har skapt en større aksept for det samiske i Porsanger, og det er ingen som lenger behøver å skjule sine samiske røtter. Unge folk er også nysgjerrige på det samiske, og de siste årenes satsing på tiltak rettet mot barn og unge har vært berettiget. En viktig utfordring for språksenteret framover blir å støtte opp om samiskopplæring i barnehage og skole, både for å hindre frafall og stimulere flere foreldre til å velge samisk opplæring for sine barn.

Gjennom muligheten til å ta kompetansegivende poeng, har senterets språkkurs fått en høyere status og fått deltakere som bruker kompetansen i sitt arbeid. Senteret ser likevel ut til å ha stagnert litt i forhold til å nå ut mot nye brukergrupper, og har nok behov for en mer aktiv, utadrettet virksomhet som gjør tilbudene mer synlige i samfunnet, også utenfor senterets lokaliteter. Kommunen har som eier tatt noen nye grep for å bedre kunne utnytte den kunnskapen som finnes i språksenteret, og sikre at alle kommunale avdelinger har kunnskap om tilbudene og kan definere sine behov inn til språksenteret.

Det er også verdt å merke seg at språksenteret ikke har en regional aktivitet utenfor Porsanger kommune. Dette på tross av at flere nabokommuner mangler språksentre og ikke har et slikt tilbud. Kurs som tilbys i Porsanger har deltakere fra nabokommunene som reiser inn. At tilbudene kjøres på dagtid, kan imidlertid begrense en slik deltakelse. Vi vurderer at en større fleksibilitet både i forhold til tilbud på kveldstid og kurs på andre steder utenfor Lakselv, kan tiltrekke seg andre brukergrupper og kanskje flere brukere.

3 Sámi Giellaguovddáš - Samisk språksenter i Kåfjord

3.1 Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret

Kåfjord kommune i Troms har lange tradisjoner med sjøsamisk bosetning, men kulturen og språket var i ferd med å forsvinne, og etter krigen var det få som brukte språket til daglig. Alt i 1983 ble deler av kommunen innlemmet i virkeområdet for Samisk utviklingsfond, og da kommunen kom med i forvaltningsområdet for samisk språk i 1992, var det den av de opprinnelige forvaltningskommunene hvor fornorskningen hadde nådd lengst. Kommunen måtte ta grep for å ta språket tilbake. Flere tiltak ble satt i verk, som å opprette en språkkonsulentstilling i kommunen, etablere samepolitisk utvalg, og samisk språksenter. I Porsanger ble det jobbet med en søknad til Samisk språkråd om støtte til et språksenter etter modell fra Wales, og ildsjelene i Porsanger kommune utvekslet erfaringer med Kåfjord kommune. Det ble sendt en søknad til Samisk språkråd over samme lest som fra Porsanger, og disse to ble de første samiske språksentrene som så dagens lys i 1994. Det var altså primært kommunen som var pådriver i opprettelsen senteret, og språkkonsulenten gikk over til å bli den første daglige lederen.

Språksenteret ble etablert i Manndalen, bygda hvor det samiske språket har stått sterkest i kommunen, og hvor det etter hvert er bygd opp flere samiske institusjoner. Senteret har leid lokaler hos Aja samiske senter, som etter hvert ble omorganisert til Senter for nordlige folk. I 2011 ble nye ombygde lokaler innviet. Her er språksenteret samlokalisert med Nord-Troms museum, Samtidsmuseet for nordlige folk, Sametinget, NRK Sapmi, samisk bibliotek og Riddu Riddu-festivalen. Manndalen skole (hvor over 70 % av elevene har samisk) og Fossen barnehage med samisk avdeling ligger i umiddelbar nærhet til språksenteret. Senteret har som hovedmålsetning å styrke bruken av og interessen for samisk språk, samt være en ressurs og kompetansesenter i språk- og kulturarbeid lokalt og regionalt.

3.2 Valg av organisasjonsform

Senteret er organisert som en avdeling i kommunen, men er fysisk adskilt ved at kommuneadministrasjonen er lokalisert til Olderdalen og språksenteret til Manndalen. Organisatorisk ligger språksenteret i dag under Utviklingsavdelingen. Det er en tett og daglig kontakt inn mot kommunens språkkonsulent, og språksentrets daglige leder deltar på etatsmøter.

Senteret har hatt en styringsgruppe oppnevnt av kommunestyret på 3 personer + språksenterets daglige leder og kommunens språkkonsulent. Modellen med styringsgruppe ble valgt for at samfunnets interesser skulle ivaretas inn mot språksenteret, samt at det ville gi en viss avstand til kommuneforvaltningen og politisk nivå som ellers ville kunne bruke språksentret uten ekstern kontroll. Denne ordningen ble endret, og i januar 2012 ble styringsgruppa nedlagt, og språksenteret ble direkte underlagt kommunens samepolitiske utvalg. Årsaken til denne endringen var at de fleste medlemmer i styringsgruppa også satt i samepolitisk utvalg, et utvalg som behandler alle saker av relevans for språksenteret. Det var derfor lite hensiktsmessig å opprettholde et ekstra styringsnivå. Informanter i språksenteret mener at nedleggelsen av styringsgruppa ikke har ført til noen praktiske endringer. Samepolitiskutvalg har siden 2007 hatt budsjettmessig ansvar for kommunens tospråklighetsmidler, derigjennom også kommunens bevilgninger til språksenteret.

I perioden 2007-9 foregikk det en prosess mellom Sametinget, Troms fylkeskommune og Kåfjord kommune rundt omorganisering av Aja samiske senter til et AS. Her ble det vurdert om språksenteret skulle bli en del av den nye organisasjonen, men kommunen ønsket å beholde språksenteret som en kommunal avdeling. Kommunen var redd for å miste mye av innflytelsen på hva språksenteret skulle jobbe med. De så også for seg at endringer kunne begrense muligheten til å utnytte senteret så fleksibelt som tidligere, og at tilbudet ville få en høyere kostnad.

3.3 Språksenterets virksomhet

Språksenteret har vektlagt forskjellige satsinger over tid, noe som henger sammen med at behovene i kommunen har endret seg. De første årene var arbeid mot elever med samisk i skolen prioritert. Da kommunen kom med i språkforvaltningsområdet, var det vanskelig å rekruttere godt kvalifiserte lærere, og språksenteret var både direkte inne i skolene med undervisning, og indirekte gjennom å heve kompetansen hos lærere. Etter hvert ble voksenopplæring stadig mer viktig, og spesielt skoling av kommunalt ansatte. Gjennom ulike kommunale støtteordninger og oppmuntring fra arbeidsgiver, har nettopp kommunalt ansatte utgjort en vesentlig del av deltakerne på språkkursene. Denne kompetansen har vært viktig å ta med seg tilbake i kommunen slik at de ansatte kan møte samisktalende brukere. Et eksempel som kan trekkes fram var muligheten til å ta samisk semesteremne i Kåfjord i 1997 (desentralisert fra Samisk høgskole) etter å ha deltatt på språksentret kurs. Fra dette kullet tok 16 studenter eksamen, og mange av disse utgjør i dag grunnfjellet i språkkompetansen i skolen og forvaltningen ikke bare i Kåfjord, men også i nabokommunene.

Ved Manndalen skole har over 70 % av elevene valgt opplæring i eller på samisk. Mange av disse har foreldre som ikke har fått språket overført fra sine foreldre, og heller ikke har hatt mulighet til å lære samisk i skolen. Foreldrene vil derfor ha vansker med å følge opp barna med samiskleker eller skape språkarenaer i hjemmet. Språksenteret har derfor hatt egne tiltak med språkstøtte rette mot foreldre, og disse er blitt oppmuntret til å delta på de generelle språkkursene. Språksenteret støtter også opp om samiskundervisningen som blir gitt til barna i skolen gjennom arrangement av språkbad, og har et tett samarbeid med lærere, særlig ved Manndalen skole. Fra 1997 har senteret utarbeidet et eget undervisningsmateriale. Mye krefter er brukt for å gjøre dette tilgjengelig for andre, både lærere som jobber i skolen, andre språksentre, samt de som ønsker å bruke internett. En del av dette materialet er organisert som tematiske hefter. Det er også utviklet en rekke nettbaserte spill som er populære for barn og andre. Språksenteret er direkte inne i kommunens barnehager hvor en satsing mot 5-åringene og styrking av deres språkpraksis før skolestart er et viktig element. Alle ansatte i kommunens barnehager er kurset av språksenteret i samisk kulturforståelse.

Språksenteret leier inn folk som kjører jevnlig språkkafeer i Birtavarre, Manndalen, Storfjord. Dette er også nylig startet opp i Olderdalen. Språkkafeene er møteplass og en arena for å bruke språket, og har vært populære. Det er mest eldre som benytter seg av tilbudet.

Språkkursene som senteret har kjørt har endret seg en del ettersom behovene i kommunen har endret seg. Ved senterets oppstart var det svært få innbyggere og kommunalt ansatte som hadde forutsetninger for å gå i gang med tunge grammatiske kurs. De første kursene var derfor bare muntlige, så ble det lesekurs, og etter hvert ble det mer omfattende kurs som gikk over 200 timer. På 2000-tallet har språkkursene Algu og Joatkka (begge på 200 timer) vært de viktigste tiltakene. Gjennom et samarbeid med Universitetet i Tromsø kunne deltakerne registrere seg som studenter og ta eksamen som ga mulighet til å fortsette på semesteremne. Semesteremne har blitt tilbud over lyd-

bilde studio til Kåfjord. I 2008 la universitetet om sitt undervisningstilbud til 3-årig Bachelor i samisk som fremmedspråk, og kursdeltakerne fra Kåfjord kunne ikke lenger knyttes opp mot dette og gis samme muligheter til å ta eksamen som tidligere. Det var derfor knyttet store forventninger til den 5-årige samarbeidsavtale mellom Samisk høgskole og Sametinget om voksenopplæring, og hvor det ble lagt opp til kompetansegivende kurs. Fra 2010 har språksenteret kjørt SAAL-kurs for nybegynnere i samarbeid med Samisk høgskole. Disse bygger på det samme innholdet som de tidligere kjørte kursene Algu og Joatkka. Studiet gir 15 studiepoeng, og stipend fra Sametinget. Kurset er i Kåfjord kjørt som et intensivkurs over 6 uker på dagtid med språksenterets folk som underviser, mens Samisk høgskole har tatt seg av det administrative arbeidet. Da Samisk høgskole ikke lenger kunne prioritere videreføring av SAAL-kurs i nordsamisk, ga ikke språksenteret seg, og fikk til en ordning der kursene kunne videreføres med språksenterets egne midler og ved at de tok ansvaret for administreringen selv. Etter SAAL2 kan deltakerne gå videre på semesteremne i Kautokeino eller Tromsø. Ikke alle har muligheten for å reise bort, og foretrekker et videre tilbud i Kåfjord. Det er derfor gitt et kveldstilbud med fokus på det muntlige i kombinasjon med duodji og lesing av tekster for de som har deltatt på tidligere kurs. Språksentret har både i SAAL-kursene, men også i de tidligere Algu og Joatkka, satset en del på å bake inn praktiske, kulturelle aktiviteter, som duodji, i språkkursene, og har i begrenset grad kjørt egne tematiske kurs hvor disse aktivitetene har vært det bærende. Det er også lagt vekt på at deltakerne skal få kunnskap om Kåfjordsamiske ord og uttrykk. Språksenteret har gjort et viktig arbeid med å dokumentere denne dialekten gjennom ulike tematiske hefter med ordlister. Denne kunnskapen blir også formidlet i kortere kurs som for eksempel mini-kurs under den årlige Riddu-Riddu-festivalen i Manddalen. Det er også samlet inn samiske stedsnavn.

3.4 Rekruttering

Språksenteret har stort sett gjennom hele sin eksistens hatt 2 faste stillinger, som etter hvert ble styrket med en halv stilling til utvidet, regional virksomhet. De siste to årene har en halv stilling knyttet til arbeid i barnehagene blitt lagt til senteret. Stillingen er primært finansiert ved ekstrabevilgninger fra kommunens tospråklighetsmidler. Senteret har til tider hatt vansker med å rekruttere ansatte, og særlig i en periode mellom 2006-08 var situasjonen vanskelig hvor senteret var uten daglig leder. Den kommunale språkkonsulenten måtte i denne perioden gå inn og utføre en del administrative oppgaver. De siste par årene har bemanningssituasjonen vært stabil, og kompetansen blant de ansatte anses for å være svært god av brukere utenfra. Språksenteret har noen eksternt ansatte på timebasis. Dette har vært personer som har stått som vertskap for språkkafeer i bygdene, og eksterne språklærere som har arrangert kurs i nabokommunene på kveldstid. Ut over dette har det meste av senterets virksomhet blitt utført av de fast ansatte.

3.5 Finansiering av virksomheten

Språksenteret drev sin virksomhet i mange år som et prosjekt, og fikk ikke fast finansiering fra Sametinget før 2001 da grunntilskuddet ble etablert som en egen, fast ordning. Perioden som prosjekt blir betegnet som krevende med en del usikkerhet. Kommunen har helt siden oppstarten bidratt med tospråklighetsmidler til finansiering av drifta. I tillegg til det faste driftstilskuddet er det enkelte år bevilget ekstra midler til konkrete tiltak, enten fra tospråklighetsmidlene eller andre kommunale drifts- eller kulturmidler.

Fra 2006 ble det øremerket en halv stilling finansiert av Troms fylkeskommune for å utvide virksomheten utenfor Kåfjord kommune. Et av argumentene var at deltakere fra nabokommunene hadde vansker med å delta på språksentrets kurs på dagtid i Kåfjord da de ikke fikk fri med lønn.

Midlene skulle derfor brukes til å kjøre kveldskurs i nabokommunene (Lyngen, Storfjord, Kvænangen). De siste årene har denne aktiviteten blitt noe redusert, blant annet fordi Storfjord har fått sitt eget språksenter. De årlige driftsmidlene språksenteret får fra Troms fylkeskommune (kr. 253.000 i 2011) er et resultat av samarbeidsavtalen mellom fylkeskommunen og Sametinget. I dag er de regionale oppgavene mer konsentrert rundt oversettelsesarbeid senteret utfører for fylket ved Nord-Troms museum og arrangering av samlinger for elever med samisk i videregående skole.

Språksenteret i Kåfjord har valgt å legge det meste av sin virksomhet innenfor driftsbudsjettet med faste bevilgninger fra kommunen, Sametinget og fylkeskommunen. Senteret har i begrenset grad søkt om eksterne midler til prosjektvirksomhet. Dette er både et kapasitetsspørsmål i forhold til å utforme søknader, og i neste omgang å ha personressurser til å jobbe prosjektrettet. De personressursene som finnes i språksenteret har en primært valgt å bruke for å serve kommunens behov, gjennom språkkurs for voksne, men også ved å styrke det kommunale tilbudet til barn og unge.

3.6 Mål og effekter av virksomheten

Senteret har i sin 18 års virksomhet gitt et imponerende antall personer kunnskap i samisk språk og kulturkunnskap. 300 personer har gjennomgått språkkurs av lenger varighet. I tillegg har senteret nådd aldersgrupper fra barnehage til eldre, skapt møteplasser gjennom språkkafe i flere bygder, og styrket tilbudet til barn med samisk i skolen. Kommunens ulike virkemiddelordninger har det stimulert flere til å delta på språksenterets kurs. Blant annet tilbyr kommunen ansatte permisjon med lønn, gir lønnskompensasjon for foreldre og næringslivet, samt bidrar med stipend.

Informanter i kommuneadministrasjonen og politisk nivå fremhever språksenteret som helt nødvendig for at Kåfjordsamfunnet har kommet dit det er i dag med stor aksept for det samiske. Fra et utgangspunkt med stor skepsis mot innlemmelsen i språkforvaltningsområdet, har de fleste innbyggerne forsonet seg med kommunens tospråklighet, og barn og ungdom er stolt over sin samiske bakgrunn. Språksenterets tilbud om språkbud i forbindelse med Riddu Riddu-festivalen, blir fremhevet som et viktig tilbud. Språksenteret har bygget opp språkkompetanse hos kommunalt ansatte, foreldre, næringsdrivende, og frivillige lag fra et nivå hvor få var i stand til å bruke språket, til at flere har blitt språkbærere og skaper nye arenaer for bruken av språket.

Senteret har i årsrapportene rapportert på likestillingskriterier etter at Sametinget fremmet dette som et krav i 2009. Det rapporteres på styresammensetning, kjønnsfordeling blant faste og timeansatte. Kjønnsfordelingen er ganske lik, bortsett fra engasjerte på timebasis der det nesten bare er kvinner. Det rapporteres ikke spesielt på kjønn blant kursdeltakere, og kjønnsfordelingen kan variere fra år til år. Noen år er det likt, andre år er kvinnene i stort flertall. Senteret har ikke sett på dette som noe stort problem, de tilbyr kurs til de som melder seg på.

Senteret har et eget evalueringsskjema for å måle brukertilfredshet ved kursenes avslutning. Skjemaet er ganske generelt, og trenger i følge informanten ved språksenteret en oppdatering. Informasjonen brukes til å tilpasse undervisningen etter deltakernes ønsker, og hvor det blir spurt om ulike elementenes vektlegging i kursene, hva de ønsker mer eller mindre av. Deltakerne har gitt tilbakemelding på at de setter pris på den praktiske tilnærmingen i språkkursene hvor språket læres gjennom en del kulturelle aktiviteter. Senteret foretar også en egevaluering på slutten av årsmeldingen hvor det blir gjort opp en status for hva en har lyktes med, og hva senteret ikke har kommet i mål med.

3.7 Vurdering

Språksenteret i Kåfjord er kanskje det av de ti som her undersøkes, som er sterkest er koblet opp mot den kommunale virksomheten, og hvor samhandlingen mellom kommune og språksenter er svært tett. Senteret er fysisk adskilt fra kommunen, men det er en sterk VI-følelse der oppgaver løses i fellesskap. Dette gir seg uttrykk i en fleksibilitet der tospråklighetsmidler kanaliseres til språksenteret hvis disse har den beste kompetansen til å utføre kommunale satsinger. Eksempel på dette er kommunens styrking av samisk språk og kultur i barnehagen organisert som en prosjektstilling lagt under språksenteret. Språksenteret jobber primært innenfor ordinært driftsbudsjettet og søker i begrenset grad om eksterne prosjektmidler. Språksenteret har også konkrete kommunale oppgaver som oversettelse av kommunens nettsider, samt tolking. Senteret ser ut til å jobbe godt i forhold til kommunens behov og uttrykte ønsker i samfunnet, og er svært fleksible. Informanter i kommunen sier at språksenteret er spydspissen i kommunens tospråklighet.

Språksentret i Kåfjord har sitt hovedfokus på voksenopplæring, og satser en del på å bake inn praktiske, kulturelle aktiviteter, som duodji, i språkkursene. Senteret har i begrenset grad kjørt egne tematiske kurs slik vi ser ved andre språksentre. En viktig årsak til dette er at kommunen har flere aktive husflidslag som tar unna denne typen aktiviteter. En annen særegenhet ved språkkursene er opplæring i Kåfjordsamiske ord og uttrykk.

Senteret er trolig også en av de mest aktive i utarbeidelse av læremidler, også digitale, som blant annet brukes av andre språksentre, skoler og til nettundervisning.

4 Árran julvesáme guovdas- Arran lulesamisk senter i Tysfjord

4.1 Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret

Tysfjord kommune er sentrum for den relativt konsentrerte lulesamiske bosettingen i Norge, med tilsvarende bosetting på svensk side. Árran lulesamiske senter ligger på en høyde i bygda Drag der størstedelen av den lulesamiske befolkningen holder til. Vel halvpartene av innbyggerne i Dragsområdet identifiserer seg som lulesamer, mens mange flere nok stammer fra den sjøsamiske befolkningen som ble fornorsket før lulesamene bosatte seg inne i fjordarmene i kommunen fra 1700-tallet og framover. S Språksituasjonen preges av at mange bare har et passivt språk som det er vanskelig å ta i bruk. En sameforening så dagens lys i Tysfjord i 1979, og denne var sentral i arbeidet med å få opprettet et lulesamiske senter. Árran ble stiftet i 1994 som en institusjon som skulle arbeide med samiske språk, museum og duodji. Samisk barnehage som var opprettet noe tidligere ble raskt underlagt Árran, mens et studiesenter så dagens lys på slutten av nittitallet på bakgrunn av at foreldre etterspurte fjernundervisning i samisk. Språksenteret ble opprettet i 1999, og i 2001 kom det inn under Sametingets direktetilskuddsordning for samiske språksentre. Siden starten har senteret vokst slik at det i dag har 24 årsverk iberegnet faste og midlertidige stillinger. I tillegg til de ansatte i barnehagen, har seks personer stillinger som er direkte knyttet til språkarbeid. To er språkkonsulenter mens fire jobber fortrinnsvis med fjernundervisning, selv om det er noe samarbeid på tvers med hensyn til fjernundervisning og voksenopplæring. I tillegg er en lærer også involvert i et prosjekt med Universitetet i Tromsø. Mávsulasj-prosjektet tar sikte på å dokumentere og beskrive lulesamisk språk og blant annet utarbeide et brukervennlig digitalt arkiv. Slik arbeidet er organisert er språksenterets virksomhet en integrert del av arbeidet ved Árran, slik at denne virksomheten vanskelig kan skilles ut som gjenstand for denne evalueringen.

Árran julevsáme guovdásj fikk fra starten av et eget, meget godt synlig bygg med samisk preg. Dette rommer i tillegg til kontorlokaler, auditorium, peisestue og kantine, også museumsdrift, fjernundervisningsstudio, barnehage og lokaler egnet for duodji. Árran driver dessuten forlaget Báhkko gjennom sitt datterselskap Lulesamisk næringsssenter AS. Universitetet i Nordland har en full stilling i lulesamisk språk lokalisert i språkdelen, mens en lingvist fra Universitetet i Tromsø har delvis tilhold på Árran. I tillegg leier NRK-Sápmi og Sametinget kontorlokaler. Samlet sett utgjør dette et stort, sterkt og mangfoldig miljø som er en svært viktig ressurs for det lulesamiske språket, kulturen, lokalmiljøet og kommunen for øvrig.

Árrans formål er å sikre, utvikle og videreføre samisk kultur, språk og samfunnsliv i lulesamisk område, men har også et nasjonalt ansvar for lulesamisk språk. Gjennom fjernundervisningen når de ut til store deler av landet med språkopplæring. For øvrig er lulesamisk bosetting konsentrert til området mellom Ballangen og Saltenfjorden, men senteret har i tråd med anbefalinger i Sametingets institusjonsmelding nå også tatt på seg et ansvar for det pitesamiske miljøet noe lenger sør i Nordland. Så langt gjelder dette museum og et duodji-prosjektet som er under oppstart.

4.2 Valg av organisasjonsform

Siden språksenteret er en integrert del av Árran, vil omtalen av organisasjonsformen her gjelde for hele virksomheten. Árran ble opprettet som en offentlig stiftelse og har beholdt denne styreform

fram til i dag. Styret besto opprinnelig av staten (v/Kommunal- og regionaldepartementet), Nordland fylkeskommunen, Tysfjord kommune og en representant utpekt av tre aktuelle samiske organisasjoner. Statens representant ble etter hvert overført til fylkesmannen i Nordland, og til slutt til Sametinget. I tillegg har de ansatte en representant i styret.

Styret sin rolle er å legge premissene for Árran sitt arbeid. Det vedtar strategi- og handlingsplaner som de fagansatte så gir innhold. Fra våre informanter fikk vi ikke kjennskap til noen spesielle utfordringer knyttet til eierskapsmodellen. Det kom imidlertid fram at man måtte få en avklaring i forhold til hvordan representanten fra samiske foreninger skal pekes ut.

4.3 Språksenterets virksomhet

Språkarbeid inngår i hele Árran sin virksomhet, men hovedfokuset har likevel endret seg noe over tid. Museumsarbeid har vært viktig hele tida, mens duodji-feltet i lengre tid har ligget nede, men nå er på vei opp igjen. Rent språklig ble det i første omgang arbeidet med å oversette interne og eksterne dokumenter til lulesamisk, samt å støtte opp under språkarbeidet i barnehagen. Etter press fra foreldre begynte Árran å gi fjernundervisning i lulesamisk fra slutten av 1990-tallet, og de var raskt på banen i forhold til å ta i bruk videokonferanseutstyr. Kurs i samisk har vært gitt over lang tid, men vektleggingen av voksenopplæring har kommet mer i fokus i løpet av de senere årene. Senteret har lagt ned mye arbeid i å dokumentere og videreutvikle det lulesamiske språket, og i å formidle språket via publikasjoner og læremiddelproduksjon. Árran gir ut det populærvitenskapelige tidsskriftet Bårjas som kopler historie og samtidig kunnskapsutvikling på ulike felt og språkarbeid ved at deler av innholdet er skrevet på lulesamisk. I dag er arbeidet med et eget forskningscenter i samarbeid med Universitetet i Nordland viktig for Árran, og i dette inngår et fokus rettet mot nordområdene og internasjonalt urfolkssamarbeid. Parallelt med aktiviteter på disse frontene, har Árran har hele tiden også sett det som viktig å jobbe opp mot lokale, fylkeskommunale og sentrale myndigheter for å få disse til å ta sitt ansvar for lulesamisk språk.

Av direkte språkarbeid kan det nevnes at Árran sin samiske barnehage i dag har 15 barn. Den følges spesielt opp med en samisk språkarbeider (giellatjehppe). Rundt 20 elever (16 per dags dato) hvorav storparten på videregående nivå får fjernundervisning i lulesamisk både på første- og andrespråksnivå.

For voksne arrangerer Árran språkkurs på nybegynner og viderekomne nivå basert på Sámasta-serien for samiskopplæring som språkseteret selv har utviklet. Sámasta 3 er klar og i bruk, mens senteret håper på midler til å ferdigstille nivå 4 i løpet av 2012. Árran var skeptiske til å gå inn i Samisk høgskole sitt 5-årsprogram for voksenopplæring. Siden de alt hadde lang erfaring med voksenopplæringskurs og uansett ville måtte avholde dem selv, virket det lite hensiktsmessig å legge til et ekstra ledd. De er imidlertid i dialog med Samisk høgskole for å se om det kan være felt der de vil kunne dra lærdom av høgskolens erfaringer. Språkkursene ved Árran har så langt ikke gitt formell kompetanse, men det jobbes nå med dette.

Språkkursene ved Árran har stort sett vært kjørt enten på dagtid (en eller to dager i uka) eller på kveldstid. Bare en gang ble det arrangert et kontinuerlig språkkurs over 7-8 måneder og da som et AMO-kurs i samarbeid med ASVO. Det gis utrykk for at full permisjon med lønn fra jobb over såpass lang tid, er det som virkelig ville gitt språkarbeidet et løft. Vår informant opplyste at erfaringen med voksenopplæring i samisk, er at fokus på muntlig språkbruk og tekster fungerer bedre enn vekt på mer formelle aspekter ved språket som grammatikk. Árran tilbyr også språktreningskurs der voksne

som har en del språkkunnskaper og gjerne kan lulesamisk passivt, får en arena der de kan ta språket i bruk. Árran ser et behov for å jobbe mer med voksenopplæringspedagogikk for å knytte språkopplæring nærmere praktisk aktivitet, noe de i liten grad har gjort så langt. De er også opptatte av å motivere og støtte foreldre til å velge samisk for sine barn, og har i den forbindelse nylig arrangert et seminar med tema tospråklighet.

Opplæring i lulesamisk på høgskolenivå har vært gjennomført på Árran i regi av Universitetet i Nordland. Fra høsten skal universitetet tilby en bachelor i lulesamisk, slik at en vil kunne ta 30 ekstra studiepoeng i lulesamisk (LU1, LU2 og LU3 – til sammen 90 studiepoeng). Språkkafé er et annet tiltak Árran har prøvd ut for å skape en språkarena, men tiltaket fungerte ikke så bra, og vil måtte videreutvikles om det skal tas opp igjen. Et særlig vellykket tiltak er Giellabiese for ungdom fra 16-25 år. Disse samlingene som nå holdes seks ganger i året er svært populære, og gir unge samisktalende muligheten til å møtes, ta ansvaret og bruke sitt lulesamiske språk. Árran ser for seg at tilsvarende opplegg med hell vil kunne utvikles også for yngre ungdom.

Árran evaluerer sine språkkurs i etterkant ved å skriftlig spørre om hva som kunne vært gjort bedre. De prøver også å ta hensyn til kursdeltakernes ønske om kvelds- eller dagkurs, ved å registrere ønsker ved påmelding. Tilsvarende prøver de å tilpasse samiskkursene til kursdeltakernes språknivå og ønsker med opplæringen.

Etter at Tysfjord kommune gikk inn i språkforvaltningsområde i 2006, har kommunen vært forpliktet til å tilby samiskspråklig kompetanseheving blant sine ansatte. Dette har medført et ekstra tilsig til språkkursene. Generelt er det særlig kvinner i omsorgsyrkene og unge mødre som deltar, mens menn i noe større grad har møtt opp på kveldskurs.

4.4 Finansiering av virksomheten

Til tross for at Tysfjord kommune var en av stifterne av Árran, og har vært representert i styret siden staren av, får lulesamisk senter ingen grunnfinansiering fra kommunen. Dette har heller ikke endret seg siden 2006 da Tysfjord ble innlemmet i forvaltningsområdet for samisk språk. Árran får støtte til barnehagedrift i tråd med andre private barnehager, og kommunen kjøper en del språktjenester, men dette er alt. Det er også Árran som tilbyr eksternt finansierte språkkurs som kommunens ansatte inviteres til å delta på, mens kommunen bidrar med betalt studiepermisjon og dekning av egne deltakeres materialkostnader. Informanter ved Árran ønsker at kommunen i større grad skal bidra til deres virksomhet via tospråklighetsmidlene.

Árran får grunntilskudd fra Sametinget for kulturhus, språksenter, og museumsarbeid. Sametinget er i tillegg den viktigste kilden til prosjektstøtte, men her er også Nordland fylkeskommunen svært sentral - ikke minst som samfinansierer. Fylkeskommunen har en treårig rammeavtale med Árran som tilbyr av fjernundervisning i samisk videregående opplæring. Det hevdes at overføringene fra staten til Sametinget relativt sett ikke har kompensert for lønns- og prisoppgangen, noe som forplanter seg til Sametingets grunntilskudd til språksentrene. Informanter ved Árran lulesamiske senter opplever at oppgavene har økt samtidig som tilskuddene ikke har økt tilsvarende, slik at de relativt sett har gått ned. Konsekvensen er et redusert handlingsrom og en økt avhengighet av prosjektmidler som nå utgjør halvparten av senterets inntekter. Dermed blir mye ressurser brukt på å springe etter penger på bekostning av metodeutvikling og kunnskapsproduksjon, og senteret må ta en risiko ved å tilby flere faste stillinger enn de har grunnfinansiering til, for å beholde kompetanse.

Slik Árran lulesamiske senter ser det, vil disse utfordringene kunne bøtes på ved å dreie finansieringen fra Sametinget over mot mer grunnfinansiering. Målstyrte rammeavtaler vil kunne gi sentrene mulighet til å gjennomføre flere prosjekter innenfor mer forutsigbare rammer. De mener imidlertid at størrelsen på tilskuddet må sees i sammenheng med språksituasjonen senteret virker i. For at de tre samiske språkene skal ha likeverdige utviklingsmuligheter, må sentrene i lule- og sørsamiske områder få relativt mer for å kompensere for språkernes svake stilling. Kriteriene språksentrene skal rapportere på til Sametinget oppleves som greie, men det oppleves som ineffektivt å måtte rapportere separat i forhold til tre ulike grunntilskudd når aktivitetene glir i hverandre. Sametingets respons på rapporteringen blir fulgt opp som grunnlag for videre aktivitet, slik som nåværende dreining mot ungdom og eldre. Dialogen med Sametinget betraktes som god, og det ansees som fordelaktig å kunne forholde seg til lulesamisk språkkonsulent.

4.5 Rekruttering

I følge informanter ved Árran er mulighetene til å få nødvendig kompetanse i institusjonen betydelig svekket de to siste årene. Fylkesmannen i Nordland bidro tidligere til nødvendig kompetanseheving ved å tildele studiehjemler til ansatte ved Árran ut fra deres behov. Denne muligheten har falt bort, og senteret etterspør flere frie midler til institusjonene for å bygge opp kompetanse ut fra interne behov. Árran håper også å kunne tilby attraktive jobber til en generasjon unge med førstespråksopplæring og som nå er i utdanning. Kjønnfordelingen blant de ansatte ved Árran er ganske bra. Det har vært en viss overvekt av kvinner som jobber med språk, men en har nå fått inn to menn på korttidskontrakter i barnehagen. Institusjonen opplyser at de har en bevisst politikk i forhold til lønnsmessig likestilling.

4.6 Samarbeid og kommunikasjon

Árran lulesamiske senter kom tidlig i gang og har opparbeidet seg et bredt nettverk både formelt og uformelt, nasjonalt og internasjonalt og på ulike fagfelt. I forhold til språkarbeid er samarbeidet med Universitetet i Nordland viktig. Mer løselig samarbeid mot søsterinstitusjoner på svensk side er blitt formaliserte blant annet gjennom to Interreg prosjekter. Samarbeidet med Tysfjord kommune er også styrket slik at en håper på en sterkere felles satsning på lulesamisk språk framover. For øvrig har Árran mer uformell kontakt med andre samiske språksentre og da særlig mot Várdobáiki. Árran deltar på Sametingets nettverksmøter for språksentrene og mener det er bra med en nasjonal møtarena. Det uttrykkes likevel at en vil kunne få mer igjen for disse møtene om en institusjon blir gitt et klarere ansvar og om arbeidet blir noe mer styrt.

4.7 Mål og effekter av virksomheten

Sametingets mål med tilskuddsordningen til samiske språksentre er at samisk språk skal høres og synes i språksenterets virkeområde. Det er vanskelig å utale seg om i hvilken grad dette er oppnådd gjennom Árrans virksomhet, da det lulesamiske språklige utgangspunktet i senterets virkeområde var svakt ved senterets opprettelse. Informantene mener at Árran julevsáme guovdásj klart har styrket samisk språk gjennom faglig språkarbeid og gjennom ulike tiltak. Barnehagedrift har dannet grunnlaget for videre opplæring i og på samisk, mens senteret i liten grad har bidratt overfor Drag skole der rundt halvparten av elevene tar lulesamisk. Tidligere fjernundervisningstilbud til grunnskoleelever er flyttet fra Árran, mens senterets rolle for lulesamisk språk har vært formidabel for elever i videregående opplæring som må ut av kommunen for videre skolegang. Gjennom språksamlinger har ungdom også fått en arena utover skolen der de kan bruke språket. Også mange voksne har lært eller aktivert samisk språk, selv om det til dels har vært vanskelig å nå ut til alle.

Opplæring i lulesamisk språk, samt ulike forsøk med å tilby språkarenaer har bidratt til at samisk høres mer enn tidligere, men språket brukes fremdeles mest i den private sfære. Miljøet på Árran utgjør i seg selv helt klart en sterk lulesamisk språklig arena, men også der foregår mye av den daglige aktiviteten på norsk. En har derfor jobbet innad i organisasjonen for å øke bruken av samisk.

Relasjonen mellom Tysfjord kommune og Árran har ikke vært spesielt sterk. Fra kommuneadministrasjonen fikk vi fra ett hold etterlyst mer initiativ fra Árran, mens det var lite interesse for Árran sitt arbeid fra opplæringssektoren. Selv utrykte Árran glede over at kommunen endelig ser ut til å komme mer på banen. Sammen med de nye kriteriene for tildeling av tospråklighetsmidler der samarbeid blir viktig i forhold til utviklingsdelen, ansees ansettelsen av en samisk språkkonsulent som en viktig faktor for å få på plass et mer forpliktende samarbeid med kommunen.

Árran er i seg selv et veldig synlig samisk bygg, men samisk språk er lite synlig ellers i kommunen, for eksempel gjennom skilting. Arbeidet med å utarbeide samiskspråklig skriftmateriale har også helt klart hatt betydning for synliggjøring, opplæring og muligheten til å bruke og utvikle språket.

Det ser altså ut til at Árran, slik en informant uttrykte det, har lyktes bedre innenfor sine egne dører enn utenfor. En grunn til at det har vært vanskelig å bringe språket ut, er ifølge informanter knyttet til at ikke alle i bygda er positiv til Árran fordi institusjonen på et vis krever at du tar på deg din samiske hatt. Dette reflekterer i følge flere informanter en situasjon der identitetsforvaltningen ennå er krevende. For eksempel er de læstadianske miljøene er fremdeles imot opprettelsen av Árran.

4.8 Vurdering

Etter vår vurdering er Árran en viktig institusjon som har hatt og har en enorm betydning for lulesamisk språk og kultur. Fjernundervisningen ved sentret drives godt og bidrar til et sterkt språklig miljø, og samlinger/språkleir for ungdom gir en god språkarena det er viktig å videreføre. Når det gjelder språkkurs for voksne kan Árran bli flinkere til å kople språkkurs til ulike kulturelle aktiviteter for å nå et bredere publikum. I og med at institusjonen ennå ikke har full legitimitet i lokalsamfunnet, vil det også kunne være hensiktsmessig å gjennomføre flere tiltak utenfor egen institusjon slik at terskelen for å delta kanskje kan bli redusert. Det må også jobbes videre med å styrke samarbeidet med kommunen slik at denne i større grad tar på seg sitt ansvar for det samiske språket og Árran kan fungere som en ressurs og samarbeidspartner heller enn som en separat aktør. Vi vurderer at det i denne forbindelse vil være naturlig at kommunen bidrar i finansieringen av sentret via tospråklighetsmidlene.

5 Várdobáiki - Samisk språksenter i Evenes

5.1 Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret

I kommunene Evenes og Ankenes (nå del av Narvik) i Nordland og Skånland i Troms har vi det største sammenhengende såkalte markasamiske området i landet med en særlig konsentrasjon på begge sidene av kommune- og fylkesgrensene mellom Skånland og Evenes kommuner. Så sent som tidlig på 1970-tallet hadde de aller fleste i dette området på 40 år eller eldre samisk som morsmål. I de par første tiårene etter andre verdenskrig synes samiske foreldre i dette området å ha vært bevisste på heller å lære barna sine norsk enn samisk, noe som sammen med generell fornorskningsspolitikk har bidratt til at det nå er svært få, om noen, barn i dette området som vokser opp med samisk som morsmål, noen få vokser opp som samisk-norsk tospråklige, mens det innværende skoleår (2011-12) er om lag 50 barn og ungdom som tar samiskopplæring i grunnskole og videregående skole, de fleste som andrespråk.

Mot slutten av 1970-tallet og utover, ble det skapt et lokalt engasjement for å bygge opp samiske institusjoner i dette området. Ifølge våre informanter var det ildsjeler innen det lokale lag av Norske Samers Riksforbund (Hinnøy og omegn sameforening-NSR) som alt på 1980-tallet lanserte tanken til det som rundt tusenårsskiftet skulle bli til den mer omfattende institusjonen Várdobáiki. Det begynte med samisk barnehage i Trøssemark på 1980-tallet, så kom språksenteret i 1999, mens status som kultursenter kom i 2002. Várdobáiki er et samisk senter for Sør-Troms og nordre Nordland med formål å videreføre samisk språk, kultur og samfunnsliv i regionen⁵. Under paraplyorganisasjonen inngår dels overlappende enheter som Samisk språksenter, Samisk kultursenter m/ungdomssenter, Várdobáiki museum som også omfatter Gállogieddi friluftsmuseum, Várdobáiki helserelevante prosjekt og Márkománák samiske barnehage. I tillegg har Várdobáiki arbeidsgiveransvar for den ene fast tilsatte i Márkomeannu årlige samiske festival. Ressurser som blir tilført Várdobáiki gjennom språksentret, vil naturlig kunne utnyttes i de andre aktivitetsområdene Várdobáiki har. Målt i antall medarbeidere er barnehagen den største enhet med i alt 9-10 medarbeidere. Ved Várdobáiki er det i alt ca. 15 fast tilsatte eller ansatt på langtidskontrakter. I tillegg har det til en hver tid de siste årene vært et varierende antall stillinger finansierte over prosjektmidler. Senter for samisk helseforskning ved Universitetet i Tromsø og Duodji instituhtta er viktige samarbeidsparter som leier hvert sitt kontor på Várdobáiki.

5.2 Valg av organisasjonsform

Ved etableringa av et samisk språk- og kultursenter var det andelslagsformen (BA) som ble valgt. Kommuner i nordre Nordland og Sør-Troms ble invitert til å gå inn med andeler, likeså relevante lag og foreninger og interesserte privatpersoner. I dag er Nordlands-kommunene Ballangen, Narvik, Evenes og Tjeldsund og Troms-kommunene Gratangen, Skånland og Salangen andelseiere i tillegg til ti ulike samiske lag og foreninger og 75 privatpersoner. Várdobáiki har et styre på syv medlemmer som representerer de tre ulike grupperingene av andelshavere.

⁵ Referert i styrets årsberetning for 2010.

Når andelsformen ble valgt, var det ut fra et ønske om å sikre lokalt engasjement og nærhet til det geografiske området som sentret skulle operere i og forholde seg til. Ifølge nåværende (2012) styreleder har Várdobáiki hele tida ønsket å framtre som en grasrotorganisasjon som tar hensyn til folks ønsker. Også daglig leder la vekt på andelsformen som viktig for å sikre den lokale og mer folkelige forankring som så langt har bidratt til at lista for å ta kontakt med, og foreslå utviklingen av prosjekt har vært lav.

Det arbeides nå med å få etablert en ny styringsstruktur for Várdobáiki. Sametinget har i første omgang ønsket Várdobáiki organisert som en stiftelse, mens fylkene Nordland og Troms setter hardt inn på at institusjonen må omgjøres til et aksjeselskap (AS). Det blir oppfattet som presserende å få denne omleggingen i boks, blant annet i forbindelse med nye lokaler (kulturhuset Várdobáiki) der byggearbeidet i regi av Statsbygg skal starte opp i 2013, og hvor det forventes at også fylkeskommunene vil bidra økonomisk. Flere av våre informanter vurderer fylkenes holdning slik at disse gjennom AS-formen kan sikre seg innflytelse og kontroll over de midlene som måtte bevilges til Várdobáiki. Det oppfattes også lokalt som om Sametinget er villig til å fire på sitt primærønske om stiftelse. Det blir påpekt at endringen i organisasjonsform kan påvirke relasjonen til lokalsamfunnet, men en regner likevel med at betydningen for sentrets aktivitet og rolle blir liten. Fra sentrets side vektlegges det imidlertid at Márkomeannu musikk og kulturfestival som senteret støtter, i stor grad drives av ungdom, og bør forbli utenfor Várdobaiki for å beholde ungdommens initiativ og dugnadsånd.

5.3 Språksenterets virksomhet

I samsvar med språksentrets målsetting, og ut fra språksituasjonen i området, er hovedtyngden av aktiviteter knyttet til språkkurs- og andre språkstimuleringstiltak. Med utgangspunkt i våre samtaler og tilgjengelige dokument, synes følgende aktiviteter å utgjøre de viktigste tiltak gjennom de siste par-tre åra:

Den første aktiviteten finner vi i forhold til barnehage og skole. I samarbeid med Márkománák barnehage har språksentret deltatt i gjennomføring av "Lær meg samisk før jeg begynner på skolen"-opplegget. Det er videre blitt holdt samiskkurs for tilsatte i barnehagen, og samlinger for foreldre og barnehagebarn for språkstimulering. Overfor grunnskolen har sentret hatt samarbeid særlig med Boltås skole i Skånland kommune. Sentret har i en del tilfeller også stilt med vikarlærere, uten, som det blir påpekt, å ha ressurser til det. Dessuten deltar sentret med ressurser i forbindelse med samiske fagdager ved flere skoler i området, særlig i kommunene Skånland og Evenes. Så lenge det var en avdeling for videregående skole på Evenskjær (Skånland, lagt ned 2010) hadde språksentret også nært samarbeid der. Endelig må nevnes leirskoleopplegg for elever på ungdomsskolen og under videregående opplæring. Slike opplegg arrangeres i helgene, vår og høst. Deltakere er elever som tar samisk. Det legges vekt på samiske kulturelement, og på å skape en arena hvor samisk språk praktiseres så konsekvent som mulig. Disse oppleggene er, og har vært, svært populære, men det rapporteres som krevende å gjennomføre intensjonen om at samtale skal foregå på samisk.

Den andre hovedaktiviteten er tiltak overfor voksne i yrkesaktiv alder. Det er arrangert kurs for voksne med samisk andrespråk fra grunnskolen for å oppnå førstespråkskompetanse. På siste kursopplegg deltok 15, og 8 av disse tok eksamen. Inntil Skånland videregående skole ble lagt ned, gjennomførte senteret i samarbeid med skolen språkkurs med særlig vekt på grammatikk for tidligere elever som hadde tatt samisk andrespråk på videregående skole for å kvalifisere deltakerne for kompetansegivende samiskutdanning. Slike språkkurs for voksne er viktige for senere opptak på

den kompetansegivende samiskopplæring som det nå legges opp til innenfor Sametingets 5-årige voksenopplæringsprogram i samisk og i regi av Samisk høgskole. Første kull ved Várdobáiki søkes igangsatt høsten 2012, organisert som fjernundervisning kombinert med samlinger ved høgskolen i Kautokeino. Det arbeides nå (vinter 2012) med finansiering og med å få på plass nødvendig videokonferanseutstyr. Endelig kan nevnes opplegget med temakurs for voksne nybegynnere med sikte på å stimulere til muntlig bruk av samisk. Det kan dreie seg om tema som samisk matlaging og duodji eller lavo-/gammebygging. Dette synes å være populære kurs som mange, også med relativt gode samiskkunnskaper, kommer tilbake til år etter år, kanskje spesielt fordi disse kurskveldene utgjør en naturlig arena for å praktisere samisk.

Til sist er opplegg overfor eldre en prioritert aktivitet. Mange eldre har over lang tid undertrykt bruken av samisk. I regi av Várdobáiki helse arrangeres det «helsetreff», gjerne én gang i måneden, hvor fagfolk ved språksentret blant annet leder lesetrening for de eldre. Mange med samisk som morsmål, har aldri lest samisk tekst og trenger hjelp til å bli fortrolig med samisk som skriftspråk. I slike sammenhenger oppstår det også en bevisstgjøring av at den lokale samiske dialekten avviker forholdsvis sterkt fra det nordsamiske skriftspråket. For å bevisstgjøre de eldre på sin egen samiskspråklige variant, er det blitt holdt dialektkurs hvor eldre gode – også formelt – språkbærere går inn som lærere eller instruktører. Slike kurs har vært populære også for ”unge” under 50-60 år som har lært seg samisk gjennom nordsamiske kurs. Et annet tiltak som mer spesifikt retter seg mot eldre på institusjon, er «mimretreff», hvor det legges vekt på samtale på samisk om forhold som ligger noe tilbake i tid. På slike treff deltar én fagperson som språkstøtte under samtalene.

Språksentret er dessuten involvert i andre kultur- eller språkrelaterte aktiviteter som her bare kan nevnes summarisk. Det gjelder blant annet Stedsnavnsutvalget som arbeider for registrering og tilrettelegging for offisielt bruk av lokale samiske stedsnavn, arbeidet for registrering av dialektord og – uttrykk, og initiativ overfor kommuner og andre instanser for samisk skilting av bygninger, veier osv. Sentret hjelper også private eller organisasjoner som for eksempel Fjell idrettslag med søknader, oversettelser og lignende i forbindelse med aktiviteter de ønsker å gjennomføre.

Várdobáiki er i seg selv en bredt sammensatt, og dermed kanskje også en rimelig robust, organisasjon. Mye av samarbeidet mellom språksentret og andre aktører kan sies å skje internt (barnehage, kultur, helse, museumsvirksomhet). Når det gjelder kommunene, er samarbeidet mest konsentrert om vertskommunen Evenes og Skånland hvor Várdobáiki s barnehage er lokalisert og hvor vi også hadde Boltås skole (blir nå lagt ned) med tette band til Márkománák og Várdobáiki forøvrig.

5.4 Rekruttering

Språksentret har de siste årene, i tillegg til daglig leder i deltidsstilling, én fast medarbeider og én til to på engasjementsbasis finansiert over prosjektmidler. Til tross for at språksentret og øvrige aktiviteter holder til i leide provisoriske lokaler, og at det dels dreier seg om midlertidige engasjementsstillinger, er våre informanter gjennomgående av den oppfatning at det er rift om arbeidsplassene og at det stort sett har lyktes å rekruttere kvalifiserte og engasjerte medarbeidere til de ulike aktivitetene.

5.5 Finansiering av virksomheten

Språksentret og Várdobáiki i det hele drives med beskjedne faste grunntilskudd, først og fremst fra Sametinget, men i tillegg skaffes betydelige ressurser til ulike aktiviteter gjennom prosjektpenger fra ulike instanser; kommuner, fylker og ulike departement. Det blir fra lederhold ved Várdobáiki pekt på som et problem at Sametinget opererer med flatt grunntilskudd til språksentrene som ikke tar hensyn til at virkeområdene for de ulike sentrene er svært forskjellige (se under). For eksempel blir det vist til at Sametinget på den ene side sier at aktivitet og innsats skal belønnes, samtidig som det fremdeles opereres med flate grunntilskudd. Det blir også sett på som en stor administrativ og faglig utfordring at mange av aktivitetene finansieres gjennom prosjektmidler fra ulike hold. Mye faglige og administrative ressurser må til enhver tid legges i det å skaffe driftsressurser. Ofte blir støtte fra én instans gitt på det vilkår at også én eller flere andre instanser skal bidra. At sentret ikke opererer i kommuner som er med i forvaltningsområde for samisk språk, fører i følge informanter til langt større problem med å oppnå kommunal økonomiske støtte.

5.6 Mål og effekter av virksomheten.

Vi har ikke hatt mulighet til mer nøyaktige registreringer av hvilket omfang språksentrets virksomhet rent kvantitativt utgjør, men så vel representanter for styret som kommunale ledere og lokale politikere beskriver Várdobáikis, og dermed språksentrets, virksomhet som omfattende og som svært viktig for den samiske oppblomstringen som har skjedd de senere åra. Fra sentrets side blir det påpekt at Várdobáiki, i sammenlikning med andre språksentra som er mer avgrensa til én kommune, har et svært vidt nedslagsfelt. I praksis, og kanskje rimelig nok med de ressursene Várdobáiki har hatt til rådighet, synes aktivitetene i stor grad å ha konsentrert seg om de markasamiske områdene i Skånland og Evenes, selv om en del av tiltakene, som for eksempel leirskoleoppleggene, er åpne for og har blitt etterspurt av personer fra andre kommuner i det som formelt utgjør nedslagsfeltet for Várdobáiki. Tidligere reiste ansatte mer rundt til de andre kommunene for å gi språkkurs, men dette gjøres nå i mindre grad fordi det er veldig krevende. Noen aktiviteter legges uansett til andre kommuner, som helsetreffene som holdes i Bjervik (Narvik kommune). Det kan synes som om Stedsnavnsutvalget er det som i størst grad opererer på et regionalt plan.

Som det har gått fram av hele denne gjennomgangen av Várdobáikis virksomhet, er det vanskelig å isolere effektene fra ressursene som kanaliseres gjennom språksentret fra de som kommer gjennom andre kanaler. Kanskje kan følgende korte utsagn fra en av våre informanter tjene som konklusjon: "Várdobáiki gjør virkelig mye for det samiske her."

På ett viktig område synes Várdobáiki og språksentret foreløpig ikke å ha lyktes, nemlig i å gjøre egen institusjon og arbeidsplass til en samiskspråklig arena. Det ble i denne sammenheng på internt hold vist til det lulesamiske sentret Árran som i så måte er kommet mye lenger. Várdobáikis styre har i dag en skjev kjønnsbalanse med fem menn og bare to kvinner i styret. Denne ubalansen vil forhåpentligvis rettes opp når senteret får et nytt styre etter omorganiseringen. Blant medarbeiderne på senteret er det imidlertid rimelig bra kjønnsbalanse.

Det blir fra styre- og lederhold ved Várdobáiki pekt på at samarbeidsrutinene overfor Sametinget må videreutvikles, selv om det også pekes på gode samarbeidsrelasjoner med enkelte medlemmer av Sametinget og Sametingsrådet. Initiativet fra Sametinget med etablering av nettverk mellom språksentrene, blir holdt fram som svært verdifullt for idé- og erfaringsutveksling.

5.7 Vurdering

Vårt inntrykk er at aktivitetene ved Várdobáiki, og hvor språksentret utgjør en svært viktig del, blir drevet kvalitativt godt, med stor entusiasme og engasjement, og at brukerne gjennomgående er positive til den støtte sentret har gitt og gir for den samiske sak. Det er viktig at sentret kan bygge videre på sin gode og nære relasjon til andelshaverne, samtidig som en ny eierstruktur kanskje kan få en positiv effekt i forhold til større engasjement og finansiering fra kommuner og fylkeskommuner. Her kan nevnes at fylkesgrensen mellom Nordland og Troms byr på visse utfordringer som det er viktig å finne konstruktive løsninger på.

Både ledelsen og personalet for øvrig ved Várdobáiki, samt styret står overfor store utfordringer i forbindelse med det nye kulturhuset for Várdobáiki og de organisatoriske endringene ved overgang til AS. Her vil fylkene Nordland og Troms framstå som viktigere samarbeidspartnere enn i dag. Det samme vil også kunne gjelde kommunene-. Denne omorganiseringa vil også gi et nytt styre for Várdobáiki. Med de nye lokalene vil museumsvirksomheten få vesentlig bedre vilkår, men denne nye situasjonen vil også åpne for og kreve nye initiativ og samarbeidsformer overfor skoleverket og for brukere mer generelt i hele nedslagsfeltet for Várdobáiki generelt og for språksentret spesielt.

6 Isak Saba Guovddáš – Språksenteret i Unjárga/Nesseby

6.1 Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret

I Nesseby kommune har et stort flertall av innbyggerne samisk bakgrunn. Fornorskingsperioden har satt sine spor og mange av dagens voksne i kommunen har mistet språket. I kommunens språkplan anslås det at ca. 60-70 prosent av kommunens befolkning er tospråklige, og snakker både samisk og norsk. Til tross for at såpass mange er tospråklige i kommunen, er det samiske språket fortsatt truet ettersom det er flest eldre som snakker samisk. Den generasjonen som i dag er på rundt 40 år betegnes for å være den tapte generasjon med hensyn til språkbruk. Det finnes også mange med et passivt samisk språk, som forstår men ikke snakker. Flere informantene påpeker imidlertid at det samiske språket etter en lang periode i nedgang nå synes å være på vei opp igjen. Mange viser til den positive utviklingen i barnehagen, med en økning av andelen barn i samiskspråklig barnehage.

En av informantene framholder at språket i Nesseby ikke er like levende som i Kautokeino og Karasjok kommune, og man så behovet for å ha en egen institusjon som kunne arbeide med å revitalisere og styrke det samiske språket i kommunen. I Nesseby ble samisk ansett for å være et «hjemmespråk». Det var nødvendig å igangsette aktiviteter og tiltak for å styrke og synliggjøre det samiske språket også på andre arenaer og for å løfte statusen til språket.

Som en av de seks første kommunene ble Nesseby kommune i 1992 innlemmet i språkforvaltningsområdet for samisk språk. Kommunen er en tospråklig kommune hvor samisk og norsk skal være likestilt, og som del av forvaltningsområdet er kommunen forpliktet til å følge bestemmelsene i samisk språklov. Kommunen får tildelt tospråklighetsmidler og kommunen har siden 1992 utarbeidet egne kommunale språkplaner.

Etter oppstarten med språkarbeidet som ble gjort i de første språksentrene i Porsanger, Kåfjord, Tysfjord og Evenes, kom det i 2001 en uttalelse fra Sametinget med ønske om å etablere tilsvarende språksentre også andre steder. Nesseby kommune anså det som en mulighet til å styrke arbeidet med det samiske språket, og kommunestyre vedtok at kommunen skulle få et eget språksenter som ble gitt mulighet til å jobbe med språket. Behovet for et språksenter i Nesseby var altså begrunnet i språksituasjonen i kommunen. Opprettelsen av språksenteret kan ses på som en del av realiseringen av tospråklighetspolitikken. Kommunen sa seg villig til å ta alle kostnadene ved et språksenter og selve opprettelsen gikk dermed problemfritt. Fra 2002 har senteret fått årlig grunnstøtte fra Sametinget. I etableringsprosessen ble ikke organisasjonsformen drøftet noe særlig, og kommunens språksenter ble organisert under kommunens virksomhet.

I første omgang ble det ingen store endringer, kommunens språkkontor og språkmedarbeidere ble flyttet fra rådhuset til et eget bygg i Varangerbotn, og de ansatte en prosjektleder. Synliggjøring av samisk språk og kultur var en viktig del av det nye språksenterets virksomhet og det ble dermed også viktig å få en lokalisering i sentrum av kommunen som også er godt synlig for kommunens innbyggere. Med opprettelsen av språksenteret fikk man mulighet til å søke om prosjektmidler, og kunne dermed sette i gang språkrevitaliseringsprosjekter og ansette prosjektmedarbeidere til å arbeide med prosjektene.

6.2 Valg av organisasjonsform

Språksenteret har siden oppstarten vært organisert under kommunen.. Virksomhetsleder for samfunnsutvikling er språksenterets overordnede i kommunen, og har også ansvaret for å godkjenne senterets virksomhetsplan. Videre bistår kommunen senteret med regnskapet. Kommunen kan komme med innspill, men språksenteret styrer arbeidet og ressursene selv. De har selv ansvaret for å ansette prosjektarbeidere og holde kontakt med Sametinget, Samisk høyskole og andre aktuelle samarbeidspartnere.

Kommunens språkkontor og språksenteret er to separate kommunale enheter, men lokalisert under samme tak og språkmedarbeiderne har sine hovedoppgaver knyttet til å oversette kommunale dokumenter og sakspapirer og tilse at all informasjon som ligger på kommunens nettsider også er på samisk. De tolker enkelte politiske møter, men bistår ikke den daglige virksomheten i de ulike sektorene.

Organisering av språksenterets arbeid på denne måten har ifølge flere informanter vært svært nyttig. Fra kommunens side har det vært et bevisst valg å sette sammen kommunens språkkontor med språksenteret nettopp for å få et større miljø for språkarbeidet og for å utnytte ressursene mer effektivt. Det gir bedre muligheter for språkutvikling. Fra språksenterets side anser de organiseringen for å fungere godt, de utnytter økonomiske og menneskelige ressursene godt, samtidig som de også får et større fagmiljø.

Flere av informantene framholder at dagens organisering fungerer godt. En av informantene påpeker imidlertid at det kan tenkes at dersom språksenteret for eksempel var organisert i en stiftelse så hadde det kanskje vært mer fritt. Slik det er i dag må senteret følge kommunens budsjettbehandling og regnskapsrutiner, som er strengt regulert. Det er utfordringer knyttet til at det ikke alltid passer med språkarbeidet og språksenterets virksomhet for øvrig.

6.3 Språksenterets virksomhet

Mye av arbeidet til språksenteret er overlappende med språkkontorets arbeid. Samarbeid mellom disse to ansees av flere informanter nærmest som påkrevd for å få en effektiv utnyttelse av ressursene. Skillet mellom disse to virksomhetene anses av den grunn også for å være noe kunstig. Det etablerte skillet er basert på regnskaps- og rapporteringsmessige hensyn, mer enn det representerer et reelt skille i virksomhetenes arbeid. Språkkontoret har hovedansvaret for å avholde og arrangere språkkurs mens språksenteret har hovedansvar for planlegging og gjennomføring av eksternt finansierte prosjekter. Det er imidlertid språksenteret som fremstår som «arrangør» av språkkursene utad.

Ettersom språkmedarbeidernes lønn er finansiert gjennom tospråklighetsmidlene, går en del av disse midlene til å arrangere språkkurs. Språksenterets aktiviteter er på sin side hovedsakelig prosjektfinansiert, men en del av drifta er finansiert gjennom grunntilskuddet som de får Sametinget. Samarbeidet mellom de to virksomhetene gjør imidlertid at språkmedarbeidere av og til når det er behov for det, jobber med prosjekter mens språksenterets prosjektleder og prosjektmedarbeidere bistår i enkelte deler av kursingen.

Språkkursene som arrangeres er: nybegynnerkurs, lesekurs for de behersker samisk muntlig, «ta språket mitt tilbake» for de som har et passivt språk, lese og skrivekurs for de som har samisk

muntlig samt språkbad som er samlingsbasert. Alle kursene går på dagtid. Kursene har fokus på varangerdialekten og på læring gjennom aktiviteter.

Så nært som alle prosjekter ved språksenteret er finansiert ved eksterne prosjektmidler. Av språksenterets aktiviteter er det bare «Ruhhtagiisa» som ikke er prosjektfinansiert. «Ruhhtagiisa» er en søknadsbasert pott for bedrifter, kommunale virksomheter, lag og foreninger og går til tiltak som kan synliggjøre det samiske språket. Høyeste tildelingssum er kr 5000.

Blant språksenterets aktiviteter finner vi for eksempel «Duhkoratta» (en samisk lekearena for barn under 8 år), samarbeid med skolen om samiske temadager hver 6. uke, dokumentasjonsprosjekter slik som stedsnavn og terminologiprojektet og begrepsinnsamlinger. Annet dokumentasjonsarbeid er også bokpubliseringer. Formidlingen og synliggjøring av samisk skjer gjennom bøker, kursene, foredrag, seminarer og ikke minst det samiske høstmarkedet «Vuonnamárkanat». I aktivitetene som arrangeres samarbeider senteret ofte med ressurspersoner, gjerne eldre samisktalende privatpersoner. Ellers arrangeres aktiviteter i samarbeid med skole og barnehage, museet osv. Alle språksenterets ulike aktiviteter og prosjekter bidrar på forskjellige måter å oppfylle formålet med språksenteret – synliggjøring og styrking av samisk språk og kultur.

En av de største utfordringene med språksenterets virksomhet er bemanning av prosjektene med den påkrevde kompetanse som det er behov for. Det er utfordrende å få søkere til prosjektstillingene ettersom det er basert på korttidsengasjement og finansiering fra år til år. En av informantene påpeker at ved for eksempel to faste stillinger, hadde ikke senteret vært avhengig av prosjektmidler. Prosjektmidlene går primært til å finansiere prosjektarbeidernes lønnskostnader. Med faste stillinger hadde språksenteret hatt mulighet til å gjøre enkelte av prosjektene som har pågått over lengere tid til faste tiltak og ordninger. Et eksempel er «Duhkoratta», som har gått over prosjektfinansiering i åtte år. Språksenteret vet aldri sikkert om de får finansiert prosjektet til neste år fordi de får svar på prosjektsøknaden først langt ut på våren det samme året som de har søkt om prosjektmidler til. De kan imidlertid ikke avvente svaret fra Sametinget og må sette i gang prosjektet før de er sikker på at de får det finansiert.

En annen utfordring er finansiering av et nytt bygg. Lokalene språksenteret bruker i dag er en tidligere barnehage som ikke er i bruk lenger. Det finnes ingen klasserom/kursrom og det er for lite plass til store grupper. Derfor må de ofte dele store kursgrupper, noe som krever mer ressurser. Kjøkkenet er også for lite til å kunne brukes i kurssammenheng. Kommunen har ikke midler til å finansiere et nytt bygg.

Målgruppen for språksenterets aktivitet og språkkursene er i første rekke kommunens innbyggere. Tidligere ble språkkursene arrangert kun for kommunalt ansatte, men tilbudet ble etter hvert åpnet for alle. Kommunen har satset på barn og unge i språkvitaliseringsarbeidet og anser det som svært viktig at spesielt unge foreldre får den språkkursingen de har behov for. Tidligere fikk også alle kommunalt ansatte som ønsket å ta språkkurs permisjon med lønn. Kommunen måtte imidlertid endre denne praksisen, ettersom det viste seg å være svært kostnadskrevende.

Språksenteret samarbeider ofte med språksenteret i Tana både om språkkurs og andre typer kurs, og har også arrangert språkkurs i Vadsø og Sør-Varanger. Men på grunn av manglende kapasitet har senteret sett seg nødt til å prioritere tiltak for kommunens innbyggere. De har imidlertid et ønske om

å utvide virksomheten til å bli et regionalt sprogcenter, ettersom de ser behovet i nabokommunene som ofte henvender seg til dem ut fra behovet for deres kompetanse.

Av kursene er etterspørselen størst for nybegynnerkurs og lesekurs (primært for eldre). Av aktivitetene er språkarenaen «Duhkoratta» svært populært. Sprogcenteret har også et tett samarbeid med skolen. Skolen følger de åtte samiske årstidene, og senteret er med i både planleggingen og gjennomføringen av de ulike temadagene som arrangeres i forbindelse med disse åtte årstidene. Formålet er å styrke språket til de samiskspråklige elevene. Informanter innenfor opplæringssektoren ser at elevene har et stort utbytte av samarbeidet med sprogcenteret. Skolen ser et stort behov for å utvide samarbeidet men ettersom senteret ikke har kapasitet, må de prioritere elevene som har samisk som førstespråk. Ifølge sprogcenteret har også den samiske barnehagen ønsket et liknende samarbeid, men de har ikke hatt mulighet til å prioritere det.

6.4 Finansiering av virksomheten

Sprogcenterets virksomhet finansieres gjennom grunntilskuddet fra Sametinget (fra 2002). Senterets ulike aktiviteter og prosjekter finansieres gjennom omsøkte prosjektmidler fra Sametinget. Senteret får også årlige driftsmidler fra Finnmark fylkeskommunen. Sprogcenteret får ingen tospråklighetsmidler fra kommunen direkte. Men ettersom tospråklighetsmidlene finansierer språkkontorets virksomhet, herunder også språkkursene, kan en si at en del av disse midlene også indirekte går til sprogcenterets virksomhet. Det formelle skillet i finansieringen mellom sprogcenteret og språkkontoret utgjør ikke et like klart skille i de to ulike virksomhetenes arbeid.

En informant påpeker at prosjektmidlene er helt avgjørende for virksomheten, uten prosjektmidlene hadde ikke senteret kunne arrangert noen av aktivitetene. Grunntilskuddet går til å finansiere en stilling og til å dekke administrative utgifter ved senteret. Informanten er også positiv til at grunntilskuddet til alle språksentrene er det samme. Det de imidlertid savner er utviklingstilskudd eller prosjektmidler for lengere tidsperioder. I stedet for å ha prosjekter kun for 1 år om gangen, burde man kunne ha for eksempel 5-årige prosjekter. Det hadde gitt sprogcenteret en mer kontinuerlig og sikker planlegging og aktivitetsramme.

6.5 Mål og effekter av virksomheten

Informanter innenfor kommunen påpeker at etableringen av sprogcenteret og tildelingen av tospråklighetsmidlene er noe av det mest positive som har skjedd for det samiske samfunnet i løpet av de siste 30-årene. Mye har skjedd i Nesseby kommune, folk har begynt å ta språket tilbake og man ser også at samisk har fått en ny positiv status.

Flere informanter utenfor kommunen karakteriserer sprogcenteret for å være en svært viktig aktør og pådriver for å fremme det samiske språket i kommunen. Nesseby Sameforening skriver følgende i et høringsvar på språkplan for Nesseby kommune 2011-2014: «Spesielt vil vi fremheve den unike innsatsen Isak Saba Guovddáš står for ved å tilby kurs, etablere språkarenaer, utvikle språkprofileringsprodukter, innsamling av språkkunnskap og begrep i indre Varanger og øvrige språktilbud for store og små». Enkelte informanter uttrykker likevel en bekymring over at det kan bli en tendens til å skyve alt ansvaret over den samiske språkutviklingen på sprogcenteret, når dette er noe alle bør ta større del i dersom kommunen skal lykkes med å det samiske språket mer likestilt med det norske.

Når det gjelder likestilling i språksenterets arbeid påpeker en informant at språkarbeid generelt er et kvinnedominert fagområde. Nesten alle ansatte er kvinner og også kursene har et flertall av kvinner.

Bruker tilfredshet blir ikke målt gjennom spørreskjemaer, men gjerne i mer uformelle samtaler med tidligere kursdeltakere osv. I slike uformelle settinger har senterets ansatte ofte fått tips om ønskelige og aktuelle prosjekter som bør igangsettes.

Senteret har ingen kommunikasjon med Sametinget utover at de godkjenner rapport og regnskap og tildeler penger. De er fornøyd med at de har fått arbeide fritt til å bygge opp språksenteret i ti år.

Nettverket hvor språksentrene møtes ansees for å være svært nyttige av informanten på språksenteret. Spesielt deling av erfaringer og presentasjon av pågående aktiviteter er svært viktig for inspirasjon og revideringer av ulike tiltak og aktiviteter.

6.6 Vurdering

Vår vurdering er at samiske språket synes å være i medvind mer enn tidligere og flere av informantene anser språksenterets arbeid for å være en sentral og betydningsfull del i revitaliseringen og styrkingen av det samiske språket i Nesseby kommunen. Svakheter ved språksenteret synes å være knyttet til finansiering og mangel på personlige ressurser. Det er et større behov og en større etterspørsel for deres virksomhet og aktiviteter, både innenfor og utenfor kommunen, enn språksenteret har mulighet til å følge opp med de ressursene som står til rådighet i dag. En større regional virksomhet er derfor vanskelig å følge opp.

Sammenlignet med andre språksentre er organiseringen inn i kommunen med ulike samiske enheter med forskjellige finansieringer og overlappende arbeid, komplisert å forstå for en utenforstående, men ser ut til å fungere bra for de som jobber der. For brukerne, både kommunen og innbyggere, ser ikke den kompliserte organiseringen ut til å påvirke tilbudet negativt da det utad fremstår som et godt samlet tilbud. Vi mener det er en styrke for språksenteret å jobbe såpass tett sammen med kommunens språkkontor, og på den måten får de utnyttet ressursene mer effektivt og de får et større fagmiljø som virker positivt for språkutviklingsarbeidet.

7 Deatnu giellagáddi- Tana samiske språksenter

7.1 Bakgrunnen for opprettelsen av språksentret

I de øvre delene av Tana kommune (gamle Polmak kommune) står samisk språk og kultur sterkt, mens de nedre delene fra Seida og nordover tradisjonelt har vært norskspråklige områder. Likevel har fornorskningen preget dagens foreldregenerasjon hvor det samiske var nedvurdert, med resultat at mange av dagens voksne forstår samisk men ikke snakker. Nærheten til Finland og utstrakt kontakt over grensa har gjort at enkelte familier i praksis er trespråklige. Deler av den samiske befolkningen har røtter i reindriftskulturen, mens andre er knyttet til jordbruk og fiske i Tanaelva. Forut for Tana kommunes innlemming i forvaltningsområdet for samiske språk, oppstod sterke fronter mellom tilhengere og motstandere av det samiske. Motstanden blusset også opp igjen med innføring av samisk læreplan i skolen i 1997, noe som resulterte at det ble opprettet en privat Montessoriskole. Kommunen har jobbet for å styrke det samiske språket og gjøre det mer akseptert i alle deler av befolkningen. En strategi har vært å bygge opp kommunale institusjoner midt i kommunen ved Tana bru. Blant annet ble sameskolen flyttet fra Polmak til Tana bru, noe som gjorde den mer tilgjengelig.

Språksenteret holder til i Miljøbygget, sentralt på Tana bru, hvor det også finnes bibliotek og kino. Tana samiske språksenter skal bidra til bevaring og utvikling av samisk språk og kultur i dagliglivet og offentlige sammenhenger. Språksenterets primære målgruppe er Tanas befolkning.

7.2 Valg av organisasjonsform

Språksenteret ble etablert som et kommunalt prosjekt i 1999, og det var en politisk debatt i kommunestyret hvor en så på ulike løsninger rundt en kommunal modell og hvordan andre språksentre hadde løst dette. Senteret ble etablert som en selvstendig enhet organisert under SEGs virksomhet (Samisk nærings- og utviklingssenter) på permanent basis i 2002. SEG er et aksjeselskap, etablert i 1996, hvor kommunen er hovedeier, men hvor også tre nordfinske kommuner, samt et samisk forlag har aksjekapital. Forut for dette var etableringen utredet av kommunen, og var omtalt i tospråklighetsplan for Tana kommune 2001-2003. Den gang var det naturlig at språksenteret skulle plasseres under SEG som kommunen alt hadde eierskap i og således kunne ha god kontroll med. Språksenterets relasjon til Tana kommune er formalisert i en samarbeidsavtale mellom Tana kommune og SEG som sist ble revidert i 2009. Avtalen er veldig rund, og kommunen mener det er behov for å gjøre denne mer konkret, særlig etter at kriteriene for tildeling av tospråklighetsmidler fra Sametinget ble endret. Det er nødvendig å synliggjøre at kommunens støtte til senteret gjennom overføring av tospråklighetsmidler går til konkrete prosjekter og tiltak. I avtalen vises det også til en referansegruppe som skal spille inn kommunens ønsker til språksenteret. Denne gruppa har ligget nede, og ble revitalisert med nye personer på slutten av 2011. Det jobbes nå i kommunen med å ta noen aktive grep i forhold til språksenteret, og en vil se på alle forhold rundt organiseringen på nytt.

Kommunen har to språkkonsulenter som tar seg av kommunens egne behov for mht. tolking og oversettelse. Det er likevel et nært samarbeid mellom disse og språksenteret, og hvor de siste kan gjøre større oversettelsesarbeid for kommunen om de ikke selv har kapasitet. Det er også et tett samarbeid når samisk språkplan skal rulleres og oppgaver fordeles.

SEG har i alt 7 ansatte, hvorav flere av personressursene brukes inn i språksenterets virksomhet. Det er derfor ingen klare skillelinjer mellom SEG og språksenterets virksomhet, der særlig språksenterets utviklingsbit (prosjektrettet arbeid) foregår i et nært samarbeid med andre SEG-ansatte.

7.3 Språksenterets virksomhet

Senterets hovedaktivitet er bygget rundt behovet for å serve kommunen og dens befolkning ved å ha tilgjengelige språkkurs, og det er stadig behov for nybegynnerkurs. Tradisjonelt har det blitt arrangert kveldskurs på høsten og dagkurs på våren. Algu er et nybegynnerkurs som er bygget på kommunikativ metode, og går over 150 timer. Det ligger en rekke praktiske aktiviteter bakt inn i kurset. Joatkakurset går over 30 timer på kveldstid, og er for de som kan litt samisk fra før. Med minimum 70 % fremmøte utstedes kursbevis. Fra 2010 ble også Tana samiske språksenter involvert i Sametinget 5-årige voksenopplæringsprogram med oppfølging fra Samisk høgskole. SAAL-kurset bygger på det samme lærematerialet som Algu-kurset, men er kompetansegivende og gir deltakerne mulighet til å ta eksamen. Da Samisk høgskole ikke lenger hadde kapasitet til å følge opp disse kursene i de nordsamiske områdene, måtte språksenteret se seg etter nye samarbeidsparter for å kunne fortsette med kompetansegivende kurs, og har nå i samarbeid med Isak Saba senteret i Nesseby tilbudt kurs under ledelse av Universitetet i Tromsø. Språkbad er også et viktig og populært tilbud for de som kan noe samisk fra før eller har deltatt på tidligere kurs. Kurset er praktisk anlagt med en rekke aktiviteter som foregår ute i naturen og hvor deltakerne er samlet en hel uke rett etter St Hans. Dette tiltaket gjennomføres i samarbeid med Isak Saba språksenter i Nesseby og Finnmark fylkeskommune.

Antallet deltakere på språkkurs i Tana har gradvis gått ned. Særlig har det vært vanskelig å få folk til å prioritere kurs på dagtid, og det har vært en del frafall. Samtidig har det vært en etterspørsel etter kurs i andre kommuner som ikke blir dekket av noe annet språksenter. Språksenteret i Tana har derfor engasjert seg i virksomhet utenfor egen kommune. En del år tilbake var det språkkurs i Berlevåg og Nervei, og med jevne mellomrom har senteret kjørt språkkurs for ansatte i Finnmark fylkeskommune i Vadsø. Dette er nylig kjørt igjen, og det var flere som ønsket å delta enn det var plass til. Høsten 2011 ble det kjørt svært populære kveldskurs (63 påmeldte) over lyd-bilde til både Kirkenes og Vadsø. Rent fysisk ligger Isak Saba senteret nærmere opp mot disse to kommunene, men siden språksenteret i Nesseby ikke hadde kapasitet til å kjøre kurs i nabokommunene, kom de til enighet om at språksenteret i Tana skulle gjennomføre disse. Den omfattende virksomheten utenfor kommunen har naturlig nok gått ut over det tilbudet senteret kan tilby i egen kommune. Det er kjørt språkkurs på dagtid, men det begynner nå å bli en stund siden sist det ble arrangert kveldskurs i Tana, da må en helt tilbake til 2008.

Barn og unge er en målgruppe som er nådd gjennom flere ulike tiltak som identitetsbyggende prosjekt ved designkonkurranser, joiieverksted, grenseoverskridende samisk språkleir for ungdom, samt Ovvta! Samisk språk- skole- og barnehagesamarbeid i Tanadalen. Her er en rekke samarbeidsparter involvert på skole- og kommunenivå i Tana og Nord-Finland.

Språksenteret har vært engasjert i en rekke ulike termeprojekter, både innenfor lovspråk for Indre Finnmark tingrett, termer knyttet til kommunale tjenestebeskrivelser, og ord og uttrykk innenfor laksefiske og snø- og vinterord. De siste har ført til produksjon av små ordbøker som har blitt svært populære. Nylig lanserte også senteret en helt ny app med snøuttrykk på samisk. Senteret produserer også årlig en kalender. Arbeidsfordelingen synes å være grei ved at språksenteret tar seg

av den utadrettede virksomheten mens språkkonsulenter jobber med kommunens interne behov for oversettelse og tolking.

Språksenteret mener de ikke helt har fått til konseptet med språkkafe som har hatt dårlig oppmøte. De har også erfaring med at en må tenke nøye over når på året de ulike kursene settes opp, da oppmøtet er svært laber til tider på våren april/mai, og på høsten august/september da multeplukking og jakt er populære aktiviteter. Det er en noen målgrupper senteret ønsker å prioritere mer i tida framover, og det er eldre og barnehagebarn.

Senteret har i dag to ansatte, men de har i perioder vært tre. Senteret trekker en del på andre ansatte ved SEG, som kan jobbe innenfor språksenterets prosjekter. Det kan være utfordrende å rekruttere ansatte med tilstrekkelig formell samiskkompetanse til å gjennomføre språkkurs, men det blir også vektlagt å ha en tilhørighet til området. De fleste som har vært ansatt i språksenteret opp gjennom tidene, har en tilhørighet til Tana. En del av kursvirksomheten foregår på kveldstid, og det kan være utfordrende å få lærere til å prioritere dette framfor ordinær arbeidstid. I forbindelse med gjennomføringen av enkelte prosjekter er personer engasjert på korte kontrakter.

7.4 Finansiering av virksomheten

Driftsstøtte til språksenteret kommer fra Tana kommune, Sametinget og Finnmark fylkeskommune. I tillegg gjennomføres prosjekter med ekstern finansiering. Flere av disse prosjektene er administrert av SEG, men hvor ansatte i språksenteret utfører deler av prosjektene. Det er også eksempler på prosjekter som er initiert av andre og fått ekstern finansiering for senere å bli lagt til språksenteret (termer for offentlige tjenester, lovspråk,). Sametinget er den viktigste finansiøren av prosjektvirksomhet, og språksenteret leser de årlige prioriteringene nøye for å se om det er behov for å utvikle relevante tiltak som kan gjennomføres innenfor driftsfinansieringen eller med eksterne midler. Senteret når ikke alltid opp i sine søknader, men ser at det også går an å få finansiert ideer som ikke nødvendigvis er prioriterte områder. Senteret har også prosjektledelsen for «Ovttas! som blant annet har fått internasjonal finansiering fra EU-programmet Interreg.

7.5 Mål og effekter av virksomheten

Språksenteret har i følge informantene hatt en viktig rolle i å bygge opp samiskspråklig kompetanse over tid og bidratt til at aksepten for det samiske har endret seg til det positive. Statistikken viser en økning i antallet barn med samiske i skole og barnehage, noe som tyder på en positiv holdning, og for foreldregenerasjonen er det kanskje mulighet til å gi barna tilbake språket de selv gikk glipp av. Senteret er en av få synlige samiske institusjoner i kommunen. Det er likevel flere som trekker fram at senteret ikke er nok synlig ute i samfunnet, og at det særlig den siste tiden med mye aktivitet utenfor kommunen, har vært et vakuum hvor det har skjedd lite på hjemmearenaen. Noen savner mer praktiske tiltak som kan skape møteplasser og når andre målgrupper. Selv trekker de ansatte i språksenteret fram språkleirene for ungdom som viktige tiltak for å skape språkarenaer. Språkkafeene som senteret har arrangert sammen med sameskolen har ikke hatt så stor oppslutning som ønsket.

Språksenteret rapporterer ikke på likestilling i sine årsmeldinger, men sier at det er en stor overvekt av kvinner som deltar på kursene. Blant de ansatte er leder mann og prosjektmedarbeider kvinne.

Det foretas skriftlige evaluering etter at språkkursene er gjennomført, og senteret prøver å justere opplegget etter deltakernes ønsker. Deltakerne på kursene som kjøres over lyd-bild, melder at det kan være krevende å jobbe med et slikt medium.

7.6 Vurdering

Samisk språksenter i Tana er i et miljø hvor det er gode muligheter til å utvikle spennende prosjekter, og med et nært samarbeid med språksenteret i Nesseby server senteret et marked som når hele Øst-Finnmark. Denne regionale satsingen det siste året har gått noe på bekostning av aktiviteten i egen kommune. Dette belyser et dilemma der oppfølgingen av en økt etterspørsel etter språkkurs utenfor kommunen kan utfordre senterets andre prioriteringer. Å være under SEGs paraply gir senteret en rekke fordeler med å utnytte kompetansen og kapasiteten i hele organisasjonen. Særlig i forhold til det grenseregionale samarbeidet mot finsk side i Tanadalen er dette viktig.

Som en kommune innenfor språkforvaltningsområdet for samisk språk har språksenteret en viktig oppgave i å serve kommunen. Kommunen må trolig i framtiden være klarere i sin bestilling på hva de ønsker fra språksentret, både for å tilfredsstille Sametingets ønsker om mer fokus på utviklingsbiten i fordelingen av tospråklighetsmidlene, men også for å motivere flere kommunalt ansatte til å benytte seg av tilbudene språksenteret gir. Det er mulig organisasjonsformen med et AS hvor kommunen er hovedeier kan føre til noen utfordringer med kommunens overføring av tospråklighetmidler til språksenteret. Arbeidsfordelingen mellom språksenteret og kommunens tro språkkonsulenter synes å være grei ved at språksenteret tar seg av den utadrettede virksomheten mens språkkonsulenter jobber med kommunens interne behov for oversettelse og tolking.

8 Gáisi Giellaguovddáš – Samisk språksenteret i Tromsø

8.1 Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret

I 1995 vedtok Tromsø kommune en handlingsplan⁶ for samisk kultur og næring. To tiltak ble foreslått; å melde Ullsfjordområdet inn i virkeområdet for samisk utviklingsfond, og etablere et samisk språksenter i Lakselvbukt. Det første tiltaket ble realisert i 1997, mens språksenteret formelt kom inn under Sametingets grunnstøtteordning i 2004. Gjennom et kommunalt samisk språkprosjekt som var kjørt i Ullsfjordområdet fra 2002, ble grunnlaget for språksenteret lagt. I prosjektet ble det gjort en kartlegging av hvor mye samisk som var i bruk i området, samt interesse og behov for språklige og kulturelle tiltak. Lokaliseringen i Lakselvbukt kom altså med bakgrunn i at det var her de sjøsamiske tradisjonene stod sterkest, og hvor ildsjeler og samiske organisasjoner jobbet fram etableringen gjennom prosjektet. Senteret er lokalisert sentralt i bygda til grendehuset som er eid av kommunen. Lokalene ligger rett ovenfor skolen.

8.2 Valg av organisasjonsform

Med den faste bevilgningen fra Sametinget på plass, ble det det jobbet mot kommunen og Troms fylke som forpliktet seg til å bidra med driftsstøtte. Senteret ble organisert som en kommunal avdeling under idrett og kultur. Dette betyr at kommunen har personalansvar inklusive ansvar for ansettelse, samt ansvar for regnskap og lokaler. Dette har en rekke fordeler som gjør at de ansatte slipper å bruke mye tid på merkantile oppgaver, samt at likviditeten sikres ved et eventuelt overforbruk av midler. Det er ulike oppfatninger om organiseringen under idrett og kultur er optimal da opplæringsavdelingen også kunne være aktuell. Det blir imidlertid trukket fram at det kan være fordeler å ligge under en avdeling som har ikke-lovpålagte oppgaver.

Til å begynne med hadde senteret en kontaktgruppe i Tromsø kommune som var med på å utvikle innholdet i senterets aktivitet, men Sametinget krevde at det skulle opprettes et eget styre. Dette kom på plass i 2007, og har bestått av 5 faste medlemmer. To lokale samiske organisasjoner utpeker hver sin representant, kommunen har en representant, og to plasser er åpne for forslag fra andre. Senterets daglige leder er sekretær for styret. I vedtektene står det at styret har det overordnede ansvaret for senterets løpende virksomhet. Det gis likevel uttrykk for at styret har et begrenset mandat. Styret bidrar aktivt inn med innspill og ideer, men det er kommunen ved kultursjefen og daglig leder som i siste instans fatter beslutningene. Styret har tradisjonelt vært dominert av lokale folk fra Lakselvbukt, men et nylig styrelederskifte har brakt inn en ny leder fra «byen». I 2009 ble det utarbeidet en ny logo for senteret og det nye navnet Gáisi Giellaguovddáš, ble tatt i bruk i 2010. Begrunnelsen for navnebyttet var at språksenteret behøver et navn som assosieres med områdets natur, samiske språk og kultur, samt å bli mer synlig i sitt virkeområde.

8.3 Språksenterets virksomhet

Senteret skal være et regionalt og lokalt kompetansesenter for hele Tromsø kommune og regionen forøvrig. Det skal være en aktiv pådriver for å ivareta, revitalisere, videreutvikle, dokumentere og formidle samisk språk og kultur, spesielt i de sjøsamiske områdene. Dette er et ambisiøst mål tatt i

⁶ Tromsø sameforening hadde utarbeidet planen, som kommunen besluttet å iverksette.

betraktning kommunens utstrekning og folketall, også med utgangspunkt i den sterke lokale forankringen i Lakselvbukt som ligger en drøy timers kjøring fra Tromsø sentrum. Mens den sjøsamiske kulturen dominerer i Ullsfjordområdet, preges det samiske miljøet i byen av innflyttere fra ulike områder og med ulik samisk kulturbakgrunn. Aktiviteten har sin hovedbase i Lakselvbukt hvor de fleste språkkurs og en del kortere kurs finner sted. I Tromsø by arrangeres også kortere tematiske kurs, minikurs i samisk, og språksenteret samarbeider med ulike samiske organisasjoner om arrangement. Språksenteret har ikke de siste årene satset på å kjøre lengre språkkurs i byen. Det er vanskelig å rekruttere lærere da det er stor rift om kompetansen, og det finnes andre kurstilbydere i byen. Det er også blitt kjørt språkkurs i nabokommunen Balsfjord. Språksenteret skal dekke behovet for samisk språk og kultur i kommuneadministrasjonen, men dette er ikke formalisert. Det er opp til hver enkelt etatsledelse å initiere eller sende ansatte på språksenterets kurs. Helsearbeidere og bibliotekansatte har blant annet hatt egne kurs.

Kursene som kjøres i Lakselvbukt utgjør grunnstammen i språksenterets virksomhet. Språkkurs ble tidligere arrangert i moduler med basis i læreverket Davvin, med mulighet til å avlegge eksamen på videregående skoles nivå C-språk. Språksenteret ble i 2011 med på Sametingets satsning med et 5-årige voksenopplæringsprogram, og hadde et godt samarbeid med Samisk høgskole om gjennomføringen av to kompetansegivende SAAL-kurs (22 deltakere tok eksamen). Språkmedarbeideren i Lakselvbukt gjennomførte kursene. Disse ble valgt gjennomført på kveldstid og i helger, da deltakere av erfaring ikke har mulighet for permisjon fra arbeid. Da Samisk høgskole ikke lenger hadde kapasitet til å bistå i gjennomføringen av kurstilbudet i nordsamiske, måtte språksenteret finne seg en ny samarbeidspart, og valgte Senter for samisk språkteknologi (Gellatekno) ved Universitetet i Tromsø. Når det etter hvert viste seg å være mulig å likevel fortsette samarbeidet med Samiske høgskole (som noen andre språksentre har gjort), om enn med andre økonomiske midler, var det ikke mulig å gå tilbake på de avtaler som var gjort med Universitetet. Dette skapte mye frustrasjon og harme. Senteret har også arrangert språkbad for tidligere deltakere på kurs, men også for andre grupper som kan litt samisk fra før, samt for ungdom som har samisk i skolen. Det arrangeres også årlige elevtreff for alle elever med samisk i grunnskolen i Tromsø. Barn og unge har vært en viktig målgruppe, både i forhold til unge i lokalsamfunnet i Lakselvbukt og Ullsfjorden, og hele kommunen.

I tillegg til språkkursene har senteret hatt fokus på tematiske kurs rundt de sjøsamiske tradisjonene i Ullsfjorden. Det har vært koftekurs, duodji-kurs, matlagingskurs, knivkurs, beltekurs, kurs i fortellertradisjoner osv. Disse kortere temakursene som har vært gjennomført i Lakselvbukt har vært med på å ufarliggjøre det samiske, få flere til å vedkjenne seg sin samiske identitet og, og har også fungert som rekrutterende til språkkursene. Språkkafeene og ulike arrangement i forbindelse kulturdager, 6. februar osv. fungerer også som viktige møteplasser. Senteret har også prosjekt som dokumenterer samiske stedsnavn i Ullsfjorden, og registrering av samiske kulturminner. Senteret har et ønske om å bli flinkere til å dokumentere det de har gjort gjennom prosjekter slik at arbeidet også blir bevart for ettertiden. Dette kan være i form av bilder, utarbeidelse av hefter, plakater osv. Foreløpig har det ikke vært kapasitet og kompetanse til å følge dette opp.

Senteret har i løpet av sin virkeperiode hatt en bemanning på to personer; daglig leder og en språkmedarbeider. Den siste har vært i ulike stillingsprosenter, i dag er den på 80 % da vedkommende også har samisktimer på den lokale skolen. Daglig leder er den tredje i rekken, språkmedarbeiderne har også kommet og gått, men bemanningen har nå vært stabil de siste årene. I

tillegg har en rekke ressurspersoner vært knyttet til senteret på timebasis for å bistå i ulike kurs og prosjekter. Antallet har variert, for eksempel var 10 personer engasjer i løpet av 2010, noe som utgjorde timeengasjement tilsvarende en hel stilling. En liten bemanning begrenser senterets mulighet til å nå ut i hele virkeområdet.

8.4 Rekruttering

Rekruttering til senteret er en utfordring da det legges vekt på at ansatte skal ha god formell samiskspråklig kompetanse, og denne i svært begrenset grad finnes i nærområdet til Lakselvbukt. Det er heller ikke enkelt å få folk utenfra til å flytte. Språkmedarbeideren er tilflyttet til bygda, mens daglig leder siden ansettelsen i 2009 (først som vikarierende daglig leder) har hatt kontor på rådhuset i byen, og er sporadisk i Lakselvbukt. Dette byr på noen utfordringer med at lederen er lite kjent i nærmiljøet, men har også klare fordeler ved å være en fysisk en del av kommuneadministrasjonen, være synlig på rådhuset, delta i møter, og delta i kommunale prosesser som angår samiske saker. To saker kan trekkes fram som viktige. Daglig leder stod for utarbeidelsen av Handlingsplan for samiske språk 2012-16, som var grunnlagsdokumentet for søknaden om innlemmelse i virkeområdet for samisk språkforvaltning. Søknaden ble som kjent trukket tilbake etter at kommunen fikk et nytt politisk styre høsten 2011. Den andre saken daglig leder har arbeidet med, er etableringen av et samisk kulturhus i Tromsø by. Begge disse satsingene har hatt styrets støtte, og har vært viktige for å synliggjøre de samiske behovene i hele kommunen.

8.5 Finansiering av virksomheten

Finansieringen av virksomheten hviler på grunntilskuddet fra Sametinget. Gjennom samarbeidsavtalen mellom Sametinget og Troms fylkeskommune, utløses også grunntilskudd fra fylkeskommunen. Dette ligger på 2-300.000 i året. Tromsø kommune bidrar også med 3-400.000, men her kan summene variere, og det oppleveres som noe usikkert etter kommunens omorganisering hvor byrådet har fått makt over budsjettet. Som et språksenter utenfor språkforvaltningsområdet og ingen tilgang til tospråkligsmidler, er ekstern prosjektfinansiering helt avgjørende for å drive virksomheten. I 2009 hadde senteret 10 eksternt finansierte prosjekter, i 2010 var tallet 6. Sametinget er den desidert viktigste finansiør av prosjekter, men det er også oppnådd støtte gjennom Norsk kulturråd (stedsnavn) og EU gjennom interregprogrammet.

Informanter ved språksenteret mener det er svært uheldig at det bare går an å søke finansiering til årlige prosjekter. Senteret er avhengig av en lengre planleggingshorisont for å rekruttere kursholdere og annonsere kurs. Det blir vurdert at senteret kunne ha gitt fast ansettelse til en medarbeider til, hvis de visste at enkelte kurs kunne sikres finansiering over flere år. At Sametinget endrer prioriteringer fra år til år, skaper noen utfordringer for drifta. Dessuten er tidsfristene mellom framleggelse av Sametingets budsjett og søknadsfrister til prosjektmidler svært knapp. Informanten savner også begrunnelse for avslag fra Sametinget.

8.6 Mål og effekter av virksomheten

Datainnsamlingen har vist at senteret har hatt en svært viktig rolle for å revitalisere det samiske språket og den sjøsamiske kultur i Lakselvbukt spesielt og Ullsfjordområdet generelt. Her bidrar virksomheten til at det samiske språket både høres og synes, og det fremheves spesielt at barna har tatt språket tilbake (1/3 av elevene har samisk i skolen). Virksomheten har ikke hatt den samme effekten i resten av virkeområdet, men deltar på mange ulike arenaer i Tromsø by, gjerne i samarbeid med andre viktige samiske aktører som samisk foreldrenettverk, Prestvannet skole,

samiske foreninger, Universitetet mfl. Språksenteret gir årlig (i forbindelse med samefolkets dag) et tilbud til kommunalt ansatte i samisk kulturkunnskap og minikurs i samisk. Tilstedeværelsen på rådhuset har til en viss grad synliggjort og gjort senteret kjent blant kommunalt ansatte, men i mindre grad for befolkningen generelt i byen.

I de siste årsplanene er det satt kvantitative mål for hvor mange personer senterets språkkurs og andre aktiviteter skal nå. Dette er sikkert i tråd med Sametingets ønsker, og gir et visst innblikk i omfanget av aktivitetene. En slik kvantitativ tilnærming kan imidlertid utfordres ved at virksomheten i Lakselvbukt av naturlige årsaker ikke har et potensial for å nå et stort antall brukere. Derimot har tilbudet om korte kurs i Tromsø by, hvor rekrutteringsgrunnet er så adskillig mye større, en bedre mulighet til høy score i måloppnåelse.

Senteret har tett kontakt med Sametingets administrasjon i forbindelse med prosjektsøknader om ekstern finansiering. Informantene mener det er viktig å holde seg oppdatert om Sametingets satsinger og endringer i prioriteringer. Senteret opplever Sametingets budsjett- og søknadsløp som utfordrende da det er korte frister fra budsjettet blir lagt fram med årlige prioriteringer i desember til søknadsfrister i februar. Senteret har også hatt en del kontakt med politisk nivå i Sametinget i forbindelse med arbeidet med innlemming i språkforvaltningsområdet og for å få til møteplasser for samer i kommunen.

Senteret har de siste årene rapportert om likestilling i sin årsmelding, både når det gjelder styresammensetning, ansatte, og deltakere på kurs. Styret har vedtektsfestet at det skal minst være 40 % av hvert kjønn, og dette er fulgt opp. Senteret har fått tilbakemelding fra Sametinget om at de retter virksomheten mest mot kvinner som deltakere på kurs, gjennom sine kofte-, og myke duodjikurs, samt fokus på tradisjonell kunnskap. Dette blir kommentert på en noe ironisk måte at Sametinget selv ser ut til å henge fast i gamle kjønnsroller. Det vil være noe lettvindt å tro at en fremmer likestilling ved å satse mer på knivkurs og beltekurs. Språksenteret har dessuten erfart at matlagingskursene har en stor overvekt av mannlige deltakere, mens det er god kjønnsbalanse blant deltakerne i de fleste språkkurs og aktiviteten rettet mot barn og unge.

Senteret når målgrupper i alle aldre, fra barn med samiskundervisning i skolen, til eldre som dominerer som deltakere i de tematiske kursene. Språkkursene domineres av «foreldregenerasjonen», de som har barn(kanskje med samiskopplæring) i skole eller barnehage, men det er også studenter og pensjonister blant deltakerne.

Senteret har forsøkt å måle brukertilfredshet gjennom at kursdeltakerne har svart på et spørreskjema ved kursavslutning, men har ikke hatt de rette verktøyene eller kompetanse for å kunne utnytte denne kunnskapen. Gjennom muntlige tilbakemeldinger underveis og diskusjoner rundt praktiske forhold rundt lokaler og tidspunkter, mener de likevel å få en god tilbakemelding som gir et grunnlag for å gjøre justeringer.

8.7 Vurdering

Sammenlignet med mange andre samiske språksentre fremstår språksenteret i Tromsø som et forholdsvis marginalt drevet tilbud der en har fått utrettet mye med beskjedne ressurser. Som et språksenter utenfor forvaltningsområdet for samiske språk, har senteret begrensede faste driftsmidler, er avhengig av ekstern finansiering til de fleste prosjektene, og bruker mye ressurser på å søke midler. Den største utfordringen er kanskje å dekke alle behovene som finnes lokalt i

Lakselvbukt, i Tromsø by, resten av den geografisk utstrakte kommunen, og i tillegg nabokommunene. Dette er ikke utelukkende en økonomisk utfordring, men også en kapasitets- og kompetanseutfordring da det er vanskelig å rekruttere kursholdere i Tromsø by med mange virksomheter som konkurrerer om den samme arbeidskraften.

Organisasjonsformen med en kommunal avdeling fungerer forholdsvis bra, men det kan være vanskelig å være tilstrekkelig synlig i det kommunale apparatet og blant folk flest i hele kommunen. Språksenteret er gjennom sin organisasjonsform og kommunale eierskap et redskap for kommunen, men kompetansen ser ikke ut til å bli ikke utnyttet fullt ut. Styrets rolle oppleves som noe svak, noe som delvis henger sammen med språksenterets kommunale eierskap og styrets begrensede innflytelse over virksomheten. I styresammensetningen har en tradisjonelt vektlagt lokal kjennskap til Lakselvbuktområdet, noe som kan ha gått på bekostning av (språk)faglig tyngde.

Vår vurdering er at språksenteret på få år har hatt en svært viktig rolle i å revitalisere det samiske språket og den sjøsamiske kulturen i Lakselvbukt. Det ligger også noen utfordringer ved å være lokalisert til ei lita bygd, slik som rekruttering/kompetanse, ved at formell kompetanse ikke finnes lokalt og senteret er avhengig av å rekruttere utenfor bygda. Språksenteret har også markert seg i enkeltsaker av stor betydning for den samiske befolkningen i Tromsø gjennom søknaden til innlemmelse i språkforvaltningsområdet og arbeidet med samisk hus. Dette har vært viktige prinsipsaker som kanskje ikke er vunnet i første omgang, men er av stor betydning for utviklingen av samisk språk og kultur i en urban kontekst.

9 Aajege – Samisk språk- og kompetansesenter

9.1 Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret

Sørsamene er få og bor spredt. Selv om det er en viss konsentrasjon av sørsamer i Rørosområdet, er det ikke snakk om noe stort antall av språkbrukere og fornorskningen har vært veldig sterkt over lang tid. Grovt sett har to generasjoner mistet språket, slik at det bare en noen få eldre igjen som har hatt samisk som sitt oppvekstspråk.

Etter press fra foreldre fikk Brekken skole et stabilt opplæringstilbud i sørsamisk fra 1989, men innenfor rammene for undervisning var det lite rom for utviklingsarbeid. I samarbeid med samiske interesser, bidro to rektorer sterkt til at en i 2003 fikk støtte fra Utdanningsdepartementet til Rørossamisk opplæringsprogram. Målet var å få etablert et språksentersom kunne gripe tak i språkarbeidet i videre forstand enn det lovpålagte gjennom skoleverket. Samtidig var det viktig å knytte senteret opp til skolesektoren så en kunne skape et utvidet kompetansemiljø.

Aajege Samisk språk- og kompetansesenter ble formelt etablert på Røros i oktober 2005. Hovedmålsettingene for Aajege er: 1) Revitalisere, bevare og styrke samisk språk og kultur. 2) Utvikle og styrke opplæringstiltak innen samisk språk, kultur og næring. 3) Bidra til økt samhandling og nettverksbygging. 4) Øke kunnskapen om samisk kultur og samfunnsliv.

Våren 2012 har Aajege fem ansatte hvorav en er i midlertidig stilling. I sørsamisk sammenheng er det spesielt at alle disse fem har både formell pedagogisk kompetanse og minst 60 studiepoeng i samisk. Senteret uttrykker at de gjerne skulle hatt flere prosjekter, men de menneskelige ressursene i sørsamisk er så begrensede at flere ansatte ville gått på bekostning av annet språkarbeid i kommunen. I Røros kommune er alle som jobber med samisk språk kvinner. Dette antas å ha sammenheng med at mennene i stor grad er opptatt i reindrifta.

9.2 Valg av organisasjonsform

Ved opprettelsen av Aajege ble ulike former for organisering og eierskap diskutert. Senterets primære nedslagsfelt skulle være den geografiske trekanten mellom Meråker, Trollheimen og Engerdal som kalles Rørossamisk område. Sør-Trøndelag fylkeskommune var sterkt inne og det ble ansett som enklere å lage et samarbeid på fylkeskommunenivå enn å involvere 12-14 kommuner. Dessuten ble det vurdert som strategisk å legge Aajege inn som en avdeling under Røros videregående skole slik at skolen/fylkeskommunen kunne ta seg av arbeidsgiver- og regnskapsansvar, tilby datasystem osv., mens de ansatte på Aajege kunne fokusere på sine primæroppgaver. Aajege holder derfor til på Røros videregående skole der de har lokaler i et kontorlandskap sammen med Røros ressurscenter som blant annet eier videokonferanseutstyret de leier til bruk i fjernundervisning i samisk.

Aajege er altså et fylkeskommunalt språksenter der Sør-Trøndelag fylkeskommune, Hedmark fylkeskommune og Røros kommune, som ble invitert inn som vertskommune, er eiere. Representanter for disse tre samt personer utpekt av Sør-Trøndelag og Hedmark Reinsamelag og Sør-Trøndelag og Hedmark Saemiej Saervie, utgjør Aajeges styringsgruppe.

I vårt feltarbeid kom det ikke fram noen utfordringer knyttet til eierskapsmodellen. Det ble derimot påpekt at det var en fordel ikke å være knyttet for tett opp til kommunen med den økonomiske uforutsigbarheten dette kunne medføre. Det ble også vist til at kommunens representant i varierende grad hadde møtt på møter, noe som hadde ført til at forankringen i kommunen var mindre enn ønskelig. Informantene håpet på endring nå med nytt styre.

Styringsgruppa har et rådgivende ansvar. Den skal bidra til å utarbeide overordnede strategier, godkjenne årsrapport, regnskap, budsjett og tiltaksplan. En del representanter har vært lite engasjerte, eller de har hatt lite kompetanse på feltet. De samiske organisasjonene og Aajege selv har derfor vært sentrale i styringen av faglige retning. Diskusjonene i styringsgruppa ansees likevel som nyttige, og fra et nytt styremedlem fikk vi høre at det å bringe kunnskap og oppmerksomhet om Aajeges arbeid og samiske saker inn i egen organisasjon, vil være viktig framover. Sammen med selve styringsgruppa møter rektorene fra Brekken skole, Elgå skole, Røros videregående skole samt leder for Aajege. Disse er sentrale institusjoner i forhold til sørsamisk opplæring og sikrer dessuten den regionale forankringen. Rektorskifter kan imidlertid påvirke drivkraften i denne representasjonen. Aajege opplever organisasjonsformen som smidig, og vi fikk heller ingen negative kommentarer til den fra annet hold.

9.3 Språksenterets virksomhet

Ved oppstart var Aajege den eneste samiske institusjonen i Røros området og behovet for både språktiltak og andre typer aktiviteter var stort. Aktiviteter rettet mot den samiske befolkningen har derfor vært prioritert. Aajege har lagt vekt på, og mener de har maktet å skape en helhetlig tilnærming til revitaliseringsarbeidet med sørsamisk språk. De har jobbet fra bunnen av og sett barnehage, grunnskole, videregående og voksenopplæring i sammenheng med det mål for øyet å styrke språket og utvikle språkarenaer. Aajege har et nært samarbeid med ressurskolen på Brekken som både har egne samiskelever og gir fjernundervisning i samisk på grunnskolenivå. Aajege har i lang tid arrangert felles språksamlinger for disse elevene der to språkarbeidere har hovedansvaret for den praktiske tilretteleggingen, mens samisklærerne ved skolen er ansvarlige for det pedagogiske opplegget. Samlingene styrker tilknytningen mellom de språkmiljøene og gir barn og unge gode felles opplevelse, tilhørighet og en språkarena som mange helt mangler til daglig. Aajeges tilknytningen til Brekken skole bidrar også i følge informantene til kontinuitet for elevene som etter hvert skal over i videregående opplæring. Språksenteret ga tidligere voksenopplæringskurs med mulighet til å ta eksamen etter fremmedspråksplanen for videregående opplæring. Med synkende elevtall i videregående og Sametingets satsing på voksenopplæring, har Aajege nå gått inn i Sametingets femårige voksenopplæringsprogram i samarbeid med Samisk høyskole. For Aajege har dette vært en givende prosess og de mener den nye modellen for voksenopplæring er en styrke for revitaliseringsarbeidet. Språksenterets erfaring er at kurs på dagtid har bedre effekt enn de kveldstid, men en må likevel tilpasse seg brukernes ønsker og muligheter. Et større fokus på progresjonen i det nye voksenopplæringsarbeidet ser ut til å gi bedre resultater. Et poeng er at deltakerne selv må jobbe mye med grammatikk og skriftlig arbeid hjemme, mens en på samlingene mest jobber muntlig. Aajege har hele tiden vært veldig bevisst på å bare bruke samisk i undervisningssammenheng, selv om norsk lett tar overhånd i kontorlandskapet deres.

Aajeges jobber med utvikling av læremidler som spill og temahefter til bruk i undervisningen. Senteret har også vært med i utviklingen av en sørsamisk versjon av språklæringsprogrammet Oahpa,

og bidrar nå i arbeidet med et sørsamisk ordoppsettprogram (Divvun), begge deler i samarbeid med Giellatekno, Senter for samisk språkteknologi ved Universitetet i Tromsø.

Aktiviteter og prosjektideer løftes fram på et årlig personalseminar i desember/januar i forbindelse med utarbeidelse av budsjett. Dette gir alle en viss frihet til å påvirke senterets virksomhet ved å komme med forslag, noe styringsgruppa og rektorene som møter også kan gjøre. Språksenterets innsats preges likevel av overordnede føringer fra Sametinget og fylkeskommunen, uten at dette ansees som negativt. Språksenteret mener Handlingsplanen for samisk språk er en rettesnor for arbeidet, men søker å forankre prosjektene i egne behov.

Aajege ser på seg selv som en brukerstyrt institusjon som er til å gi den samiske befolkningen i regionen det den har behov for. I så måte virker det som det samiske kulturbegrepet er strukket lenger ved andre språksentre. De arrangerer trim og bading en gang i uka og mener dette er viktig for å skape en felles sosial arena. I tråd med Ajege's intensjon om å bidra med opplæring i forhold til samisk nærig, har de på forespørsel fra reinsamelaget tilbudt datakurs. Som et bidrag til å fastsette aktiviteter, sender Aajege ut en brukerundersøkelse en til to ganger i året for å kartlegge interessen for ulike typer aktiviteter enten det er i form av språkkurs, uformelle snakkegrupper, sjamanisme, kulturminner, knivkurs eller annet. Mens svært få menn deltar på språkkurs, fikk et nylig gjennomført kurs i skosøm stor oppslutning også fra menn. Aajege har dessuten bidratt inn i tilbud på videregående skoles nivå knyttet til design og duedtie.

Selv om flere av disse tilbudene kan danne gode språkarenaer, blir norsk ofte dominant, men holdningen til revitalisering av sørsamisk språk er nærmest utelukkende positiv. Aajege prøver å dra språket mer inn i ulike aktiviteter, som ved å vektlegge samisk terminologi knyttet til aktiviteten. Dokumentasjon er et annet arbeidsfelt for Aajege. Et prosjekt som gikk ut på å kartlegge og dokumentere merkesnitt hos rein ble dratt fram. Det krevde et godt samarbeid mellom praktikere i reindriften og en medarbeider fra Aajege som kunne dokumentere skriftlig den tradisjonelle kunnskapen.

Røros kommune har i følge informantene ikke gjort noen stor innsats for å øke den sørsamiske språkkompetansen blant sine ansatte. Selv om kommunen befinner seg utenfor språkforvaltningsområdet, fikk en ansatt person permisjon med lønn for å ta det første voksenopplæringskurset i samarbeid med Samisk høgskole, mens to barnehageansatte ble avvist fordi de ble påmeldt for seint og kurset var fullt.

Sørsamisk kulturfestival har vært arrangert på Røros siden 2002. Aajege sin innsats er i stor grad knyttet til deltakelse i prosjektgruppa for festivalen der senteret sammen med kultursjef og Rørosmuseet tar mye av det administrative ansvaret. Aajege legger også en av samlingene de arrangerer for elever i videregående skole i tilknytning til festivalen, og språket har da kommet mer i fokus enn tidligere.

Som vi har sett er målgruppa til Aajege brei i den forstand at senteret ønsker å nå ut til hele den samiske befolkningen med tilbud som kan støtte språket og det samiske samfunnet. De fleste kursene holdes på Røros, men tilbudene er ofte samlingsbaserte samt at det legges til rette for deltakelse fra hele regionen ved hjelp av videokonferanseutstyr. Inntrykket er at senteret har et godt regionalt fokus som kanskje er styrket via fjernundervisningen og samlinger med deltakere fra hele regionen.

Aajege har gjennomført en del evalueringer av tiltak ved hjelp av spørreskjema, men informanter ved språksenteret mener at disse ikke gir nyttig kunnskap. Muntlige tilbakemeldinger gir mer innsikt, men slike tilbakemeldinger blir ofte ikke tilstrekkelig systematisert. Informanten mener at hjelp til å utarbeide gode evalueringsskjema kunne være en god idé.

9.4 Finansiering av virksomheten

Aajege har grunntilskudd fra Sametinget, Fylkeskommunene i Sør-Trøndelag og Hedmark samt fra Røros kommune. Samlet sett dekker dette 1,5 stillinger mens salg av fjernundervisning besørger tilsvarende stillingshjæmme. De resterende to stillingene må dekkes med prosjektmidler. Slik aktiviteten er organisert i dag er det kun daglig leder som ikke bidrar i fjernundervisningen, ellers spres alle krefter på dette samt ulike prosjektoppgaver inkludert voksenopplæring og annet. Begrunnelsen for dette valget er å skape variasjon som kan bidra til synergieffekter. Ideer fra undervisningen kan danne grunnlag for prosjekt, og undervisning er med på å heve språkkompetansen også hos lærerne. På den annen side kan bli hverdagen springende slik at det blir vanskelig å konsentrere seg om de ulike aspektene.

Aajeges formening er at grunntilskuddet fra Sametinget er viktig for å sikre språksentrene. Dersom en skulle gå bort fra prinsippet om lik sum til alle språksentre, vil det være helt nødvendig ikke å redusere minimumstilskuddet som alt er svært begrenset. Det ble pekt på at opprettelsen av forvaltningsområdet for samisk språk har ført til en voldsom forskjellsbehandling mellom samer. Videre ble det poengtert at alle språk og regioner må løftes fram like godt, noe som krever at likeverdighet ikke lenger må forstås som lik behandling av samiske språk. Utfordringen med dagens prosjektfinansiering er at tidsperspektivet blir for kortsiktig, og prosjektmidlene blir knapt bevilget før tiltaket skal settes i gang. Svært begrensede rekrutteringsmuligheter gjør at Aajege ikke kan satse på å utvikle prosjekter uten å vite at en har rett person til jobben. Dermed reduseres handlingsrommet, samtidig som det blir ekstra viktig å ha en god og fleksibel stab som raskt kan gå inn i ulike typer prosjekter.

Aajege har stort sett greie erfaringer med å rapportere til Sametinget i forhold til grunnfinansieringa som språksenter. De foretrakk imidlertid formen på rapporteringen noen år tilbake da de fikk et oppsett på hva årsrapport og regnskap skulle inneholde og så fikk formulere seg ut fra dette. Rapporteringen er nå blitt mer standardisert slik at innholdet i årsrapporten må oversettes inn i formularet. I år var skjema for rapportering kommet i brev form, noe som virket besynderlig i dages digitaliserte verden.

Aajeges plassering under Røros videregående skole byr på visse regnskapstekniske utfordringer. Som avdeling ved videregående skole, blir deres regnskap revisorbehandlet via Fylkeskommunen i Sør-Trøndelag. Da Sametinget ofte har nye saksbehandlere, medfører dette en nærmest årlig diskusjon for å få klarert at regnskapet er skikkelig revisorbehandlet.

9.5 Samarbeid og kommunikasjon

Vi har sett at særlig samarbeidet med Sør-Trøndelag fylke og Brekken skole har vært viktig for utviklingen og aktiviteten ved Aajege. Også utover skolesektoren synes kontakten mot kommunen bedre i forhold til ytre etater enn til sentraladministrasjonen og politisk nivå. Fra kommuneinformant ble det vist til at Aajege ville kunne bistå med oversetting ved behov, og at kommunikasjonen med

senteret ergod. Fra språksenterets side ble kommunen oppfattet som lite engasjert i senterets arbeid.

Aajege har gode erfaringer med et utvidet samarbeid mot samiske kompetanseinstitusjoner som Samisk høyskole og Senter for samisk språkteknologi ved Universitetet i Tromsø. Samarbeidet omkring sørsamisk språk er også styrket ved at en på svensk side har fått en søsterorganisasjon med Samisk språkcentrum i Østersund. Disse to institusjonene og Gielem nastedh på Snåsa har dannet et eget faglig språknettverk. Det at hele 8 av 10 innlegg på nettverkssamlingen i fjor ble holdt på sørsamisk var et stort bevis på at revitaliseringsprosessen har gjort store framskritt.

Aajege var med på å initiere nettverksmøtene for samiske språksentre og deltar på disse. Møtene gir et fint forum til å bli kjent og utveksle tanker og ideer. Møtene er også en arena der Sametinget kan få kunnskaper om hva språksentrene driver med, men det etterlyses en sterkere tilstedeværelse fra Sametingets side. Det vurderes som ønskelig at Sametinget er mer aktiv og at møtene ville kunne bli mer fruktbare om de fikk en litt fastere form. Ellers beskrives kontakten med Sametinget som brukbar. Sametinget befinner seg langt fra Røros og har ingen stedlig representant i området. Det er imidlertid et par sørsamer ansatt i Sametinget som gir senteret et viktig bindeledd, ikke minst i forhold til å finne fram i et forvaltningssystem som kan være nokså vanskelig å manøvrere i.

Fylkesmannen i Nordland⁷ er for tiden i en prosess med å tildele ulike språksentre og ressurskoler i sørsamisk område ulike roller. Dette opplever språksenteret som utfordrende for eget språkarbeid i Rørosregionen da de mener de alt har opparbeidet et godt og helhetlig opplegg. Senteret mener de knytter de ulike aspektene og nivåene av samiskopplæringa sammen.

9.6 Mål og effekter av virksomheten

Sametingets mål med språksentrene er at de skal bidra til at samisk språk høres og synes i deres virkeområde. Som ved andre sentre er det også i Rørosregionen vanskelig å skille virkningen av ulike tiltak og prosjekter fra hverandre, men språksenteret mener å ha spilt en betydelig rolle for å styrke det samiske språket. Språksamlingene har gitt unge i hele regionen en felles språkarena samtidig som de sørsamiske språkmiljøene ved Aajege og Brekken skole har utviklet tett kontakt. Senteret opplever helheten de har skapt som det viktigste de har fått til.

Fra den mer operative delen av helse- og omsorgssektoren fikk vi også høre at Aajege har en stor betydning i forhold til samisk språk og kultur og at de vil ta kontakt med Aajege om de får samiske brukere på sykehjemmet. Aajeges arbeid ble vurdert som godt og systematisk også fra kultursektoren, men det ble påpekt hvor sårbart språkarbeidet er fordi de er så få som jobbet med å formidle det videre.

Likevel forblir Aajege noe adskilt og ukjent for Rørossamfunnet. Til tross for mange fordeler med lokaliseringen av Aajege, gjør denne at senteret blir usynlig for andre enn de som tilhører videregående skole eller har kjennskap til senteret via det samiske miljøet. Samisk skilting forsvinner lett innad i bygningskomplekset, selv om dette i seg selv er positivt i en kommune der det samiske har vært helt usynliggjort. Kommunen flagger fremdeles ikke med samisk flagg på 6. februar bortsett

⁷ Oppdraget er gitt fylkesmannen av Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet som ett av tiltakene i Handlingsplan for samiske språk.

fra på Brekken skole og på kulturhuset. En stor utfordring for Aajege framover er å få fortgang i planene om et samisk flerbrukshus. Dette vil synliggjøre den samiske tilstedeværelsen på Røros og gi en større arena for ulike aktiviteter. Fra kommunens side er det nå interesse for dette arbeidet, så det blir spennende å se hvorvidt finansiering og lokalisering kommer på plass, og hvordan Aajeges rolle blir i tilknytning til dette.

9.7 Vurdering

Etter vår mening synes Aajege å ha funnet en organisasjonsform som underbygger dets virksomhet og som balanserer hensynet til de samiske brukergruppene og det offentlige. Som et fylkeskommunalt språksenter eid av to fylkeskommuner og Røros kommune, får sentret et regionalt preg, men plasseringen under Sør-Trøndelag fylkeskommune gjør at tilknytningen til sentraladministrasjonen i Røros kommune er begrenset. Samarbeidet med kommunen kunne med fordel styrkes, slik at samiske perspektiv kunne fått en større plass og blitt bedre integrert i kommunens virksomhet. Likevel kan det synes som om fylkeskommunalt eierskap, gitt omstendighetene, kan ha gitt språksentret et videre handlingsrom også innad i kommunen.

En styrke i Aajeges arbeid er at sentret har utviklet et veldig godt og nært samarbeid mot opplæringssektoren, både innad på Røros videregående skole og med Brekken ressurskole. Når rektorene ved disse skolene nå trer ut av sine stillinger, er det et problem at samarbeidet i liten grad er forankret i kommunen eller fylkeskommunens virksomhet. Et tegn på dette er at interesse eller kompetanse innen samisk språk og kultur ikke ble nevnt i kommunens utlysning av rektorstillingene. Dette har allerede ført til en del konflikter knyttet til oppfatningen av samiske behov og rettigheter. En kan håpe at språksenteret gjennom sitt samarbeid med Brekken skole kan bidra til å skape økt forståelse slik at samarbeidet og det som synes som et veldig positivt opplegg for samiskundervisning i grunnskolen kan vedvare.

Gitt språksituasjonen i språksentrets virkeområde synes det å være klokt å sikre kulturelle arrangement som grunnlag også for språklig arbeid. Selv om konflikter knyttet til språksentrets tilstedeværelse synes å være fraværende, er det viktig at det jobbes aktivt for at sentret ikke blir for sterkt assosiert med reinsamelaget da dette kan virke ekskluderende på potensielle brukere som ikke lenger har sterk tilknytning til reindrift og som derfor i særlig grad har behov for språk som en forankring for sin samiske identitet.

Arbeidet rettet mot opplæringssektoren virker helhetlig, langsiktig og gjennomtenkt og bør videreføres i noenlunde samme form som i dag. Når det gjelder andre tiltak, er det både en styrke og en svakhet at språksentret prøver å favne veldig vidt. Alle tiltakene er som de selv sier viktige og relevante, men det er en utfordring at spredning i type tiltak kan begrense kvaliteten. Samtidig er nettopp bredden med på å styrke sentrets evne til å møte brukergrupper og involvere flere i språkrevitaliseringen. Et noe større rolleavklaring mellom de ansatte vil kunne styrke hver enkelt medarbeiders innsats. Her vil en mer langsiktig finansiering også kunne bidra til en mindre springende hverdag for de ansatte, og et mer fokusert arbeid som likevel kan beholde en bredde som gir senteret bredlegitimitet utad.

10 Álttá Sámi Giellaguovddás – Alta samiske språksenter

10.1 Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret

Alta er en bykommune med et stort distriktsomland utover fjorden der den sjøsamiske kulturen tradisjonelt har stått sterkt. Alta har også samer med reindriftskulturell bakgrunn, og ikke minst er det mange samer fra indre Finnmark som har flyttet til Alta som en del av urbaniseringstrenden (Sørli og Broderstad, 2011). Alta har blitt en kommune der samisk språk og kultur er akseptert, men hvor særlig den sjøsamiske befolkningen har mistet sitt språk gjennom fornorskingsperioden. Norsk er derfor dagligspråket for de aller fleste samer i Alta. Som en kommune utenfor forvaltningsområdet for samisk språk, har kommunen få forpliktelser (foruten i opplæringssektoren) til å etablere språkarenaer. I 2006 ble det tatt et initiativ til å kjøpe et forprosjekt som skulle utrede grunnlaget for etablering av et språksenter, aktuell selskapsform og innhold. Initiativet til ble tatt av Alta sameforening – lokallag av NSR, og en må kunne si at dette var en politikk som var initiert av Sametinget og NSR som da satt med makta. Språksentre ble sett på som et viktig redskap for revitalisering av samisk språk i områder utenfor forvaltningsområdet som var blitt sterkt fornorska.

Språksenteret etablerte seg i leide lokaler på Álttá Siida AS, et samisk kulturhus som blant annet huser samisk barnehage og er eid av Alta sameforening. Senteret er forholdsvis sentralt plassert, ikke i handelssenteret «city», men nær opp til Høgskolen i Finnmark, Alta videregående skole og ungdomsskolene. Siidaen har gode lokaler for duodji, grovkjøkken for matlaging og tilgang til forsamlingslokaler. Senteret er i et miljø der samisk språk brukes kontinuerlig. Ut over dette finnes det ingen rene samiske institusjoner i kommunen, men den statlige Reindriftsforvaltningen har sitt hovedkontor i Alta, og Sametinget har et lite lokalkontor med to ansatte. Det undervises i samisk på nesten alle kommunens 19 skoler, og med mer enn 300 elever (4 %) som får samiskundervisning, gjør dette Alta til en av landets største samekommuner på opplæringsområdet. En egen samisk klasse hvor all undervisning foregår på samisk ble opprettet i 2009.

10.2 Organisasjonsform

Etableringen av språksenteret var del av en større samisk institusjonsbygging i Alta hvor det i 2005 ble bygget et helt nytt hus med Alta sameforening som eier. Kulturhuset Álttá Siida, den samiske barnehagen og språksenteret ble organisert som separate aksjeselskap, da det var ulike formål og eierinteresser inne. En forutsetning for støtte fra Sametinget til språksenteret, var at kommunen kom med på eiersiden. Kommunen var imidlertid ikke interessert i å stå som en hovedeier, og det ble etablert et aksjeselskap hvor sameforeningen eier 67 %, og Alta kommune 33 %. Andre grupperinger ble tilbudt aksjer, men det var ingen som var interessert. Grunnen til at aksjeselskap ble valgt som organisasjonsform, ligger i følge informanter i at den ble ansett for å være fristilt, og kanskje mer nøytral i forhold til andre former. Det var viktig å skille språksenterets virksomhet fra de andre aktivitetene sameforeningen var involvert i.

Det ble etablert et styre på fem personer der sameforeninga utpeker 3 representanter inklusive styreleder, og Alta kommune to representanter, en fra politisk nivå og en fra administrasjonen.

I vedtektene står det at senteret skal være en politisk uavhengig enhet med formål å fremme, styrke og bevare samisk språk og kultur, primært i Alta kommune. Synliggjøring av områdets sjøsamiske historie og lokale samiske tradisjoner skal være sentralt⁸. Det fremkommer ulike oppfatninger om styrets politiske rolle og selskapsformen med AS der et politisk parti er majoritetseier. Styreleder er utpekt av NSR, men er ikke (lenger) medlem av partiet, og har hatt fokus på at selskapet skal drives på språklig og kulturelt grunnlag, ikke politisk. Dette kan være utfordrende, også sett i lys av skiftende politiske maktforhold i Sametinget fra 2007. I Sametingets institusjonsmelding (2008) blir språksenteret viet spesiell oppmerksomhet med et ønske om robustgjøring ved sammenslåing med andre samiske institusjoner (Álttá Siida og den samiske barnehagen), og endring av selskapsform til stiftelse hvor Sametinget kan komme inn på eiersiden. Språksenteret fikk midler til å vurdere en slik robustgjøring, men dette har ikke ført til organisasjonsmessige endringer. Robustgjøringen har mer gått over til å bli en strategi mot regionalisering der senteret ønsker å styrke sitt grunnlag ved å utvide aktiviteten regionalt.

Alta kommune oppleves som en passiv eier. Dette skyldes i følge kommuneinformant at kommunen ikke har hatt en helhetlig holdning til sitt eierskap. Dette gjelder ikke bare språksenteret, men også en rekke andre selskaper der kommunen har interesser. Kommunen ønsker å ta et helhetlig grep om disse forholdene ved å gjennomgå sine eierdisposisjoner. Administrasjonen har primær skjøttet kontakten mot språksenteret og forankringen hos politisk nivå har vært svak. Etter regimeskiftet høsten 2011 har politisk nivå gått ut og signalisert et større engasjement, men dette har foreløpig ikke blitt mer konkretisert.

10.3 Språksenterets virksomhet

Da språksenteret ble opprettet hadde sameforeningen kjørt språkkurs i Alta, og det ble gjort en avtale om at kursansvaret skulle overføres til språksenteret. Kursene var basert på læreverket Davin, men ble utviklet med et større fokus på kommunikativ metode. Kurset har hatt fire nivåer, der deltakerne etter nivå 4 kan gå opp som privatist til eksamen på videregående skole C-språk. Fra 2009 har senteret også arrangert lese- og skrivekurs for samisktalende. Samme år fikk senteret tilbud om å være med i et pilotprosjekt for å prøve ut Samisk høgskoles opplegg for et 5-årig voksenopplæringsprogram. Dette var svært vellykket og ble videreført i to SAAL1 og ett SAAL2-kurs. Oppslutningen har vært svært stor hvor mange måtte avvises pga. begrenset plass. Kursene har vært kjørt på kveldstid torsdag/fredag og lørdag dagtid hver tredje uke. Tidspunktet er tilrettelagt deltakerne som ikke har mulighet til permisjon med lønn fra arbeidsgiver. Kursene anses som et stort og viktig løft, og med større kapasitet hadde det vært etterspørsel nok for å kjøre flere. At kursene er kompetansegivende er også viktig for rekrutteringen. Det trekkes også fram at en del deltakere synes det er arbeidskrevende, og at det har vært noe frafall. Halvparten av deltakerne på SAAL2-kurset har imidlertid fortsatt på semesteremne ved Samisk høgskole. Det siste kurset som ble holdt våren 2012 ble gjennomført med eksterne prosjektmidler fra Sametinget. Det er også søkt finansiering for videreførelse med flere kurs også utenfor kommunen, men resultatene av denne søkeprosessen var uavklart da datainnsamlingen foregikk.

⁸ Formuleringen er fra vedtektene vedtatt på generalforsamling 28. mai 2008. I virksomhetsplaner og aktivitetsrapporter brukes også begrepet visjon, om enn med en litt annen ordlyd.

Senterets andre viktige satsingsområde har vært dokumentasjonsarbeid. Det er liten kunnskap om egen samisk historie i kommunens sjøsamiske områder, og et stort behov for å dokumentere dette før viktige informanter forsvinner. Det er blant annet gjort et omfattende arbeid med å samle inn og dokumentere bruk av kommagband. Det er utarbeidet en egen utstilling som har vært på turne i deler av fylket. Sjøsamiske koftetradisjoner er også et slikt viktig arbeid som både dokumenteres og videreutvikles gjennom koftekurs. De sjøsamiske dialektene i kommunen kartlegges gjennom prosjektet «Altasamisk». Dette gjøres gjennom lydopptak og i skriftlig form. I nær tilknytning til dette prosjektet har det foregått en registrering av samiske kulturminner i Alta kommune og kartlegging av samiske stedsnavn.

Den tredje satsingen har vært mot barn og unge, og fokuset her har vært å skape arenaer på fritiden hvor barn med samisk i skole og barnehage kan praktisere. Over flere år er det kjørt to grupper som møtes ukentlig, en hvor samisk er eneste kommunikasjonsspråk, og en der norsk er tillatt som hjelpespråk. I tillegg har grunnskolene i Alta tilbud om å benytte språksenteret som praksisarena for samisk språk hvor samiskelever samles på tvers av skoler. Dette skal være et supplement til ordinær samiskundervisning, og er knyttet til ulike praktiske aktiviteter (duodji, arrangement i forbindelse med jul og påske). Giella Giisa er et prosjekt som skal stimulere barn til å bruke samisk aktivt ved hjelp av språkstimulerende materiale. Årlig utarbeides en samisk kalender som har involvert skoleelever.

Språksenteret er også en viktig møtearena for voksne, og det arrangeres aktivitetsskvelder hver 14. dag med duodjiaktiviteter. Det er også utarbeidet terminologilister for duodji. Senteret er viktig medarrangør på samefolkets dag, samisk kulturuke og ved andre arrangementer og høgtider. Eldretreffene har også vært viktige. Blant annet har det vært kjørt i de sjøsamiske bygdene lenger ut i fjorden.

10.4 Rekruttering

Senteret har bare hatt en ansatt helt siden oppstarten, og siden daglig leder har vært med helt siden forprosjektet, må vi kunne si at det har vært en stabil bemanning. Senteret er svært sårbart med bare en fulltidsansatt, og med korte tidshorisonter på prosjekter og usikkerhet fra år til år om finansiering oppnås, da det er vanskelig å rekruttere flere med dagens driftsfinansiering. Daglig leder har i perioder hatt delvis permisjon for å kvalifisere seg i samisk språk. Siden daglig leder har administrasjon som sin hovedoppgave, er en rekke personer engasjert på timebasis på de ulike prosjektene. På begynnelsen av 2012 var 11 personer på slike engasjement, noe som tilsvarte nesten to hele stillinger. En del av disse har vært enkle å rekruttere og har vært med i flere år, mens det kan være en utfordring å rekruttere ansatte til nye tiltak som andre har jobbet fram. Senteret og dets styre har over lang tid vurdert å opprette en fast 50 % stilling innenfor språk og pedagogikk for å bedre sikre rekrutteringen og forutsigbarhet/langsiktighet til framtidig kursholder, men dette er ennå uavklart da de økonomiske forutsetningene for å få dette på plass, ikke er til stede.

10.5 Finansiering av virksomheten

Som et språksenter utenfor forvaltningsområdet for samisk språk, har senteret ikke tilgang til tospråklighetsmidler via kommune. Selv om Alta kommune er en av eierne av senteret (aksjekapital på 33 %), får ikke senteret noen form for driftstilskudd fra kommunen. Kun det første året fikk senteret 100.000 som gikk inn som aksjekapital, og selv om det årlig er søkt om midler, har svaret hver gang blitt nei. Virksomheten holdes oppe av grunntilskuddet fra Sametinget og driftstilskudd på

50.000 fra Finnmark fylkeskommune for å dekke lønn til daglig leder og husleie. Senteret er helt avhengig av eksterne prosjektmidler for sin virksomhet, og har gjerne 10-15 ulike prosjekter gående. Den viktigste prosjektfinansøren er utvilsomt Sametinget. Senteret har truffet bra i forhold til Sametingets prioriteringer av satsinger, og har oppnådd en del prosjektstøtte. Andre mer sporadiske finansører har vært Alta kommune (barnetreff), Finnmark fylkeskommune og Norsk kulturråd. Refusjon av kursavgifter fra SOL (Samisk studieutvalg) har også vært et viktig bidrag til medfinansiering av språkkursene. Siden språksenteret er helt avhengig av ekstern finansiering av tiltak fremheves det som svært utfordrende å forholde seg til årlige søknadsprosedyrer, ofte for samme typen tiltak. Sametinget kan maks gi tilskudd for toårige prosjekt, men ofte gis det bare mulighet til årsprosjekter, noe som vanskeliggjør langsiktige satsinger og forutsigbarhet for senteret og dets ansatte. Sametinget utbetaler halvparten av prosjekttilskudd ved oppstart, og resten ved sluttrapportering. Dette har til tider medført likviditetsutfordringer for språksenteret. Dette illustrerer hvor vanskelig det kan være å drive et språksenter med marginale faste inntekter og stor usikkerhet om hvilke prosjektsøknader som fører fram til finansiering av tiltak.

10.6 Mål og effekter av virksomheten

Alta samiske språksenter mener de har bidratt til å utvikle lokale og regionale språkarenaer, og har vært med på å inspirere både barn og voksne til å lære samisk. Synliggjøring av det samiske i lokalmiljøet har også vært et viktig mål, blant annet har koftevisning, og spredning av lokal kunnskap vært viktig for å alminneliggjøre det samiske språket og kulturen. Det er også et skrikende behov for å samle inn og dokumentere lokal kunnskap (eks. stedsnavn, bruksgjenstander) før viktige informanter forsvinner. Dett er et arbeid som krever mer ressurser, både økonomisk forutsigbarhet og personell. God oppslutning om språkkursene vitner om en stor interesse for å lære og perfektionere språket, og med den organiseringen som har vært de siste årene med kompetansegivende kurs, har statusen til kursene økt og flere har ønsket å oppnå denne kompetansen, samt gå videre med høgskoleutdanning i samisk.

Senteret har hatt en sterkere regional forankring som mål, og det er et stort behov for språkkurs i nabokommunene. Det er søkt om finansiering til kurs i Kvalsund, Hasvik, Loppa og Hammerfest, men denne satsingen er utfordrende med dagens finansieringsmodell.

Fra 2008 blir kjønnsdimensjonen blant ansatte, eksterne deltakere og styret kommentert i årsmeldingene. Senterets daglige leder og eneste fast ansatte er en kvinne. Blant de timeengasjerte prosjektarbeiderne er det også en overvekt av kvinner. Styret har en balansert kjønns sammensetning. Senteret fører statistikk over kjønnsfordelingen på språkkursene. Selv om dette har variert over år, har det i snitt vært en stor overvekt av kvinner. I kartleggingsprosjekter blir det lagt vekt på å samle informasjon både fra kvinner og menn da disse ofte har hatt ulike roller i lokalsamfunnene.

Ved gjennomføring av SAAL-kursene har språksenteret brukt et vurderingsskjema. Siden dette først ble kjørt som et pilotprosjekt, og det var mye nytt, var det viktig å få tilbakemelding på hva som måtte endres for å gjøre det bedre. Senteret gjennomfører ikke målinger av brukertilfredshet på andre tiltak, men mener de får tilbakemelding fra deltakere om at de gjør en god jobb. Det kan være hensiktsmessig å kjøre en større brukerundersøkelse i forhold til ønsker og behov for framtidige tiltak.

10.7 Vurdering

Datainnsamlingen viser at det er vanskelig å drive et språksenter med kun en fast ansatt og mye arbeid med søknader for å skaffe ekstern prosjektfinansiering. Senteret er sårbart, noe som også kommer til syne ved at planlagte og finansierte kurs har måttet avlyse når kursholder har blitt forhindret. Senteret opplever en etterspørsel etter språkkurs som langt overstiger det de kan tilby, også utenfor kommunens grenser. Dagens finansieringsmodell gjør driften av språksenter av Altas type utenfor språkforvaltningsområdet, og uten tilgang på kommunale midler, svært krevende.

Eierskapsmodellen med et AS hvor en politisk organisasjon er majoritetseier, er ikke uten utfordringer. Utfordringene kan være på ulike plan som for eksempel å få inn andre interesserte eiere, få kommunen til å bli en mer aktiv eier, forholdet til Sametinget som ønsker større kontroll over språksentre (Institusjonsmeldinga) og hvor senteret er avhengig av velvillighet til prosjektfinansiering. Eierskapsmodellen kan også virke negativt inn på språksenterets mulighet til å fremstå som en samlende samisk institusjon, både utad generelt og spesielt den samiske befolkningen. AS-modellen fremstår likevel som den mest gunstige sett ut i fra dagens eierkonstellasjoner i språksenteret.

Kommunen framstår som en passiv eier, og foruten kurs for bibliotekansatte, utnyttes ikke kompetansen språksenteret har inn i kommunens forvaltning. Kommunen har blant annet et stort behov for barnehagepersonell og lærere som kan undervise i samisk, men ser ikke ut til å koble disse behovene opp mot senterets tilbud.

Språksenterets fremtid er avhengig av en større fast bemanning. Risikoen ved å ansette en ny på 50 % stilling synes ikke å være stor da språkkurs alltid vil være tiltak som det finnes finansiering til. Skal virksomheten utvides regionalt, vil nok senteret trenge mer enn dette.

11 Ástávuona giellagoahdie – Språksenteret i Lavangen

11.1 Bakgrunn for opprettelsen av språksenteret

Den samiske befolkningen i Lavangen bor stort sett i Spansdalen og på Fossbakken der samisk sto sterkt som hjemmespråk fram til tidlig på sekstitallet. På bakgrunn av en voldsom stigmatisering av de samiske elevene da de ble flyttet over til sentralskolen i kommunesenteret i 1954, tok de samiske foreldrene tidlig på sekstitallet en felles beslutning om å slutte å snakke samisk til ungene (Bråstad Jensen, 2009)⁹. Dermed vokste det fram en generasjon som skulle komme til å ha svært vanskelig for å ta i bruk samisk språk, og etter hvert ble de unge enspråklig i norsk. Fra 80-tallet har det vært gitt samiskundervisning i skolen, etter hvert ble det opprettet en egen samisk klasse, og til slutt en sameskole underlagt sentralskolen. Revitaliseringsarbeidet har likevel kommet kort grunnet ulike utfordringer knyttet til rekruttering av lærere, et høyt konfliktnivå rundt det samiske, og lite språkstøtte i hjemmene. Etter at sameskolen ble lagt ned i 2007, er antallet elever som får opplæring i samisk falt fra nærmere 30 til 3. En har altså ikke kommet langt og står fremdeles både i Lavangen og i resten av området rundt Astafjorden overfor utfordringen med å ta tilbake et språk som foreldregenerasjonen ikke behersker og som i svært begrenset grad brukes.

Etter kommunens innlemmelse i språkforvaltningsområdet for samisk språk var det fra kommunens side et stort behov for å gjøre noe for å styrke språksituasjonen. Diverse prosjekter la grunnlaget for opprettelsen Ástávuona giellagoahdie, og daglig leder ble ansatt høsten 2008, mens senteret formelt sett kom i gang i 2009. Skole, barnehage og private initiativ var pådrivere i denne prosessen, mens sameforninger og liknende ikke var involverte.

Språksenteret i Lavangen er lokalisert i kommunens helsebygg sammen med kommunens samiske avdeling og helse- og sosialtjenester. Samisk avdeling er en del av sentraladministrasjonen i kommunen med ansvaret for kommunens arbeid med å være en tospråklighetskommune. Avdelingen er et rådgivende organ til kommunestyret, og de kommunale språkkonsulentene har ansvar for saksbehandling, oversetting og tolking. Ved å knytte språksentret til samisk avdeling og øvrig kommunal virksomhet, har en fått et større samiskfaglig miljø, og en lettere tilgang til kommunen som helhet. Ástávuona giellagoahdie sin rolle er i denne konteksten er utøvende, det vil si knyttet til å gjennomføre tiltak.

Lokaliseringen av språksenteret er med på å synliggjøre det samiske innad i kommuneadministrasjonen. I forhold til å synliggjøre og åpne for et videre publikum enn det samiske miljøet ved senteret/språkavdelingen, arbeides det nå med å få på plass en samisk utstilling.

11.2 Valg av organisasjonsform

For noen tiår siden var det i Lavangen sterk motstand mot det samiske, også fra politisk hold. I følge informanter har dette snudd. Det er politisk enighet om at en skal jobbe for det samiske, selv om det kan være partipolitisk uenighet om hvordan en skal jobbe. I så måte opplever språksenteret ingen

⁹ Bråstad Jensen, Eivind (2009) Hvor går Lavangen sameskole? Samisk skolehistorie 3. Davvi Girji 2009

spesielle utfordringer knyttet til det å være kommunalt eid. Holdningen synes heller å være at det er en fordel ikke å måtte forhold seg til et styre sammensatt av for eksempel sameforeninger.

Samepolitisk utvalg utgjør styret for språksenteret, og det er nå det eneste gjenstående hovedutvalget i Lavangen kommune. Samepolitisk utvalg har politisk beslutningsmyndighet overfor både språksenteret og samisk avdeling, men de to instansene behandles nå separat. En har likevel valgt å beholde en nær relasjon mellom forvaltningen og språksenteret som utøvende organ. Samisk språkkonsulent er derfor sekretær for samepolitisk utvalg i forhold til dets rolle som styre for Ástávuona giellagoahtie, mens leder av språksenteret fungerer som sekretær i forhold til samepolitisk utvalgs relasjon med samisk avdeling. Disse to stepper også inn for hverandre ved behov, og har altså en svært tett forbindelse som gjør at det forvaltningsmessige og det praktiske arbeidet på feltet er godt samkjørt, samtidig som det er en tett dialog opp mot samepolitisk utvalg.

Kommunalt eierskap har i følge språksenteret vært svært viktig for dets utøvende virksomhet. Ved å være til stede i kommunen har det vært lettere for språksenteret å få politisk gjennomslag slik at de mener å ha oppnådd mer på kort tid enn de ellers ville kunnet gjort. Eierskap og plassering gjør det også lettere for ulike avdelinger i kommunen å ta kontakt, samtidig som kommunen med senteret har et organ som sikrer at utadrettede tiltak iverksettes.

Feltarbeidet ga klare indikasjoner på en generell positiv oppfatning av språksenterets kommunale tilhørighet. Styret har bedt språksenteret om å legge fram forslag til alternative modeller slik at de til høsten kan ta stilling til om organiseringen skal videreføres eller endres på.

11.3 Språksenterets virksomhet

Lederen av språksenteret har stor frihet i forhold til prioritering av tiltak, men dette gjøres i en dialog med samisk avdeling og med samepolitisk utvalg. Å være en kommunal driftsenhet medfører at mye av utviklingsarbeidet initieres fra språksenterets side, men de ønsker også å være lydhør overfor etterspørsel fra brukerne.

Ástávuona giellagoahtie har valgt å ha et overordnet fokus på språkmetodikk. I forhold til opplæring i barnehage, har kontakt mot Wales vært sentral. Ved Fossbakken samiske barnehage prøver man nå å implementere en modell for språklæring som i Wales har vist seg i stand til å gjøre også unger uten minoritetsspråket i hjemmet funksjonelt tospråklige. Språksenterets bidrag har vært kompetanseheving og oppfølging av denne språkbadsmetodikken som barnehagen nå er i ferd med å iverksette. Neste skritt er språkopplæringsmetodikk for voksne der senteret samarbeider med Fylkesmannen i Nordland og Universitetet i Nordland om å ta i bruk eller tilpasse en israelsk modell som har hatt stor suksess med å gjenskape hebraisk som et levende språk.

Foreløpig drives imidlertid voksenopplæringen i samisk i Lavangen som del av Sametingets 5-årige voksenopplæringsprogram som gir mulighet til å ta formelle studiepoeng fra nybegynnernivå og opp til semesterevne nivå. Dette ble i første omgang gjort i samarbeid med Samisk høgskole, men er nå overført til Universitetet i Tromsø. Det er likevel språksenteret som driver selve undervisningen, mens deltakerne er oppmeldt som studenter ved universitetet i Tromsø. Kommunen ønsker denne satsningen på voksenopplæring i samisk, og har satt av 1 million til å kunne gi permisjon med lønn til ansatt som vil gå kurs. Det gis også rom for støtte til to fra privat næringsliv og til foreldre til barn som har samisk i skolen. Dermed finns det en god mulighet for å få opplæring i samisk samtidig som elevgrunnlaget for språksenteret sikres.

Det er en viss skepsis til det språklige revitaliseringsarbeidet knyttet til at dette ikke drives fram på bakgrunn av den lokale dialekten. Dette krever en innsats fra lokale språkbærere, men språksenteret har prøvd å komme behovet i møte blant annet med et mer praktisk rettet lese- skrive kurs. I forbindelse med prosjekt arrangerer språksenteret faglige samiske treff i Spansdalen, der det også planlegges ungdomstreff. Språksenteret ønsker å være en ressurs for opplæringen i samisk språk og kultur i regionen og om de har kapasitet tar de også på seg tolke- og oversettingsarbeid.

For å ivareta sitt ansvar for hele Astafjord regionen, informerer språksenteret nabokommunene om kurs og aktiviteter. De har hatt deltakere på språkkurs fra både Salangen og Bardu og samarbeider med Gratangen båtmuseum om språkkafé med kurs og foredrag. Kulturfestivalen «Lavangsvekka» er et høydepunkt der sentret bidrar til å sette et samisk preg på uka gjennom blant annet eventyrstund for barn.

Ástavuona giellagohtie er med i et stedsnavnprosjekt for Lavangen og Salangen. Senteret jobber også med å synliggjøre samisk språk og kultur ved å bygge opp en utstilling lokalisert til helsesenteret.

Språksenteret har ikke rutiner for å måle brukertilfredshet, men de peker på at det er vanskelig å vite hva slike målinger egentlig måler. De mener en må skille klarere mellom hva målsettingen med ulike tiltak er, slik at en ikke måler brukertilfredshet på samme måte for eldretreff eller fjellturer der det språklige blir sekundært til det kulturelle, og språktiltak med klare opplæringsmål. Det er derfor nødvendig å utarbeide kriterier som har samsvar med et prosjekts mål. For språkopplæring må en ha verktøy for å se hvorvidt deltakerne har framgang i forhold til opplæringsmål, noe som også kan gi lærdom om hva som fungerer og hva som ikke fungerer.

Det har det vist seg vanskelig å rekruttere menn til å delta på språkkurs. En forklaring som dras fram er at det er en overvekt av kvinnelige ansatte i kommunesektoren der oppfordringen til å ta språkkurs og muligheten til permisjon har vært størst. Flere menn enn kvinner deltok imidlertid på det mer praktisk rettede skrive- og lesekurset som alt er nevnt.

11.4 Finansiering av virksomheten

Ástavuona giellagohtie har grunnfinansiering gjennom Sametinget og en basisfinansiering fra kommunens tospråklighetsmidler samt fra Troms fylkeskommune. Det ansees som en fordel økonomisk sett at senteret ikke har opparbeidet seg store faste kostnader.

I tillegg får språksenteret prosjektstøtte som stort sett finansieres via Sametinget. Det kommer fram et klart ønske om å få omgjort noen av disse prosjektmidlene til å drifte tiltak som fungerer, i stedet for å stadig bruke krefter på å utvikle nye prosjekt. Slik ville en også kunne unngå de tomrommene som lett kommer etter at et prosjekt er avsluttet. Språksenterets tette tilknytning til kommunen har gjort at de ved flere anledninger har kunnet motta ekstratilskudd ved behov, også disse fra tospråklighetsmidlene. Ved overgang til nye tildelingskriterier for tospråklighetsmidlene ser senteret en fare for at denne muligheten begrenses.

Språksenteret har overfor Sametinget påpekt at grunntilskuddet til språksentrene er utilstrekkelig for å sikre en forsvarlig drift. For inneværende år har de derfor søkt om et langt høyere grunntilskudd enn standardtilskuddet. De mener også at støtten fra Fylkeskommunen i Troms må koples til aktiviteten ved hvert språksenter, noe de mener ville gitt eget senter et forholdsvis større tilskudd.

11.5 Rekruttering

I tillegg til daglig leder i fast stilling, er to prosjektmedarbeidere knyttet til språksenterets drift. Disse to stillingene er finansiert av prosjektmidler og må anses som midlertidige. Samlet sett er kjønnsbalansen ivaretatt blant de ansatte. Språksenteret har høy aktivitet og opplever at det kan være vanskelig å få unna oppgaver. De skulle også gjerne hatt mer kapasitet til å følge opp barnehagen, og har vært nødt til å leie inn folk for å bidra i voksenopplæringen. Det er utfordrende å få tak i folk med språkkompetanse og de som knyttes til senteret må ha en allsidig kompetanse for å fungere i ulike sammenhenger.

11.6 Samarbeid og kommunikasjon

Vi har alt vært inne på samarbeidet om voksenopplæring med Universitetet i Tromsø, og språkmetodikkarbeid gjennom kontakt mot Ulpan Eitan i Israel som også Fylkesmannen i Nordland og Universitetet i Nordland er med på. I forhold til barnehagesatsingen har Samisk høgskole vært sentral i opprettelsen av kontakt med en walisisk barnehage og Trinity College i Carmarthen. Ástávuona giellagohtie samarbeider også med Nordisk sameråd.

I tillegg til samarbeid med Salangen og Gratangen kommune, har Fylkesmannen i Nordland inkludert Lavangen i sitt fokus på samisk språkopplæring i minoritetsområder. Språksenteret har generelt kontakt med andre språksentre, men finner å ha størst utbytte av kontakt sørover der språksituasjonen er mer som i Lavangen. I så måte er Várdobáiki og Árran mest relevante, samt at Ástávuona giellagohtie har et nært samarbeid med Sameskolen i Hattfjelldal.

Språksenteret er fornøyd med kommunikasjonen med Sametinget. De mener at arbeidet deres følges godt opp politisk og at de har tett kontakt på administrativt nivå. I forhold til rapportering på grunntilskuddet fra Sametinget, er utfordringen i følge informanter på språksenteret at Sametingets rutiner for rapportering ikke samsvarer med kommunens eller fylkeskommunens. Dermed blir daglig leder i stor grad bundet opp i rapporteringsaktivitet fra januar til mars med ulike leveringsfrister som blant annet gjør det nødvendig å operere med foreløpig årsmelding for godkjenning på ulike trinn. For øvrig pekes det på at Handlingsplanen for samiske språk er et viktig instrument som har bidratt til at Sametinget har begynt å stille strengere krav til resultater i språkopplæringen, noe senteret mener er nødvendig.

11.7 Mål og effekter av virksomheten

Sametingets mål med tilskuddsordningen er at samisk språk skal høres og synes i språksenterets virkeområde. Foruten Gielem Nastedh i Snåsa som helt nylig fikk status som språksenter, har språksenteret i Lavangen kortest levetid. Sentret mener selv de har oppnådd et veldig høyt aktivitetsnivå på kort tid, noe som også støttes av andre aktører. Fra kommunens side pekes det på språksenterets arbeid har bidratt til at samisk språk høres mer og til at barrieren mot å bruke språket er redusert. At innbyggere også uten en samisk bakgrunn har deltatt på språkkurs, har også bidratt til å heve statusen.

I følge informanter ved Fossbakken samiske barnehage, har samarbeidet med Ástávuona giellagohtie vært helt sentralt i forhold til utviklingen av den språkbadsmetodikken de nå prøver å iverksette. Selv om noen av de som opprinnelig ble kurset under et besøk fra Wales ikke lenger er knyttet til barnehage, har noen blitt svært inspirert av å delta og andre har fått oppfølging direkte fra språksenteret. Et poeng med en språkbadsbarnehagen er at alle de voksne skal snakke samisk og at

ungene ikke skal høre norsk språk blant de voksne. Pedagogisk leder er i dag ei som har gjennomført språkkurs i samisk. Selv om hun ikke behersker språket på morsmålsnivå, gjør dette at kommunen har vært i stand til å få et pedagogisk forsvarlig tilbud på samisk. Selv om unger til dels leker på norsk, er det også noen som leker på samisk. De voksne jobber aktivt med språket med barna og alle ungene forstår samisk og mange svarer ved tiltale. De opplever den nye måten å arbeide på fungerer bedre enn slik det var tidligere.

Så langt har senteret rettet mest oppmerksomhet mot opplæringssektoren, men det framkom et ønske om også å kunne bidra mer inn mot helse- og omsorgssektoren. I forhold til språkkurs for ansatte i kommunen har det vist seg vanskeligere for ansatte i denne sektoren å delta på kurs blant annet på grunn av turnusarbeid.

Språksenteret ønsker de å nå ut til et bredere publikum. Det kommer fram at en kanskje må jobbe mer mot ulike interessefelt som kan nå både kvinner og menn. Selv om sentret er veldig klar på at en må skille mellom språkkurs og ande kurs, kan for eksempel duodji-kurs også fungere som en språkarena knyttet til fagterminologi.

Vi har altså sett at språk- og kulturarbeidet retter seg mot barn og unge, voksne i foreldregenerasjonen og eldre. Så langt har lite konkret vært gjort i forhold til grunnskolen, men det vil være et mål å få et bedre samisktilbud der etter hvert som ungene fra språkreibarnehagen skal over i skolen. I samarbeidsavtalen mellom Lavangen kommune og Sametinget om bruken av tospråklighetsmidlene 2012-2015 går det fram at kommunen skal jobbe for å få etablert et eget samisk oppvekstsenter i Lavangen med barnehage, skole og SFO under samme tak.

11.8 Vurdering

Som et kommunalt eid språksenter har det sin hovedfunksjon innad i kommunen. Språksenteret har en viktig oppgave med å heve språkkompetansen hos kommunalt ansatte og innbyggere i en kommune som har vært innlemmet i språkforvaltningsområdet i kort tid. Selv om språksenteret er svært tett knyttet til kommunen, når de til en viss grad også ut til hele nedslagsfeltet i Astafjorden via en del samarbeidsprosjekter. Som et forholdsvis nytt språksenter med bare et par års virke, må det ennå jobbes en del for å skape en god forankring i området. Når det gjelder synliggjøring, så forsvinner språksentret litt i kommunens helsebygg, men det er likevel en arena mange er innom og der en med mer skilting og informasjon kan nå ut til flere. Dokumentasjon av stedsnavn kan med tiden bidra til en større synliggjøring, men en har ennå ikke kommet dit. Opprettelsen av en liten museumsdel knyttet til sentret vil bidra til å synliggjøre det samiske, og åpne for større tilgjengelighet for besøkende.

Tross en stor innsats med mange ulike prosjekter, kan det virke som at kontakten mot det samiske samfunnet er noe begrenset og senteret har også, i likhet med noen andre språksentre en utfordring i forhold til at det finnes krefter innad i det samiske miljøet som har ulike oppfatninger om hvordan det samiske språk- og kulturarbeidet skal utvikles.

12 Oppsummerende analyser og forslag til tiltak

I dette kapittelet vil vi samle trådene fra gjennomgangen av de ti språksentrene, og prøve å trekke ut forskjeller og likheter, felles utfordringer og mer særegne trekk. Vi vil ta fram igjen problemstillingene som ble løftet i innledningskapittelet, og konkludere i forhold til disse.

Problemstillingene har vi valgt å spisse i noen spørsmål som vi både gjør en del vurderinger rundt, samt prøver å gi et svar på. Det vil alltid være et kapasitetsspørsmål hvor mange elementer som skal trekkes opp i en slik avslutning, men vi har valgt å løfte de vi ser som viktigst, og hvor vi nå ser sammenhenger som kanskje ikke var så tydelige da arbeidet med evalueringen startet opp. Et slikt datainnsamlingsarbeid er for forskerne en læringsprosess hvor ny kunnskap settes inn i en større helhet og åpner for nye innfallsvinkler. Dette vil vi formidle i dette siste kapittelet.

12.1 Hva har lokal kontekst betydd for språksentrenes etablering og virke?

Datainnsamlingen har vist noen hovedtendenser i forhold til hvem som tar initiativ og er drivkraft for etableringen av samisk språksenter. Ofte har lokale sameforeninger tatt det første initiativet, men ideene blir som regel ført videre av mer robuste organisasjoner som kommunene. For flere nyinnlemmede kommuner i språkforvaltningsområdet for samisk språk, har oppfylging av kravet om en tospråklig forvaltning ført til behov for å ta noen aktive grep for å styrke kompetansen. Dette har vært den utløsende faktor for etableringen av noen sentre, som også gis en sentral rolle for å bidra til å oppfylle tospråklighetskravet. Sentrene bidrar til å styrke kommunens kompetanse på samisk språk og kultur og fungerer i flere kommuner som kommunale ressursentre (Kåfjord, Nesseby, Lavangen). Men språksentre er også etablert i kommuner utenfor språkforvaltningsområdet, hvor vi ser at disse i ulik grad knyttes til kommunens behov for kompetanse (Alta, Tromsø, Røros). Språksentre med sterke koplinger til samiske organisasjoner (som eiere, eller gjennom representasjon i styret), kan dessuten lett assosieres til ulike samiske grupperinger i lokalmiljøet som både kan fremstå som samlende og splittende.

Språksentrene har vært en svært viktig del av den samiske institusjonsbyggingen i en rekke kommuner og regioner. Noen steder er senteret en «ensom samisk øy» i et ellers norsk institusjonsmiljø (Gaisi i Lakselvbukt, Aajege ved Røros videregående skole, Kurscenteret i Porsanger), og har få andre samiske miljøer å støtte seg på. Andre steder er språksenteret en viktig del av et større samisk miljø eller institusjon (Árran i Tysfjord, Várdobáiki i Evenes, Álttá Siida i Alta, SEG i Tana, Senter for nordlige folk i Manddalen) hvor språksenteret kan trekke på en rekke andre samiske språklige og kulturelle ressurser og være i et samiskspråklig miljø. I enkelte tilfeller er språksentrets arbeid så tett integrert i øvrig arbeid at det rett og slett er problematisk å trekke ut hva som spesifikt ligger under dette feltet (Árran). Så har vi den siste kategorien der to sentre drives av kommunen i kommunale lokaler, riktignok ikke på rådhuset, men samlokalisert med blant annet andre samiske kommunale avdelinger (Lavangen og Nesseby). Her er det tette bånd mellom språksenter og andre kommunale avdelinger, og stort overlapp i oppgavefordelingen.

12.2 Hva avgjør valg av organisasjonsform?

Språksentrenes organisasjonsform er et uttrykk for en rekke forhold rundt etableringen av språksenteret. For det første er den et resultat av datidens behov for forankring, det være seg tett inn til kommunen (Porsanger, Kåfjord, Nesseby, Lavangen, Tromsø) eller fylkeskommunen (Røros),

behov for avstand til andre virksomheter eiere hadde (Tana, Alta, Árran), samt mulighet for inkludering av flere interessenter i området (Várdobáiki). Men det er også et uttrykk for hvilke krav som ble stilt fra finansører, blant annet Sametinget, som en forutsetning for å gi grunntilskudd.

Vi forventet å finne et mønster der språksentre i forvaltningsområdet for samiske språk ville ende opp med en kommunal modell. Dette stemmer langt på vei, og er den gjeldende organisasjonsform for fire (Porsanger, Kåfjord, Nesseby, Lavangen) av de seks forvaltningskommunene med språksentre. Men den kommunale modellen er også valg for ett av språksentrene utenfor forvaltningsområdet (Tromsø). AS-formen er valgt for ett språksenter i en kommune utafor forvaltningsområdet (Alta) og en innafor (Tana). Stiftelsesformen begrenser seg til Árran i forvaltningskommunen Tysfjord, mens andelslag kun er valg for Várdobáiki i Evenes. Endringer i organisasjonsform underveis har ikke forekommet før nå helt i det siste hvor Várdobáiki er i ferd med å endres, trolig i retning av en stiftelse eller AS, primært som en følge av at nye eiere skal inn i forbindelse med bygging av nytt samisk hus.

Ellers er holdningen blant informantene ved de ulike språksentre at en ikke endrer på en organisering som har fungert. Alle organisasjonsformer har både fordeler og ulemper, men selv om organisasjonsformen ikke alltid er optimal, kan en lære seg å leve med den. Da Sametinget gjennom sin institusjonsmelding (2008) ønsket å endre noen språksentres organisering ved å slå sammen og skape mer robuste organisasjoner, var det liten støtte å hente i de aktuelle miljøene. Eierskap handler også om makt og innflytelse, noe som eierne nødvendig vil gi fra seg.

Tabell 12.1 Språksentrenes plassering innafor eller utenfor forvaltningsområdet for samisk språk, samt organisasjonsform

Språksenter	Forvaltningsområde	Organisasjonsform
Porsanger - Sámi giella- ja kulturguovddáš	Innafor	Kommunal stiftelse
Kåfjord – Sámi giellaguovddáš	Innafor	Kommunal
Evenes – Várdobáiki sámi guovddáš	Utafor	Andelslag
Tysfjord – Árran julevsáme guovdásj	Innafor	Stiftelse
Nesseby – Isak Saba guovddáš	Innafor	Kommunal
Tana – Deatnu giellagáddi	Innafor	AS
Tromsø – Gáisi Giellaguovddáš	Utafor	Kommunal
Røros – Aajege - Saemien gieles- jih maahtoejarnge	Utafor	Fylkeskommunal
Alta – Álttá Sámi Giellaguovddás	Utafor	AS
Lavangen - Ástávuona giellagoahtie	Innafor	Kommunal

12.3 Hvordan påvirker fast finansiering og prosjektfinansiering virksomheten?

Språksentrene har svært ulike finansielle rammebetingelser for sin virksomhet. Dette handler om to forhold; hvor mye senteret får i faste driftstilskudd, og hvor mye senteret får tilslag på gjennom søknader til prosjektfinansiering. Det siste kan være en kompensasjon for manglende faste driftstilskudd, eller et viktig tillegg til dette.

Vi ser en klar sammenheng mellom størrelsen på den faste finansieringen, antallet ansatte ved språksenteret, og til en viss grad, virksomhetens omfang. Det er stor forskjell å drive et språksenter med en ansatt i forhold til å være 3-4. Flere fast ansatte gir en større fleksibilitet og mulighet til å satse langsiktig. Grunntilskuddet fra Sametinget er en helt nødvendig forutsetning for en minimumsaktivitet, og fylkeskommunal driftsfinansiering er også et viktig bidrag. Denne kommer som et resultat av samarbeidsavtaler mellom fylkeskommunene og Sametinget (Troms 2006, Finnmark 2007, Nordland 2006, Hedmark, Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Nordland om sørsamisk samarbeid 2010). Vi ser imidlertid at fylkeskommunene opererer med ulike størrelser på summene, Finnmark gir tilskudd med samme sum til alle sentre i sin region, mens de andre fylkeskommunene legger ulike vurderinger av behov og oppgaver lagt til språksenteret til grunn for tildelingen. Vel halvparten av språksentrene har også kommunal grunnfinansiering. Porsanger, Kåfjord, Tana og Lavangen kommune som er med i forvaltningsområdet for samisk språk, henter den kommunale grunnfinansieringen fra tospråklighetsmidlene. Den kommunale grunnfinansieringen som Tromsø og Røros gir til sine språksentre, er overført fra andre poster da disse kommunene ligger utenfor språkforvaltningsområdet og ikke har tilgang på tospråklighetsmidler.

Sametingets ulike virkemiddelordninger for finansiering av prosjekttiltak er også svært viktig for å få opp en aktivitet utenom ren administrasjon. Mange språksentre har en imponerende prosjektaktivitet, noen opp til 10-15 ulike tiltak i løpet av et år, og har god tilslagsprosent på sine søknader, mens andre ikke er så aktive eller treffer dårlig i forhold til årlige prioriteringer for prosjektsøknader hos sine potensielle finansiører. En del språksentre melder om utfordringer ved at Sametinget ikke ønsker å støtte økonomisk samme type tiltak år etter år. Et slikt eksempel er koftekurs som flere språksentre ser på som svært viktig som identitetskapende tiltak og hvor det ofte er lange ventelister for deltakelse. Selv om Sametinget er den viktigste finansiør av prosjekter ved språksentrene, finnes det andre potensielle finansiører, både blant fylke og kommune språksentre kanskje alt får grunnfinansiering fra, og helt andre lokale, regionale, nasjonale og internasjonale finansiører. Vi ser blant annet at språksentre med samarbeid over grensen mot Sverige og Finland har oppnådd EU-finansiering (Tana, Árran, Tromsø).

Språksentrene viser ulike ønsker og evner til å oppnå prosjektfinansiering fra andre eksterne finansiører. De som har en solid grunnfinansiering og har det meste av aktiviteten innenfor ordinært driftsbudsjett, har ikke de samme prekære behovene for ekstern finansiering som de mer marginalt finansierte språksentrene. De senterne som er svært eller helt avhengig av ekstern prosjektfinansiering fremhever hvor vanskelig det kan være å jobbe under slike forhold. Det er slitsomt for de ansatte som kan bli utbrent, det binder opp mye personressurser, gjør det vanskelig å rekruttere og holde på timeansatte, og gir liten økonomiske og driftsmessig forutsigbarhet.

12.4 Hvilke forhold påvirker rekrutteringen til språksentrene?

Språksentrene etterspør en type kompetanse som er svært etterspurt, vanskelig å rekruttere, og som delvis mangler i nærområdene til språksentrene. Språk- og pedagogisk kompetanse er særlig vanskelig å rekruttere, og i en del områder utenfor de samiske kjerneområdene var det ved senterne opprettelse få som kunne samisk (skriftlig) på et såpass høyt nivå at de kunne gå inn i denne typen stillinger. Kompetanse måtte bygges fra bunnen, og ofte måtte det rekrutteres fra indre Finnmark. Den dag i dag er flere språksentre avhengig av å rekruttere utenfra (Lavangen, Tromsø) Noen sentre har over tid funnet det meste av personalet til de faste stillingene lokalt (Tana, Nesseby) mens andre først har fått det i senere tid ved at kompetansen er bygd opp over et lengre tidsrom

lokalt (Kåfjord og Røros). Det er bra at formell kompetanse i samisk språk vektlegges ved rekruttering, men det kan også være utfordringer med å rekruttere folk som kommer fra andre samiske områder med en annen kulturell og språklig bakgrunn og dermed ikke kjenner de lokale tradisjonene i språksenterets virkeområde.

Kontinuitet er svært viktig, og språksentre som har stor gjennomtrekk av faste ansatte, vil ofte trenge lenger tid til å finne sin plass og bygge opp kompetansen gradvis. Dette handler både om å være kjent i å bli kjent med lokalområdet og viktige samarbeidsparter der, men også å ha en prosjektmakerkompetanse, kjenne til ulike finansieringsposter og muligheter i Sametinget og holde seg oppdatert om Sametingets årlige prioriteringer.

De aller fleste språksentrene har en rekke eksterne ansatte som er knyttet til ulike kurs og aktiviteter på korttidbasis. Dette er personer som sitter på en viktig kunnskap, kanskje på et smalt felt. Utfordringen i forhold til å holde på disse ressursene er at mye av virksomheten er prosjektfinansiert, noe som gir liten forutsigbarhet rundt videreføring fra år til år. Med en slik usikkerhet er det lett å miste ressurspersoner til andre konkurrerende oppdragsgivere, for eksempel til skoleverket.

12.5 Hvordan påvirker lokale og regionale forhold hva språksentrene satser på?

Datainnsamlingen har vist at mange ulike forhold påvirker hva språksentrene velger av tiltak og satsinger. Først er dette et spørsmål om **hvem som faktisk gjør disse prioriteringene**, om det er de ansatte selv, eller styret (der det finnes) og ulike eiere gjennom involvering i arbeidet med virksomhetsplan. Vårt inntrykk er at de ansatte, og kanskje i særdeleshet daglig leder, har stor innflytelse på valgene, men at det formelt er flere aktører som spiller inn tanker og ideer i prosessen. Interne forhold er derfor viktig, og valgene som gjøres er influert av ansattes egne interesser for hva de vil jobbe med, prioriteringer, ønsker, språksenterets kapasitet og tilgang på menneskelige ressurser og kompetanse.

Dernest er det et spørsmål om i hvilken grad språksenteret samarbeider med andre eksterne aktører og i fellesskap utvikler og gjennomfører tiltak. På lokalt plan kan dette kan være historielag, husflidslag, idrettslag, sameforeninger, på kommuneplan kan det være ulike etater, skoler, barnehager, kulturskole, og på regionalt plan kan det være videregående skoler, andre språksentre, universitet og høyskoler osv. Vi kan si at de ulike **nettverkene** språksentrene over år har bygget opp, er avgjørende for hvem de samarbeider med og at dette igjen er med på å påvirke type tiltak det satses på. Enkelt språksentre har primært en lokal forankring med lokale nettverk, mens andre har både regionale, nasjonale og internasjonale nettverk.

For de senterne som er innafor forvaltningsområdet for samisk språk og er eid av kommunen, er det naturlig nok et stort fokus på at språksenteret skal dekke behov som **kommunen** har for å heve språkkompetansen og kunnskapen om samiske forhold. Her vil det ofte være kommunen som definerer behovene, som i større eller mindre grad er forankret i planverk, politiske prioriteringer og vedtak.

Men det er ikke bare den lokale etterspørselen som påvirker språksentrenes tilbud. Fjernundervisning mot skoler i hele landet, er et slikt eksempel der kun noen språksentre er aktive. Dette ser vi eksempler på ved språksentrene som dekker de små samiske språkene; Røros med sørsamisk og Árran med lulesamisk fjernundervisningstilbud. I de nordsamiske språkområdene ser vi

nesten ikke fjernundervisning gitt fra språksentrene. Noen er imidlertid engasjert med tilbud ved samlinger av fjernundervisningselever som mottar undervisning fra kommunal/fylkeskommunal skole. Årsaken til dette finner vi i den nasjonale satsingen der nettopp Aajege språksenter er gitt en spesiell oppgave å ivareta sørsamisk fjernundervisning på videregående skoles nivå og Árran har den samme rollen i forhold til videregående nivå på lulesamisk.

Til slutt vil vi trekke fram at de språksentrene som er sterkt avhengig av ekstern finansiering av prosjekter, til en viss grad oppleve at det er **finansiørene** som legger premissene for hva de skal satse på. Dette gjøres både gjennom prioriteringer av ulike satsinger fra år til år i selve utlysningen, og i neste omgang når finansiøren avgjør hvilke søknader som faktisk skal støttes økonomisk.

Behov for språkkurs varierer mellom de ulike områdene språksentrene opererer i, men også over tid. Språksenteret i Tana melder for eksempel om at behov for skrivekurs for eldre samer med mangelfull skolegang er i ferd med å forsvinne, både gjennom at gruppen er nådd tidligere, men også at den blir mindre med årene. Vi har også sett eksempel på at vurderinger av nedadgående etterspørsel og lavere deltakelse i språksentrets nærområde, har ført til en satsing i nye geografiske områder. Dette er en av begrunnelsene for at Tana språksenter det siste året har valgt å satse på språkkurs utenfor kommunen der etterspørselen er større.

Innsamling av lokalt materiale og kompetanse blir av flere språksentre trukket fram som viktig, og kanskje særlig der det finnes liten kunnskap og dokumentasjon fra før. Dette ser vi særlig i de sjøsamiske områdene. Utfordringen ligger i å få samlet inn slik kunnskap før informanter faller fra, og Språksentrene i Alta og Tromsø har spesielt valgt å prioritere slikt arbeid. Vi ser også at en del språksentre har fått samlet inn mye materiale, men sliter med å få kapasitet eller opparbeide kunnskap til å formidle dette videre ut.

Vi ser at den lokale og regionale konteksten disse språksentrene har oppstått og virker i har vært svært viktig for hvordan de har utviklet tilbudene. Konteksten kan også endre seg over tid, med nye behov og krav, og de språksentrene som har endringsvilje og klarer å bygge gode relasjoner til samarbeidsparter lokalt og regionalt, samt fremstår som samlende i sine miljøer, har gode muligheter til å lykkes.

12.6 Hvilken betydning har kompetansegivende språkkurs hatt?

Satsingen på kompetansegivende kurs gjennom det femårige voksenopplæringsprogrammet har vært svært vellykket. Det har gitt språkkursene en høyere status, og delvis tiltrukket seg nye målgrupper. Sametingets stipend for deltakere på kursene fremstår som et godt virkemiddel for å stimulere flere til å ta kursene og fortsette videre på semesteremne eller høyere nivå etterpå. Opplæring av kursledere har også styrket kompetansen til de ansatte ved språksentrene eller de som leies inn til å gjøre denne jobben. Vi har også sett at kravene til formell kompetanse for å undervise på disse kursene har stimulert språksenteransatte til selv å heve sin kompetanse og dermed kvalifisere seg.

Språkkursene kan med fordel brukes mer aktivt for å styrke språkkompetansen hos kommunalt ansatte. Noen kommuner har vært flinke til dette (Kåfjord og Lavangen), mens andre kommuner med fordel kan bruke dette mer aktivt (Porsanger og Tromsø). De kommunene som gir kommunalt ansatte fri med lønn eller kommunalt stipend for å gå på språkkurs, bruker dette virkemiddelet som

et stimulus for å oppmuntre til deltakelse. Vi ser imidlertid at kommunene i ulik grad stiller krav om at det avlegges eksamen for å oppnå disse godene.

Det har kommet fram gjennom datainnsamlingen at de kompetansegivende kursene kan være svært krevende og fører til en del frafall, særlig blant de som har et svakt skriftlig språkgrunnlag. Det er derfor nødvendig å opprettholde noen kortere, og «lettere» tilbud med fokus på muntlig trening av type språkbad.

12.7 Hvordan fungerer kontakten med Sametinget?

Det er store variasjoner i hvilken form og hvor ofte språksentrene har kontakt med Sametinget. De fleste referer til administrasjonen ved språkavdelingen, men også opplæringsavdelinga og kultursektor er viktige i forbindelse med søknader om prosjektfinansiering. Videre blir det framholdt at det stadig er skiftende personer å forholde seg til i Sametinget og at det ikke har vært noen som har hatt hovedansvaret for språksentrene. At slike kontaktpersoner er i ferd med å komme på plass, anser vi som svært positivt.

Språksentrene gir tilbakemelding om at rapportering om bruk av grunnfinansiering fungerer greit og at det er ikke spesielle problemer med dette. Utfordringer kan imidlertid oppstå der språksenterets virksomhet er sterkt innvevd i en større institusjon. Det har blant annet vært noe utfordrende å skille språksenteraktiviteten og regnskapet fra annen virksomhet ved Árran i Tysfjord, mens dette ikke har vært noe uttalt problem i Tana hvor språksenteret ligger under SEG.

Noen sentre har større utfordringer i forhold til prosjektfinansiering fra Sametinget hvor det kan være mer usikkerhet rundt hvilke finansieringsordninger som er aktuelle, hva som prioriteres fra år til år og hvilke krav som stilles til prosjektenes form og finansiering. Dette kan ikke utelukkende fremstilles som et problem Sametinget har med å nå ut, men også en svært ulik kunnskap og kompetanse de ansatte ved språksentrene har om virkemiddelordningene. Noen er svært gode prosjektutviklere, og har en god oversikt og tett kontakt med Sametingets administrasjon gjennom utforminger og oppfølginger av prosjektsøknader. Andre har igjen en begrenset Sametingsfinansierte prosjektaktivitet, og derfor mindre erfaring og opparbeidet nettverk inn i Sametinget.

Språksentrene i de nordsamiske områdene har hatt god erfaring med å arrangere kompetansegivende språkkurs i samarbeid med Samisk høgskole, men flere ble kastet inn i en uoversiktlig prosess der Samisk høgskole måtte nedprioritere videreføring av disse kursene og språksentrene hev seg rundt for å finne andre samarbeidsparter ved Universitetet i Tromsø. Vi har oppfattet at dette både har en kapasitets- og personelldimensjon ved Samisk høgskole som stod for opplæring og veiledning av lokale kursholdere, samt en økonomisk dimensjon rundt fullstendig eller delvis dekning av utgiftene ved å holde kursene. Dette blir av flere informanter ved språksentrene noe upresist fremstilt som at Sametinget ikke lenger ville prioritere kurs i nordsamiske områder. Her kunne Sametinget (og for den del Samisk høgskole) vært flinkere til å forklare hvilke konsekvenser av endringene med sterkere prioritering av lule- og sørsamiske kurs ville få for framtidige kurs i nordsamisk. Vi har et inntrykk av at Sametingets 5-årige voksenopplæringsstrategi ved mange språksentre oppleves som avbrutt eller sterkt svekket, og at dette har ført til stor frustrasjon og usikkerhet rundt fremtidig organisering og finansiering av språkkurs. At kursene kan videreføres (med en noe begrenset involvering fra Samisk høgskole) og med annen finansiering fra Sametinget, burde ha vært formidlet til språksentrene på et tidligere tidspunkt.

Det kan også være utfordringer i kontakten med Sametinget at tidspunktet for innmelding av budsjettbehov må gjøres før Sametingsbudsjettet med prioriteringene blir lagt fram, og at det er korte frister fra budsjettets offentliggjøring til søknadsfristene på de ulike virkemiddelordningene.

Kontakt med politisk nivå i Sametinget blir ikke nevnt så ofte, men når politikerne en sjelden gang dukker opp på språksenteret, er det en fin mulighet til å diskutere aktuelle problemstillinger. Den svært så politiserte institusjonsmeldinga til Sametinget med fokus på robustgjøring gjennom sammenslåing av enkelte språksentre med andre samiske institusjoner er ikke møtt med særlig entusiasme hos språksentrene. Den ble heller ikke umiddelbart fulgt opp i forhold til de samiske språksentre som ble spesielt omtalt, delvis på grunn av sterk motstand fra språksentrene selv og deres eiere. For Várdobáiki ser det imidlertid ut for å komme en endring i organisasjonsform, hvor blant annet Sametinget vil inn på eiersiden i forbindelse med nytt bygg.

12.8 Hvordan følger språksentrene opp Sametingets krav om likestilling, spredning i ulike målgrupper, samt måling av brukertilfredshet?

De aller fleste språksentrene har siden Sametinget innførte dette som et krav, gjort vurderinger rundt virksomhetens fremme av likestilling. Dette er synlig gjennom vurderinger som er gjort i årsrapporter, og til en viss grad kommer dette fram som et element når språksentrene planlegger sin aktivitet. Språksentrene fungerer i stor grad i et brukerstyrt marked, og kan i begrenset grad velge sine «kunder» selv. Da er det lettere å vurdere likestilling i forhold til egne fast og timebaserte ansatte, styresammensetning der det er aktuelt. Selv om en bestreber seg for å få en balansert sammensetning med kvinner og menn representert, er det ikke alltid slik at en velger «på øverste hylle».

Noen sentre har et hovedfokus på voksne, og har i mindre grad rettet seg mot barn og unge. Det kan også se ut til at kommunalt eierskap og kommunens ønsker om å involvere språksentrene for å styrke kunnskapen om det samiske blant barn og unge og skape språkarenaer for barn med samisk i skole og barnehage, er viktig for at en slik prioritering vokser fram. Men også språksentre uten kommunal organisering har jobbet konkret mot ungdom. Både Várdobáiki, Aajege og Árran har hatt viktige satsinger mot denne målgruppen.

Enkelte språksentre har hatt utfordringer med å nå målgruppen eldre. Flere språksentre har forsøkt seg på eldretreff, men dette er en type tiltak som det kan være vanskelig å få til hvis det ikke har den rette formen. Eldre er imidlertid godt representert blant kursholdere, og særlig ved de sentre som har hatt fokus på tiltak som omhandler overføring av tradisjonell kunnskap fra eldre til yngre.

Da har vi endt opp med det siste og overordnede spørsmålet for denne evalueringen.

12.9 Bidrar språksentrene til at samisk språk høres og synes i språksentrenes virkeområde?

Svaret på dette må bli, ja, men i noe ulik grad. Her er det mange forhold som virker inn, slik som hvor lenge språksenteret har eksistert. 18 års virke i Porsanger og Kåfjord har utvilsomt satt dypere spor enn to år i Lavangen. Språksituasjonen i den enkelte kommune ved språksenterets opprettelsestidspunkt har også stor betydning. Noen steder har språksentrene begynt sin virksomhet i et område hvor det samiske språket nesten var helt forsvunnet (Kåfjord, Lakselvbukt, Røros,

Lavangen), og har måttet jobbe med basiskunnskap og bygge videre sten på sten. Andre steder har språket vært mer levende (Tana, Nesseby), men hvor språksenteret likevel har hatt en viktig posisjon for større aksept for det samiske i alle deler av befolkningen, støtte til foreldre som ønsker samisk i skole og barnehage for sine barn, skape nye språkarenaer, alminneliggjøre det samiske osv.

Veldig lokale virkninger av språksentrene aktivitet finner vi for eksempel i Lakselvbukt i Tromsø kommune, mens Várdobáiki og Røros har hatt et større geografisk nedslagsfelt over både kommune- og fylkesgrenser. Vi kan også si at sentrene med virksomhet i byene, slik som Alta og Tromsø, har et potensial for å nå et mye større antall personer ved at disse bor konsentrert i et geografisk område. Vi kan derfor snakke om både kvalitative og kvantitative virkninger av språksentrenes aktivitet på mange ulike nivå og områder.

Denne typen spørsmål bør også stilles kontrafaktisk. Hvordan hadde det samiske språkets stilling i disse områdene vært hvis IKKE språksentrene hadde eksistert? Om ikke andre alternative løsninger hadde vokst fram, tror vi at språksituasjonen hadde vært adskillig verre i disse lokalsamfunnene, og det hadde vært færre samiske språkarenaer.

Likevel tror vi at språksentrene har et potensial for i ennå høyere grad å bidra til at de samiske språkene høres og synes. Dette er en kontinuerlig prosess der nye grupper trenger kunnskap og kompetanse, nye metoder og tekniske løsninger kan forenkle kompetanseoverføringen og redusere avstandsutfordringer, og samer kan få styrket sine rettigheter til samiskopplæring. Språksentrene vil neppe bli overflødige.

12.10 Forslag til tiltak:

Organisering:

Vi har ikke sett behovet for å komme med konkrete tiltak knyttet til språksentrenes valg av organisasjonsmodell. Vi har ikke grunnlag for å kunne hevde at den ene modellen fungerer bedre enn den andre. Alle har sin historikk og bakgrunn for den valgte modell, og vi ser at endringer sjelden kommer opp som et ønske fra organisasjonene selv. Den forsiktige anbefaling vi vil komme med er at det må utvises respekt for en organisasjonsmodell som er knyttet til initiativ, eierskap, engasjement og tilhørighet.

Finansiering:

Det er et stort behov for å styrke driftsfinansieringen gjennom økning i Sametingets grunntilskudd.

Dette behovet synes å være mest prekært i forhold til språksentre utafor forvaltningsområdet som ikke har tilgang på kommunale tospråklighetsmidler, men også andre har store deler av sin virksomhet knyttet opp mot en usikker ekstern finansiering. Det er slett ikke sikkert at en styrking av grunntilskuddet vil føre til store kostnader for Sametinget da det også kan minske etterspørselen etter prosjektmidler og i praksis kan være snakk om flytting av midler fra en post til en annen. At en større del av språksenterets virksomhet drives gjennom ordinær driftsfinansiering vil gjøre det mulig å ansette flere i faste stillinger og frigjøre kapasitet som ellers er bundet opp i arbeid med

prosjektsøknader. Dette vil etter våre vurderinger bidra til å gjøre språksentrene mer robuste. Vi vil komme med to konkrete anbefalinger knyttet til finansiering av spesielle satsinger:

Sametinget bør vurdere om deler av grunntilskuddet skal knyttes opp mot en satsing regionalt.

Flere språksentre ønsker å styrke eller utvide sin virksomhet regionalt, men den finansielle usikkerheten med å drive en slik aktivitet med eksterne prosjektmidler er for mange språksentre for stor. Sametingets tilskuddsordning «Regionalutviklingsprosjekt» forutsetter dessuten samfinansiering med fylkeskommunen, noe som kompliserer søknadsprosedyrene ytterligere. En regional satsing vil kunne styrke og robustgjøre flere eksisterende språksentre, og vil være et bedre alternativ enn å opprette nye marginale språksentre der grunnlaget er usikkert.

Kompetansegivende språkkurs må sikres en mer stabil og langsiktig finansiering.

Søknadsprosedyrer og finansiering av språkkurs bør kunne foregå på en mer effektiv måte da dette er tilbud som kjøres mer eller mindre kontinuerlig ved alle språksentre. Det må kunne være mulig å kjøre et løp som i hvert fall går over 3-5 år og hvor det ikke skal være nødvendig å utforme årlige søknader om finansiering. Større forutsigbarhet om finansiering gir også språksentrene mulighet til å rekruttere personer for fast ansettelse med spesialkompetanse. Språksentrenes samarbeid med Samisk høgskole og Universitetet i Tromsø bør videreføres under en mer forutsigbar finansiering.

De ulike samarbeidsavtalene Sametinget har underskrevet med fylkeskommunene har styrket samarbeidet, også om fast driftsfinansiering av språksentrene.

Det tette samarbeidet mellom Sametinget og fylkeskommunene om driftsfinansiering språksentre må videreføres og videreutvikles.

Innsamling av tradisjonskunnskap:

I flere områder, særlig der liten dokumentasjon finnes fra før, haster det å samle inn materiale om tradisjonell kunnskap, lokale ord og dialekter og spor etter samisk virksomhet. De siste mulige informantene er rett og slett i ferd med å dø ut. Flere språksentre trenger å styrke sin kompetanse i formidling av innsamlet materiale. Mange gode ideer kan overføres fra språksentre med god kunnskap i dette.

Det er behov for en styrket innsats for å samle inn tradisjonell samisk kunnskap, lokale ord og dialekter, før denne kunnskapen går tapt.

Kontakten med Sametinget:

Datainnsamlingen har vist at språksentrene opplever en del frustrasjon rundt stadig nye folk å forholde seg til i Sametinget og savner mer kontinuitet og direkte kontakt med Sametingets administrasjon. De årlige nettverksmøtene mellom språksentrene hvor også Sametinget deltar, kan med fordel videreutvikles.

Det er behov for å styrke den direkte kontakten mellom Sametingets administrasjon og språksentrene.

Dette synes å være på god vei til å bedres ved at ansatte ved språkavdelingen har fått tildelt ansvar for et par språksentre hver for tettere oppfølging.

Oppfølging av Sametingets krav om brukertilfredshet, likestilling, og brede målgrupper:

Få språksentre har systematiske rutiner for å måle brukertilfredshet hos sine deltakere.

Det er behov for å utvikle noen enkle, fleksible maler for måling av brukertilfredshet ved deltakelse på språksentrenes kurs og tiltak.

Skjema for å måle brukertilfredshet ved språkkurs kan være forholdsvis standardisert, mens andre kurs og tiltak vil kreve mer fleksible løsninger. Skjema bør utvikles av noen som har kompetanse på dette, og som kan holde et kurs i hvordan innsamlet data kan brukes til å forbedre tilbudet. Et slikt forum for opplæring kan være de årlige nettverksmøtene mellom språksentrene.

I planleggingen av aktivitetene bør språksenteret vurdere hvordan en konkret kan jobbe for at tiltak skal være interessante for både kvinner og menn. Kanskje må det også rettes oppmerksomhet mot rekruttering av bestemte grupper.

Det er utfordrende å drive en virksomhet som oppmuntrer både kvinnelige og mannlige deltakere i et kursmarked der kvinner dominerer, særlig på språkkursene. Informanter trekker fram at mannlige deltakere i større grad kan nås ved med praktiske aktiviteter, men hvor bruk av samiske ord og uttrykk knyttet til aktiviteten ligger i botn. Skjev kjønnsbalanse ved kurs som er knyttet til tradisjonell kunnskap er kanskje først og fremst et uttrykk for at eldre kvinner og menn har ulike arenaer for sin yrkesmessige og kulturelle aktivitet. En mer aktiv og bevisst rekruttering mot begge kjønn kan være hensiktsmessig. En større involvering av menn i planlegging av aktiviteter kan også ha positiv effekt på en i utgangspunktet skjev kjønnsfordeling i deltakelse på aktivitetene. Språksentrene operer først og fremst i et marked der deltakere selv velger å delta, og hvor språksenteret i begrenset grad kan velge sine brukere selv.

Språksentrene må jobbe for å bli mer synlige i sitt virkeområde

Flere steder er språksentrene godt kjent i det samiske miljø, men lite kjent blant folk flest. Det kan være behov for å utvide den tradisjonelle målgruppen ved å bedre markedsføre sin kompetanse og tjenester gjennom media generelt og mot konkrete målgrupper spesielt. Språksentrene må hele tiden være lydhøre mot nye grupper og forslag til nye typer tiltak. Kanskje vil det være behov for å skape noen arenaer der ønsker og behov kan meldes inn, samt bruke lokale og regionale nettverk for å nå ut. Flere språksentre har god erfaring med å kjøre korte minikurs som kan bidra til å trigge nysgjerrigheten for samisk språk og kultur og som kan være en inngangsport til andre mer omfattende kurs senere.

Postboks 1463
9506 Alta
Besøksadr. Kunnskapsparken, Markedsgata 3

Internett: www.norut.no/alta/
E-post: post@finnmark.norut.no
Telefon +47 78 45 71 00
Telefaks +47 78 45 71 01
Foretaksnummer NO 983 551 661 MVA

Norut Alta er et forskningsinstitutt i forskningskonsernet Norut